

БИЗНЕС ТӨЛӨВЛӨГӨӨ 2016

“ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН ДАВХАР ДААТГАЛ” ХК

2015.11.20
Улаанбаатар

АГУУЛГА

Төлөвлөгөөний товч агуулга

НЭГ. ГАДААД ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭ

- 1.1. Бизнесийн орны шинжилгээ
 - 1.1.1. Дотоод орчны хүчин зүйлс
 - 1.1.2. Гадаад орчны хүчин зүйлс
- 1.2. Зах зээлийн судалгаа
 - 1.2.1. Зах зээлийн багтаамж
 - 1.2.2. Бүтээгдэхүүний судалгаа
 - 1.2.3. Хэрэглэгчийн судалгаа
- 1.3. Хууль эрх зүйн орчин

ХОЁР. ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХЭТИЙН ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ

- 2.1. Гүйцэтгэл, хураангуй
 - 2.1.1. Төлөвлөгөөт хугацааны зорилго, зорилт-Мандах-Эрдэнэ
- 2.2. Бизнесийн танилцуулга
 - 2.2.1. Бизнес ба түүний түүх-Мандах-Эрдэнэ
 - 2.2.2. Зах зээлийн нөхцөл, төлөв байдал
- 2.3. Бүтээгдэхүүний төлөвлөгөө
 - 2.3.1. Малын индексжүүлсэн даатгал- Мөнхсүвд
 - 2.3.2. Газар тариалангын даатгал
 - 2.3.3. Бусад ХАА-н даатгал
- 2.4. Борлуулалтын төлөвлөгөө
 - 2.4.1. Даатгалын хураамж- Мөнхсүвд
 - 2.4.2. Нөхөн төлбөр олголт- Мөнхсүвд
- 2.5. Маркетингийн төлөвлөгөө
 - 2.5.1. Маркетингийн стратеги-Мандах-Эрдэнэ, Уянга
 - 2.5.2. Маркетингийн иж бүрдлийн хөтөлбөр-Мандах-Эрдэнэ, Уянга
- 2.6. Менежментийн төлөвлөгөө
 - 2.6.1. Бүтэц, зохион байгуулалт
 - 2.6.2. Удирдлагын багийн бүрэлдэхүүн, тэдний үүрэг хариуцлага
 - 2.6.3. Хүний нөөцийн хэрэгцээ, сургалт
- 2.7. Санхүүгийн төлөвлөгөө
 - 2.7.1. Нийт зардлын тооцоо
 - 2.7.2. Нийт орлогын тооцоо
 - 2.7.3. Ашиг алдагдлын тооцоо
- 2.8. Эрсдэлийн шинжилгээ
 - 2.8.1. Даатгалын эрсдэл- Мөнхсүвд, Сарантуяа
 - 2.8.2. Санхүүгийн болон зах зээлийн эрсдэл
 - 2.8.3. Байгал цаг уурын эрсдэл
 - 2.8.4. Эрсдэлийг багасгах боломжууд-Мөнхсүвд, Сарантуяа
 - 2.8.5. Хууль эрх зүйн орчны хүрээнд гарах эрсдэл
- 2.9. Давхар даатгалын төлөвлөгөө-Оюунбат
- 2.10. Хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөө

Цэнхэр- Давхар даатгалын газар

Шар- Хөрөнгийн удирдлагын газар

Ногоон- Бизнес хөгжил, төслийн газар

Ягаан- Санхүү удирдлагын газар

Улаан- Ерөнхий хуульч

Нэр томъёоны тайлбар:

- СЯ – Сангийн яам
- СЗХ – Санхүүгийн Зохицуулах Хороо
- ҮСХ – Үндэсний статистикийн хороо
- ТУЗ – Төлөөлөн удирдах зөвлөл
- МИД – Малын индексжүүлсэн даатгал
- МИДТ – Малын индексжүүлсэн даатгал төсөл
- ТХН – Төсөл хэрэгжүүлэх нэгж
- АХС – Алдагдлаас хамгаалах сан
- АТГ – Авилгатай тэмцэх газар
- ХАА – Хөдөө аж ахуй
- ЗГҮЦ – Засгийн Газарын Үнэт Цаас
- МҮОНРТ - Монголын үндэсний олон нийтийн радио телевиз
- ҮТХ – Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөр
- ДНБ –Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
- ХҮИ – Хэрэглээний үнийн индекс
- ХАСХОМ – Хувийн ашиг сонирхолын хөрөнгө орлогын мэдүүлэг
- ОХУ - Оросын Холбооны Улс
- АНУ - Америкийн Нэгтдсэн Улс
- ОУ- Олон улс
- ОУДД – Олон улсын давхар даатгал
- НҮБ – Нэгдсэн үндэстний байгууллага
- НҮБХХБХ – Нэгдэлсэн үндэстний байгууллагын Худалдаа Хөгжлийн Бага Хурал
- EIU - Economist Intelligence Unit
- Глобал Агриск Корпораци - Малын индексжүүлсэн даатгал төслийн даатгалын асуудлаарх олон улсын зөвлөх байгууллага бөгөөд төсөлтэй 2006-2014 оны хооронд хамтран ажилласан.

НЭГ. ГАДААД ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭ

1.1 Бизнесийн орчны шинжилгээ

1.1.1. Дотоод орчны хүчин зүйлс

Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн

Монгол Улсын эдийн засаг 2014 онд 7.8 хувиар өссөн нь хөдөө аж ахуйн салбар 13.7 хувиар, уул уурхайн салбар 19.1 хувиар, санхүү, даатгалын салбар 32.6 хувиар, тээврийн салбар 14.1 хувиар тус тус нэмэгдсэн нь голлон нөлөөлсөн байна. Оюутолгой төслийн ил уурхайн олборлолт тогтворжиж, зэсийн баяжмалын үйлдвэрлэл өмнөх оноос бараг 2 дахин нэмэгдсэн, газрын тосны олборлолт 40 орчим хувиар өссөн зэргээс уул уурхайн салбар ийнхүү өссөн бол нийт мал сүргийн тоо толгой 52 сая-д хүрсэн, хураан авсан үр тарианы хэмжээ өмнөх оноос 34 хувиар өсөж, 518 мянган тонн-д хүрсэн зэргээс ХАА салбар ийнхүү өсжээ. Түүнчлэн, сүүлийн жилүүдэд улсын чанартай хатуу хучилттай авто замууд ашиглалтад орсноор авто тээврээр тээвэрлэсэн ачаа 2014 онд 30 хувь, ачаа эргэлт 68 хувиар, нийт тээврийн салбарын ачаа эргэлт 20 хувиар тус тус өсөж, тээврийн салбарын өсөлт өндөр гарсан байна.

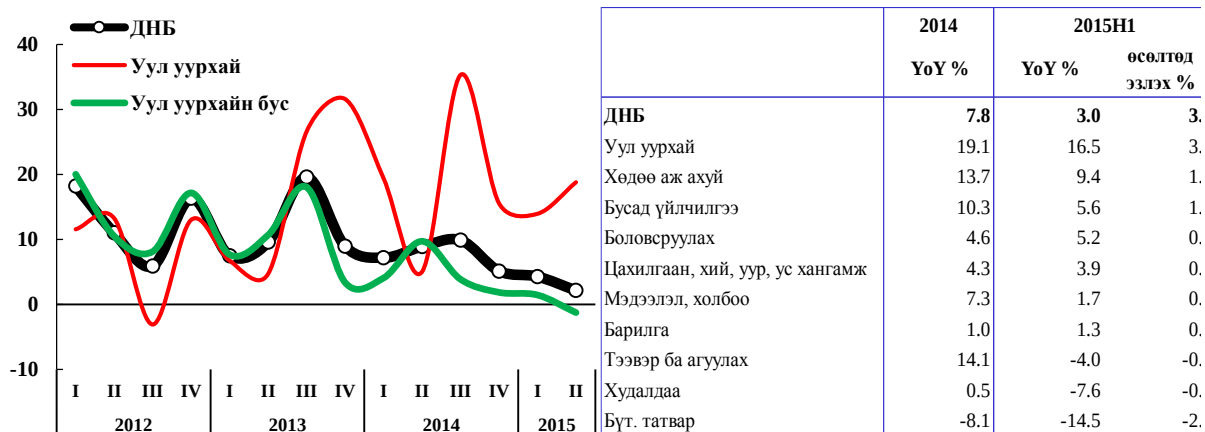
2015 оны эхний хагас жилд 2010 оны зэрэгцүүлэх үнээр тооцсон ДНБ-ий хэмжээ 7,047.6 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 3.0 хувиар өссөн бол оны үнээр илэрхийлсэн ДНБ 10,690.0 тэрбум төгрөгт хүрч 7.8 хувиар өссөн байна. Эдийн засгийн өсөлтөд хөдөө аж ахуйн салбар 9.4 хувь, уул уурхайн салбар 16.5 хувиар тус тус өсч голлох хувь нэмэр оруулсан. Харин уул уурхайн бус салбар 2015 оны эхний хагас жилийн байдлаар 0.2 хувийн уналттай байлаа. Уул уурхайн бус салбаруудаас хөдөө аж ахуй, үйлчилгээний бусад салбар эдийн засгийн өсөлтөд голлох эерэг нөлөөг үзүүлсэн бол худалдаа, тээвэр, барилгын салбар болон бүтээгдэхүүний цэвэр татвар өсөлтийг сааруулах нөлөөтэй байв.

Уул уурхайн салбарын 2015 оны эхний хагас жилийн өсөлтөд зэсийн баяжмалын олборлолт өмнөх оны мөн үеэс 23.4 хувиар, газрын тос олборлолт 14.9 хувиар, алт олборлолт 22.3 хувиар тус тус нэмэгдэж эерэг нөлөө үзүүлсэн бол нүүрс олборлолт 2.4 хувийн, төмрийн хүдэр олборлолт 47 хувийн бууралттай байлаа. Олон улсын зах зээл дээрх түүхий эдийн үнийн бууралт нь нүүрс, төмрийн хүдэр зэрэг уул уурхайн гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний олборлолтод сөрөг нөлөөлсөн хэвээр байна.

Хөдөө аж ахуйн салбар энэ оны эхний хагас жилд 66.5 сая толгой мал тоологдсоноос адуу 3,5 сая, үхэр 4,3 сая, тэмээ 394.2 мянга, хонь 30,5 сая, ямаа 27,9 сая байна. 2015 оны эхний хагас жилд төллөх насны 22.2 сая хээлтэгч малаас 19.3 сая толгой мал төллөж, гарсан төлийн 96.8 хувь болох 18.7 сая толгой төл бойжиж байна. Мал аж ахуйн салбар өсөлт өндөртэй байгаагийн нөлөөгөөр 2015 оны эцэст нийт хөдөө аж ахуйн салбар 6.8 хувиар өсөх төлөвтэй байна.

Зураг 1. ДНБ-ий жилийн өсөлт

**Хүснэгт 1. Салбаруудын жилийн өсөлт
/2015Н1-н өсөлтөд эзлэх хувиар
эрэмбэлсэн/**

Эх сурвалжууд: УСХ

Хөдөө аж ахуйн салбарын өсөлт 2015 оны эхний хагас жилд өмнөх оноос бага зэрэг саарч 9.4 хувьтай гарлаа. 2015 оны 6-р сарын байдлаар улсын хэмжээнд нийт 66.5 сая гаруй толгой мал тоологдсон нь өмнөх оны мөн үеэс 12.3 хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлт юм. Газар тариалангийн салбарын хувьд нийт 517.8 мянган га талбайд тариалалт хийснээс ургацын урьдчилсан балансын дагуу 265.0 мянган тонн үр тариа, үүнээс 252.3 мянган тонн улаан буудай хураан авахаар байгаа нь өмнөх оны гүйцэтгэлээс бараг 2 дахин буурчээ. Иймд хөдөө аж ахуйн салбарын өсөлт оны сүүлийн хагаст саарахаар байна.

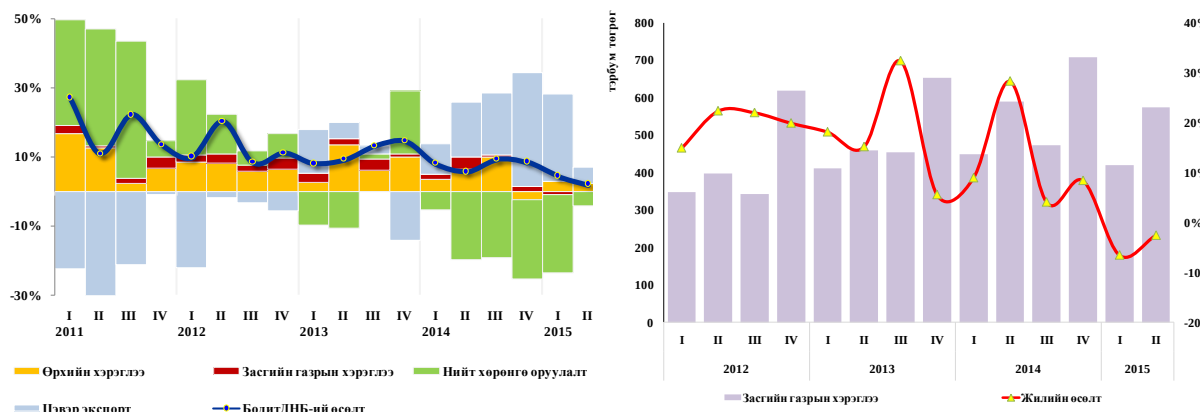
Эдийн засгийн өсөлтийг сааруулах нөлөө үзүүлсэн салбаруудыг авч үзвэл худалдааны салбарын бууралт үргэлжлэн 2015 оны эхний хагаст 7.6 хувьд хүрчээ. Өрхийн орлогын өсөлт саарч, улмаар өрхийн эцсийн хэрэглээний зардлын өсөлт буурч байгаа, импорт 2013-2014 оны туршид харгалзан 6 хувь, 17 хувиар, харин 2015 оноос эхлэн хурдацтай буюу 30 хувиар агшсан зэрэг нь худалдааны салбарын бууралтыг голлон тайлбарлаж байна.

Сүүлийн жилүүдэд хөдөө, орон нутагт авто зам барьж байгуулах бүтээн байгуулалтууд эрчимтэй хийгдсэнээр авто замын тээврийн ачаа эргэлтийг нэмэгдүүлж тээврийн салбарын өндөр өсөлтийг голлон тайлбарлаж байсан. Харин тайлант хугацаанд төмөр зам, авто зам болон агаарын тээврийн дийлэнх үзүүлэлтүүд буурсан бөгөөд тээврийн салбар 4.0 хувиар агшжээ. Эдийн засгийн өсөлтийн сааралт, бизнесийн идэвхжилийн удаашрал үргэлжлэн, гадаад худалдааны барааны эргэлт, импорт, тээвэрлэлт буурч байгаагаас шалтгаалан дотоодод үйлдвэрлэгдсэн болон импортоор орж ирдэг бараанд ногдуулдаг татварын бодит дүн 2015 оны эхний хагаст өмнөх оны мөн үеэс 14.5 хувиар буураад байна.

Эдийн засгийн нийт эрэлт талаас тооцсон бодит ДНБ 2015 оны эхний хагас жилийн урьдчилсан гүйцэтгэлээр өмнөх оны мөн үеэс 3.1 хувиар өсчээ. Өрхийн хэрэглээний өсөлт болон гадаад худалдааны тэнцэл эдийн засгийн өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлсэн бол хөрөнгө оруулалт болон засгийн газрын хэрэглээ эдийн засгийн өсөлтийг бууруулах нөлөө үзүүлэв. Өрхийн хэрэглээ 2015 оны эхний хагас жилд өмнөх оны мөн үеэс 3.8 хувиар өсч, ДНБ-ий өсөлтөд 2.5 нэгж хувийн нөлөө үзүүлэв. Өрхийн хэрэглээний зардлын өсөлт саарсан нь өрхийн орлогын өсөлт буурсантай холбоотой байна.

Зураг 2. ДНБ-ий өсөлт, бүрэлдэхүүнээр

Зураг 3. Засгийн газрын хэрэглээ

Эх сурвалжууд: ҮСХ

Нэгдсэн төсвийн орлого тасалдаж байгаагаас 2015 оны эхний хагас жилийн байдлаар засгийн газрын хэрэглээ өмнөх оны мөн үеэс 4.2 хувиар буурч эдийн засгийн өсөлтөд -0.6 нэгж хувийн нөлөө үзүүлэв. Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар эдийн засгийн өсөлтийг бууруулах нөлөөтэй хэвээр байна.

Нийт хөрөнгө оруулалтын хэмжээ 2015 оны эхний хагас жилд өмнөх оны мөн үеэс 36.4 хувиар буурч, эдийн засгийн өсөлтөд 11.8 нэгж хувийн бууруулах нөлөө үзүүлээ. Үндсэн хөрөнгийн хуримтлал буурахад гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт сэргэхгүй байгаа, төсвийн хөрөнгө оруулалтын хэмжээ буурсан зэрэг нь нөлөөллөө. Оны үлдсэн хугацаанд энэ байдал үргэлжлэх хандлагатай бөгөөд нийт хөрөнгө оруулалт эдийн засгийн өсөлтийг бууруулах нөлөө үзүүлсэн хэвээр байхаар байна.

Цэвэр экспорт 2015 оны эхний хагас жилд эдийн засгийн өсөлтөд 13.1 нэгж хувийн эерэг нөлөө үзүүлсэн бөгөөд ДНБ-ий бодит өсөлтийг тодорхойлох хамгийн гол эерэг хүчин зүйл хэвээр байна. Мөнгөний агрегатууд, банкны салбарын актив, пассивын өсөлт мэдэгдэхүйц саарсан, Засгийн газрын болон хувийн хэрэглээ буурсан зэрэг үзүүлэлтүүдтэй нийцтэйгээр импорт хурдацтай агшиж байна. Тухайлбал, 2013 онд 6%-иар, 2014 онд 17%-иар буурсан нийт импорт, 2015 оны эхний 8 сард 30%-иар агшаад байна. Импортын барааг бүлгээр авч үзвэл өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад хэрэглээний барааны импорт 20.9 хувиар, хөрөнгө оруулалтын бараа, бүтээгдэхүүний импорт 35.9 хувиар тус тус буурчээ.

Засгийн газраас төсвийн бодлогод шинэчлэл хийж, төсвийн зарлагын үр ашгийг дээшлүүлэх, халамжийг зорилтот бүлэгт чиглүүлэх, улмаар улсын төсвийг цаашид алдагдалгүй батлах зарчим баримталж байгаа, төсвийн алдагдлыг бууруулж, хувийн хэвшлийн санхүүгийн эх үүсвэрийн боломжийг нэмэгдүүлэх бодлого баримталж байгаа, томоохон төслүүдийн хөрөнгө оруулалтыг эрчимжүүлэх, Алт хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, Эдийн засгийн ил тод байдлын тухай хуулийг хэрэгжүүлж эхлэхтэй холбоотойгоор Монгол Улсын эдийн засгийн бодит өсөлт 2016 онд 4.1 хувьд хүрэхээр байна.

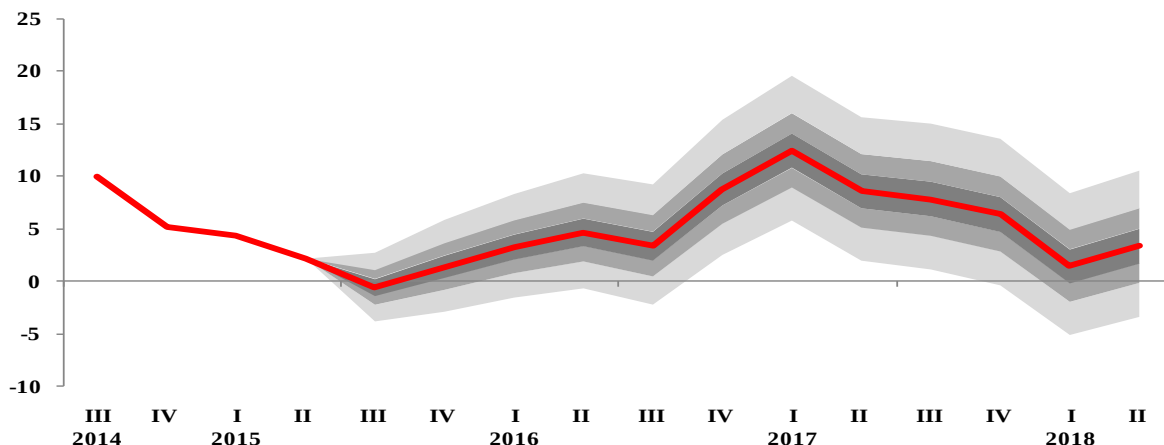
Мөн хөдөө аж ахуйн салбарыг дэмжих чиглэлээр хэрэгжүүлж буй Монгол мал хөтөлбөр, газар тариалангийн техник, тоног төхөөрөмжийг бага хүүтэй, урт хугацаатай зээлээр худалдан авах нөхцөлийг бүрдүүлэх бодлого зэргийн нөлөөгөөр 2016 онд хөдөө аж ахуйн салбар 5.7 хувиар өсөх төлөвтэй байна.

Үйлдвэрлэлийн зөрүү 2014 оноос сөрөг болсон хандлага 2015 онд ч хадгалагдаж, эдийн засгийн өсөлт саарахаар хүлээгдэж байна. 2014 оны эдийн засгийн өсөлтийг цэвэр экспорт голлон тодорхойлж байсан. 2015 онд хөрөнгө оруулалт, төсвийн зарлага тус тус буурч худалдааны нөхцөл сайжрахгүй байгаа нь ДНБ-ий өсөлт саарах үндсэн нөхцөл болж байна.

Хөрөнгө оруулалт, дотоод эрэлт буурч, импорт хумигдаж байгаа нь худалдаа, барилга, тээвэр, үйлчилгээний салбарт сөргөөр нөлөөлж, улмаар уул уурхайн бус салбарын өсөлтийг сааруулах эрсдэл дагуулж байна.

Дэлхийн зах зээл дээр түүхий эдийн үнэ буурсантай холбоотойгоор нүүрс, төмрийн хүдэр, жонш зэрэг бүтээгдэхүүний олборлолт төдийлөн өсөхөөргүй байгаа ч уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл эдийн засгийн өсөлтөд голлох нөлөөг үзүүлэхээр байна. Хэдий Оюу толгойн уурхайн үйлдвэрлэл 2015 оны хоёрдугаар хагаст саарахаар байгаа ч, 2016 онд далд уурхайн хөрөнгө оруулалт эхэлснээр эдийн засгийн өсөлтөд эергээр нөлөөлж, 2016 оны сүүл гэхэд ДНБ-ий өсөлт потенциал түвшиндээ хүрэхээр байна.

Зураг 4. ДНБ-ий жилийн өсөлтийн төсөөлөл

Эх сурвалж: Монголбанк тооцоолол

Эдийн засгийн үнэлгээг өөрчилж болзошгүй тодорхой бус байдал хадгалагдсаар байна. Энэхүү тодорхойгүй байдлыг бий болгож буй дотоод, гадаад хүчин зүйлс, эрсдлийг хураангуйлан авч үзвэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

- Цаг агаарын тааламжгүй нөхцөл байдал нь нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг нэмэгдүүлж болзошгүй байна. Тухайлбал, Хүнс, хөдөө аж ахуйн яамны мэдээлснээр энэ зун бороо хур багатай, нийт нутгийн 40-50 хувь нь гандуу байснаас шалтгаалан ургацын 40 хувийг алдах магадлалтай ажээ.
- Өвөлжилт хүндэрч, зуд турхан болсон нөхцөлд энэ намар махны үнэ үлэмж буурах, харин хавар нь огцом өсөх эрсдэл дагуулж болзошгүй байна.
- Хятадын эдийн засаг саарсан тохиолдолд түүхий эдийн эрэлт буурах, худалдааны нөхцөл муудах, гадаад эрэлт болон ханшийн сулралтаар дамжин эдийн засгийн төсөөллийг муутгаж болзошгүй юм. Хятадын өсөлтийг эс тооцвол бусад гадаад хүчин зүйлсийн тодорхойгүй байдал харьцангуй бага байхаар байна.
- Дотоод тодорхой бус байдлын гол эх сурвалж нь хөрөнгө оруулалтын, тэр дундаа ДНБ-ий 1 хувьтай тэнцэх хэмжээнд болж буурсан гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын хүчин зүйл байхаар байна. Таван толгой төслийн ирэх оны хөрөнгө оруулалт, энэ оны төсвийн хөрөнгө оруулалт төлөвлөгөөний дагуу хийгдэх эсэх нь уул уурхайн болон уул уурхайн бус хөрөнгө оруулалтын тодорхой бус байдлыг нэмэгдүүлэхээр байна.

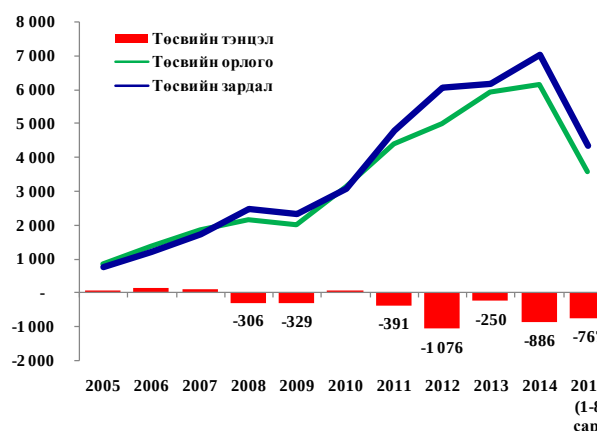
Улсын төсөв

Монгол Улс уул уурхайн салбараас хамаарал ихтэй төсөвтэй, ашигт малтмалын олборлох салбараас хэт хамаарсан эдийн засагтай байж ирсэн. Энэ нь дэлхийн зах зээлд түүхий эдийн үнийн уруудах мөчлөг тохиолдсон 2013-2015 онуудад төсвийн алдагдлыг нэмэгдүүлэх, бодлогын орон зайг хязгаарлах, улсын өрийг өсгөх шалтгаан болж, макро эдийн засгийн тэнцвэрийг хангахад бэрхшээл учруулж ирлээ.

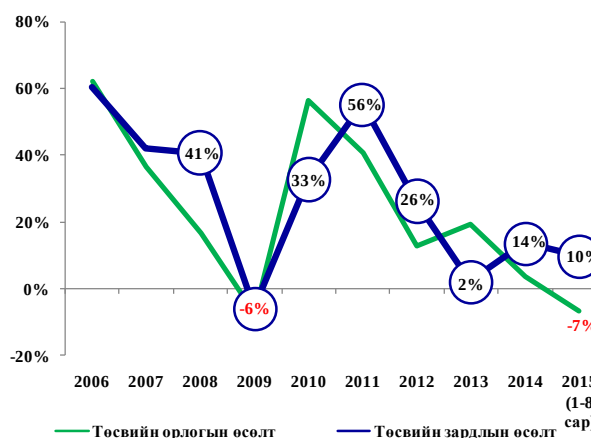
Иймд түүхий эдийн өсөлтийн мөчлөг нэгэнт дуусгавар болсон, гадаад эдийн засгийн тодорхой бус байдал үргэлжилсэн, эдийн засаг 2013-2015 онуудад муудаж байгаа энэ цаг үед Монгол Улс 2016 оноос эхлэн төсвийн нэгдмэл бөгөөд зохистой бодлогоор төрийн санхүүгийн бодлого, бүтцэдээ шинэчлэл хийж, улсын төсвийг нэгдмэл, алдагдалгүй, зохистой, бодитой байлгах зайлшгүй шаардлага тулгараад байна.

2015 оны эхний 8 сарын төсвийн гүйцэтгэл: Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн 2015 оны эхний 8 сарын байдлаар 3579 тэрбум төгрөг, нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн 4346 тэрбум төгрөгт хүрч, тэнцвэржүүлсэн төсвийн нийт тэнцэл 767 тэрбум төгрөгийн алдагдал хүлээгээд байна.

Зураг 5. Улсын төсвийн орлого, зардал, тэнцэл (тэрбум төгрөгөөр)

Зураг 6. Улсын төсвийн орлого, зардлын жилийн өөрчлөлт (%)

Эх сурвалжууд: ҮСХ, Сангийн яам

Төсвийн орлого: Төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн 3579 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 7.0 хувь буюу 263 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна. Төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлогыг бүрэлдэхүүн хэсгүүдээр тайлбарлавал татварын орлого (орлогын 85.8 хувийг бүрдүүлсэн) 5 гаруй хувиар, татварын бус орлого 10 орчим хувиар тус тус буурчээ. 2015 оны эхний 8 сард төсвийн орлого 679 тэрбум төгрөгөөр тасарсан. Үүний 43 хувь нь импорт агшсантай уялдан импортын бараанд ногдуулдаг гааль, НӨАТ-ын орлогын тасалдлаас шууд шалтгаалжээ.

Төсвийн орлогын гүйцэтгэлийн хувь 2013 онд 95 хувь байсан бол 2014 онд 86 хувь, 2015 оны эхний 8 сард 84 хувь болж тасралтгүй буурсаар байна. Энэ нь төсвийн зардлын гүйцэтгэл төлөвлөснөөс 2013 онд 24 хувиар, 2014 онд 25 хувиар, 2015 оны эхний 8 сард 22 хувиар тус тус тасрахад шууд нөлөөлжээ.

Төсвийн зардал: 2015 оны эхний 8 сарын байдлаар төсвийн орлого 7 хувиар буурсан байхад төсвийн нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн өмнөх оны мөн үеэс 395 тэрбум төгрөгөөр буюу 10 хувиар өсч 4346 тэрбум төгрөгт хүрчээ. Бүрэлдэхүүн тус бүрээр нь тайлбарлавал урсгал зардал 11.4 хувь буюу 371 тэрбум төгрөгөөр өсч 3610 тэрбум төгрөг, хөрөнгийн зардал 0.7 хувь буюу 4.8 тэрбум төгрөгөөр өсч 714 тэрбум төгрөг, эргэж төлөгдөх цэвэр зээл 19.4 тэрбум төгрөгөөр өсч 23 тэрбум төгрөг байв.

Хүснэгт 2. Төсвийн орлого, зардлын тасралт (2015 оны эхний 8 сард)

Орлого, зардлын тасралт	Хэмжээ (тэрбум)	Тасралтад эзлэх хувь
1. Төсвийн орлогын тасралт	679	
1.1 Орлогын албан татвар	72	11%
1.2 АМНАТ	30	4%
1.3 Өмч хувьчлалын орлого	155	23%
1.4 Импортын гаалийн албан татвар	46	7%
1.5 Импортын барааны НӨАТ	235	35%
2. Төсвийн зарлагын тасралт	1 226	
2.1 Урсгал зардал	335	27%
2.2 Хөрөнгийн зардал		
2.2.1 Дотоод эх үүсвэрээрх	792	65%
2.2.2 Гадаад эх үүсвэрээрх	79	6%

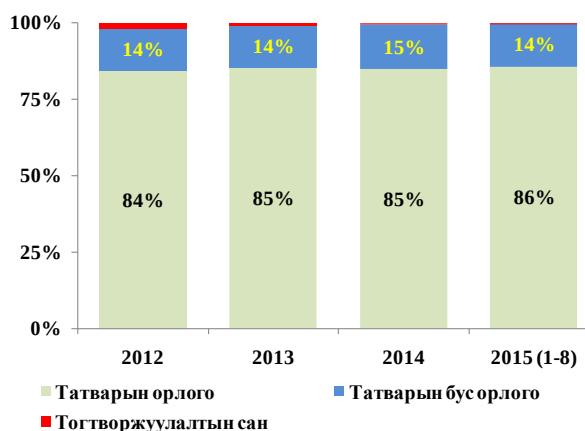
Эх сурвалж: Сангийн яам

Төсвийн зардал өсөхөд төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй Хөгжлийн банкны хөрөнгө оруулалтыг нэгдсэн төсөвт тусгахаар заасан нь нөлөөлөв. Төсвийн орлого 679 тэрбум төгрөгөөр тасарсантай уялдан төсвийн зардал төлөвлөснөөс 1226 тэрбум төгрөгөөр тасраад байна. Үүний 65 хувийг дотоод эх үүсвэрээр санхүүжүүлэхээр төлөвлөсөн хөрөнгийн зардлын тасралт, 27 хувийг урсгал зардлын тасралт тус тус тайлбарлаж байна.

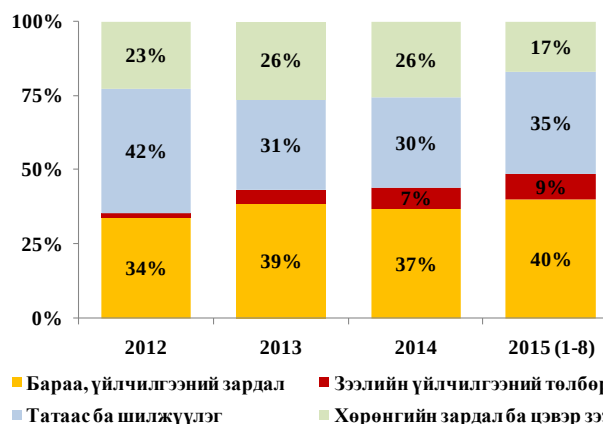
Алдагдлыг санхүүжүүлэх эх үүсвэр: 2015 оны эхний 8 сарын байдлаар гадаад зээлийн үндсэн төлбөрт 71.3 тэрбум, дотоод зээлийн үндсэн төлбөрт 5.3 тэрбум,

Засгийн газрын богино хугацаат дотоод бондын үндсэн төлбөрт 941.9 тэрбум, урт хугацаат дотоод бондын үндсэн төлбөрт 392.3 тэрбум төгрөгийг тус тус төлж, 87.5 тэрбум төгрөгийн гадаад төслийн зээл авч, Засгийн газрын 1023.8 тэрбум төгрөгийн богино хугацаат дотоод, 375.6 тэрбум төгрөгийн урт хугацаат дотоод, 314.4 тэрбум төгрөгтэй тэнцэх урт хугацаат гадаад бондыг тус тус арилжаалсан гүйцэтгэлтэй байв.

Зураг 7. Төсвийн нийт орлого ба тусламж

Зураг 8. Төсвийн нийт зарлага ба цэвэр зээл

Эх сурвалжууд: Сангийн яам

Хүснэгт 3. Улсын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл (2015 оны эхний 8 сард, тэрбум төгрөгөөр)

	2014 I-VIII		2015 I-VIII		I-VIII 2015/2014
	Гүйцэтгэл	Хувийн жин	Гүйцэтгэл	Хувийн жин	
НИЙТ ОРЛОГО БА ТУСЛАМЖИЙН ДҮН	3 842	100%	3 579	100%	93%
ТОГТВОРЖУУЛАЛТЫН САН	44	1%	2	0%	5%
НИЙТ ТЭНЦВЭРЖҮҮЛСЭН ОРЛОГО БА ТУСЛАМЖИЙН ДҮН	3 798	99%	3 577	100%	94%
А. Татварын орлого	3 234	84%	3 068	86%	95%
Орлогын албан татвар	634	17%	640	18%	101%
Нийгмийн даатгалын орлого	600	16%	670	19%	112%
Хөрөнгийн албан татвар	51	1%	57	2%	111%
Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	884	23%	668	19%	76%
Онцгой албан татвар	300	8%	363	10%	121%
Тусгай зориулалтын орлого	7	0%	8	0%	107%
Гадаад үйл ажиллагааны орлого	244	6%	214	6%	88%
Бусад татвар, төлбөр, хураамж	514	13%	449	13%	87%
Б. Татварын бус орлого	564	15%	508	14%	90%
НИЙТ ЗАРЛАГА ба ЦЭВЭР ЗЭЭЛИЙН ДҮН	3 951	100%	4 346	100%	110%
А. УРСГАЛ ЗАРДАЛ	3 239	82%	3 610	83%	111%
Бараа, ажил үйлчилгээний зардал	1 592	40%	1 737	40%	109%
Зээлийн үйлчилгээний төлбөр	245	6%	373	9%	152%
Татаас	115	3%	96	2%	83%
Урсгал шилжүүлэг	1 287	33%	1 404	32%	109%
Б. ХӨРӨНГИЙН ЗАРДАЛ	709	18%	714	16%	101%
ЭРГЭЖ ТӨЛӨГДӨХ ЦЭВЭР ЗЭЭЛ	3	0%	23	1%	670%
ТЭНЦВЭРЖҮҮЛСЭН НИЙТ ТЭНЦЭЛ	(153)		(769)		503%

Эх сурвалж: Сангийн яам

2015 оны төсвийн хүлээгдэж буй гүйцэтгэл: Эдийн засгийн өсөлт саарч, идэвхжил нь төсөөлж байснаас муудаж, оны эхний 8 сард төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 679 тэрбум төгрөгөөр дутуу гүйцэтгэлтэй гарав. Эдийн засгийн нөхцөл байдал сайжрахгүй тохиолдолд оны үлдсэн саруудад төсвийн орлого нэмж тасрахаар байна. ТТБТ хуулийн тусгай шаардлагыг хангахын тулд төсвийн орлого дутсан хэмжээгээр төсвийн зардлыг танах шаардлагатай. Хөрөнгө оруулалтын зардал их хэмжээгээр танагдсанаас гадна урсгал зардлыг ч бууруулах хэрэгцээ үүссэн. Өөрөөр хэлбэл оны эхнээс төсвийн орлого 7 хувиар буурсан байгаа өнөө үед оны эцэст хүлээгдэж буй орлогын бууралттай нийцүүлэн төсвийн зардлыг өмнөх оноос бууруулж хумих (зардлын өсөлтийг бууруулах бус зардлыг абсолют дүнгээр нь бууруулах) шаардлага үүсээд байна.

Хөгжлийн банк (МУХБ)-ны зарцуулалт буюу төсөвтэй адилтгах зардал: МУХБ 2013 онд 1667 тэрбум төгрөг, 2014 онд 1488 тэрбум төгрөг, 2015 оны эхний 8 сард 727 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт хийжээ. Энэ онд хийсэн томоохон төслүүдээс дурдвал авто зам, дэд бүтэц, гудамж төсөлд 126 тэрбум төгрөг, экспортыг дэмжих, импортыг орлох 888 төсөлд 64 тэрбум төгрөг, орон сууцны барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжихэд 338 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг тус тус олгосон байна.

МУХБ-наас ирүүлсэн мэдээгээр 2015 он дуустал төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй 360 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт нэмж олгохоор төлөвлөсөн бол улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй 536 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг нэмж олгох боломжтой байна. Үүнээс үзвэл 2015 оны үлдсэн хугацаанд 896 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт олгож энэ онд нийтдээ 1625 тэрбум төгрөгийн зарцуулалтыг МУХБ-наас хийх төсөөлөлтэй байна. Энэ тохиолдолд МУХБ-ны зарцуулалтыг оруулж тооцсон төсвийн алдагдал ДНБ-ий -8.5 хувьд хүрэхээр байна.

2016 оны төсөв: 2016 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл (ТХМ)-д төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 6.6 их наяд төгрөг, төсвийн нийт зардал 7.7 их наяд¹ төгрөг байхаар төсөөлжээ. Гэвч 2013-2015 оны төсвийн хүндрэлтэй нөхцөл байдал, макро эдийн засгийн дотоод, гадаад орчны таагүй төлөв байдлаас харахад 2016 онд төсвийн орлого, зарлага нь ТХМ-д дурдсан хэмжээнд хүрч өсөхөөргүй байхаар байна.

Инфляци

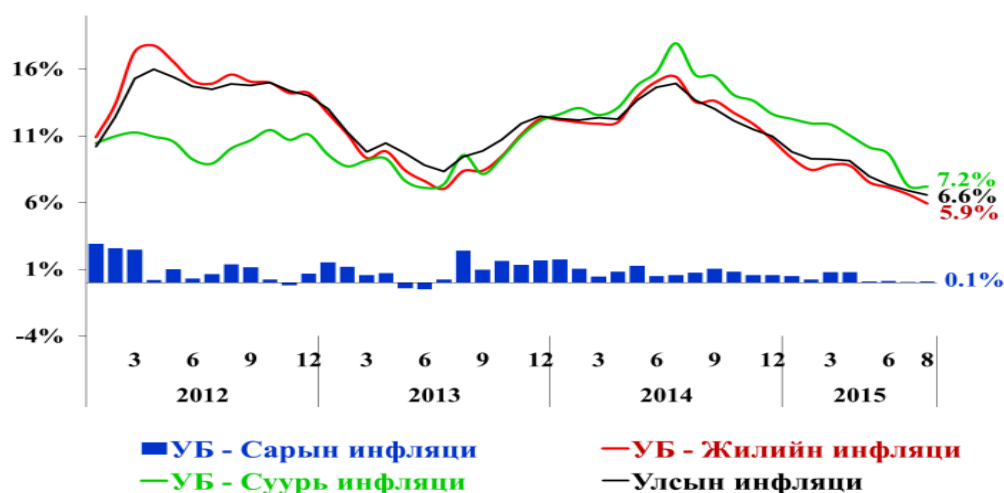
Улсын инфляцийн түвшин 2012 онд 14, 2013 онд 12.5 байсан бол 2014 онд 11 хувь болж буурсан байна. Инфляцийн задаргаанаас харахад мах болон шатахууны бүлгийн үнэ буурсан нь инфляцийн бууралтад голлон нөлөөлсөн байна.

2015 оны 8 дугаар сарын байдлаар хэрэглээний үнийн индексээр хэмжсэн жилийн инфляци улсын хэмжээнд 6.6 хувь, Улаанбаатар хотын хэмжээнд 5.9 хувь байлаа. Улсын хэмжээнд тооцсон жилийн инфляци өнгөрсөн оны мөн үеэс 7.1 нэгж хувиар, Улаанбаатар хотын жилийн инфляци 7.6 нэгж хувиар тус тус буурчээ. Инфляци ийнхүү зорилтот түвшинд ирэхэд дараах хүчин зүйлс нөлөөлжээ: (i) Мөнгөний бодлогоор эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжиж байгаагаас дотоод эрэлт хумигдаж, эрэлтийн шалтгаантай инфляцийн дарамт буурсан; (ii) Нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамт 2013-2015 оны туршид эрс буурсан; (iii) Эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжсэнээр төлбөрийн тэнцэл алдагдалгүй болж, валютын зах тогтворжихын хэрээр төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн инфляци дахь сөрөг нөлөөлөл саарсан.

Хэрэглээний сагснаас өндөр хэлбэлзэлтэй бараа, бүтээгдэхүүнүүдийг хасч тооцдог суурь инфляци сүүлийн 20 сарын туршид ерөнхий инфляциас өндөр байв. Суурь инфляцийн түвшин 2015 оны 8 дугаар сарын байдлаар 7.2 хувь байсан ба энэ нь өнгөрсөн оны мөн үеэс 8.4 нэгж хувиар, энэ оны эхнээс 5.4 нэгж хувиар тус тус буурчээ.

Зураг 9. Улсын болон Улаанбаатар хотын инфляци

¹МУХБ-ны төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй хөрөнгө оруулалтыг оруулсан дүн болно.

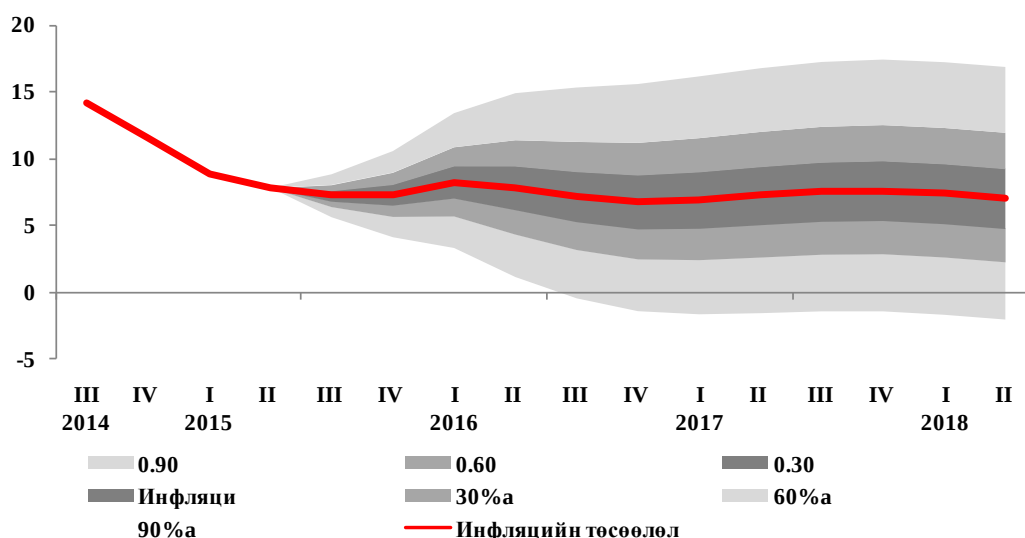
Эх сурвалжууд: Үндэсний Статистикийн Хороо /УСХ/

Хүнс, шатахуун, төрийн зохицуулалттай бараанаас бусад бараа, бүтээгдэхүүний инфляцид үзүүлэх нөлөө өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 5.1 нэгж хувиар буурчээ. Ийнхүү уг бүлгийн үнийн өсөлтийн нөлөө сүүлийн 4 жилийн хамгийн бага түвшинд хүртлээ буурахад суурь үеийн өндөр өсөлтийн нөлөөнөөс гадна макро эдийн засгийн гадаад тэнцвэр 2013-2014 онтой харьцуулахад сайжирсан, дотоод эрэлт хумигдсан, төгрөгийн ханш сулрах эрч саарч, түүний инфляци дахь нөлөөлөл саармагжсан зэрэг нь нөлөөлөв. Цаашид төгрөгийн ханш огцом сулрахгүй тохиолдолд ирэх саруудад бусад бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлт үргэлжлэн буурах төлөв ажиглагдаж байна. Иймээс инфляцийн түвшин энэ оны эцэст зорилтот түвшинд гарахаар байна.

2015 оны 8 дугаар сарын байдлаар Улаанбаатар хотын оны эхнээс тооцсон инфляци 2.8 хувь гарлаа. Үүний 0.1 нэгж хувийг мах, махан бүтээгдэхүүн, 0.7 нэгж хувийг махнаас бусад хүнсний бүтээгдэхүүн, 1.4 нэгж хувийг төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээ, 0.6 нэгж хувийг бусад бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өөрчлөлт тайлбарлаж байна.

Инфляцийн түвшин 2015 оны сүүлээс 2016 оны дунд хүртэл бага зэрэг өсөхөөр, харин түүнээс хойш тогтвортой байх төлөвтэй байна. Газар тариалангийн бүс нутгаар гантай, хур тунадас багатай байсан нь гурил, хүнсний ногооны үнэд нөлөөлж, улмаар хүнсний инфляцийг оны сүүлийн хагаст нэмэгдүүлэхээр байна. Харин хүнсний бүтээгдэхүүний дэлхийн зах зээлийн үнэ, махны үнийн өсөлт буурахаар байгаа нь хүнсний инфляцийг 2015 онд бууруулах чиглэлд нөлөөлөхөөр байна.

Зураг 10. Инфляцийн төсөөлөл

Эх сурвалж: Монголбанк тооцоолол

Хөрөнгө оруулалтын зогсонги байдал нь эдийн засгийн өсөлт, ажил эрхлэлтэд сөргөөр нөлөөлж өрхийн орлогыг, улмаар 2015 онд хүнсний бус инфляцийг хязгаарлах нөхцлийг бүрдүүлж байна. Ийнхүү 2016 онд хүнсний инфляци суурь үеийн нөлөөгөөр бага зэрэг өсөхөөр хүлээгдэж байгаа бол хүнсний бус инфляци үргэлжлэн буурах төлөвтэй байна. Төсөөллийн хамрах хугацаанд хөрөнгө оруулалт буурч, ажилгүйдлийн түвшин алгуур нэмэгдэхээр байгаа нь цалингийн өсөлтийг хязгаарлахаар байна.

Хөдөлмөрийн зардал нэмэгдэхгүй, хүнсний бус инфляци үргэлжлэн саарч, төрийн зохицуулалттай болон нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамт нэмэгдэхгүй тохиолдолд инфляцийн түвшин 2015 онд зорилтот түвшин буюу 7 хувьтай ойролцоо байхаар байна.

1.1.2. Гадаад орчны хүчин зүйлс

АНУ-ын эдийн засаг 2015 оны 1 дүгээр улиралд өмнөх улирлаас 0.6 хувиар, 2 дугаар улиралд 2.3 хувиар тус тус өслөө. Энэ оны эхний улиралд өнгөрсөн оны адил тус улсын зарим нутгаар эрс хүйтэрснээр бизнесийн идэвхжил суларсан, ам.долларын ханш бусад валютын эсрэг чангарсантай холбоотойгоор экспорт 6.0 хувиар буурсан зэрэг нь АНУ-ын 1 дүгээр улирлын эдийн засгийн өсөлт сул байх үндсэн шалтгаан болсон. Харин 2 дугаар улиралд эдийн засгийн өсөлт эргэж сэргэхэд газрын тосны үнэ харьцангуй бага байсан, хувийн хэрэглээ нэмэгдсэн, бүтээн байгуулалт идэвхижсэн, хөдөлмөрийн зах зээл сайжирч цалин нэмэгдсэн зэрэг хүчин зүйлс нөлөөлжээ. Энэ оны эхний хагас жилийн байдлаар ажилгүйдэл 2008 оноос хойших хамгийн бага түвшин буюу 5.3 хувьд хүрч буурсан боловч уг бууралтын тодорхой хэсэг нь ажиллах хүчний оролцооны түвшин хумигдсантай холбоотой байна. Үүнээс гадна инфляци Холбооны нөөцийн банк (ХНБ)-ны урт хугацааны зорилтот 2 хувийн түвшнээс бага байгаа тул ХНБ-наас мөнгөний бодлогын хүүгээ өсгөх шийдвэрийг түр хойшлуулсан хэдий ч, энэ оны үлдсэн хугацаанд бодлогын хүү өсөх өндөр хүлээлттэй байна. Ам.долларын ханш дэлхийн бусад валютуудын эсрэг чангарсаар байгаа нь цэвэр экспортод сөрөг нөлөө үзүүлэх боловч эрчим хүчний үнэ буурсан, инфляци тогтвортой нам түвшинд байгаа, төсвийн ачаалал буурсан, орон сууцны зах зээл болон банкуудын баланс сайжирсан зэрэг нөхцөл байдал үргэлжлэх хандлагатай байгаа тул 2015 онд 2.5, 2016 онд эдийн засаг 2.7 хувийн өсөлттэй байна хэмээн судлаачид үзэж байна.

БНХАУ-ын эдийн засагт гарч буй өөрчлөлт нь манай орны эдийн засагт ихээхэн нөлөөтэй байдаг бөгөөд 2014 онд тус улсын эдийн засаг 7.4 хувиар өссөн байна. ОУВС-аас БНХАУ-ын эдийн засгийг ирэх онд саарч болзошгүйг анхааруулсан тул БНХАУ-ын төв банкнаас эдийн засгаа дэмжих зорилгоор бодлогын хүүгээ 0.25 нэгжээр бууруулах, арилжааны банкны зайлшгүй нөөцийн хэмжээг 0.5 хувиар бууруулах зэрэг арга хэмжээг авсан байна. БНХАУ-ын эдийн засаг 2015 оны 1 болон 2 дугаар улиралд тус бүр 7.0 хувиар өссөн нь сүүлийн 30 жилийн хугацаан дахь хамгийн бага өсөлт юм. Эдийн засгийн өсөлт ийнхүү буурсан нь 2015 оны эхний 7 сарын байдлаар хөрөнгийн тогтмол зардлын өсөлт 2000 оноос хойших хамгийн доод түвшин буюу 11.2 хувьд, Засгийн газрын дэд бүтцэд оруулсан хөрөнгө оруулалтын өсөлт 18.6 хувьд хүрч буурсантай холбоотой байна. Тогтвортой бус байдлыг бууруулах, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, бүтцийн шинэчлэл хийх зэрэг асуудлуудын тэнцвэрийг олох нь тулгамдсан асуудал хэвээр байгаа бөгөөд сүүлийн үед бий болсон зээл болон хөрөнгө оруулалтын хурдтай өсөлтөөс үүдэлтэй хэлбэлзлийг сааруулах тал дээр БНХАУ-ын Засгийн газар, бодлого боловсруулагчдын зүгээс илүүтэй анхаарах хандлагатай байна. Үүний дагуу үл хөдлөх хөрөнгө, зээл, хөрөнгө оруулалтын илүүдэл буурч байгаа, экспортыг дэмжих, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, ханшийг эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нь нийцтэй түвшинд хүргэх зорилгоор юанийн ханшийг сулруулсан, одоогийн хэрэгжиж буй бүтцийн шинэчлэл болон түүхий эдийн үнийн уналт нь хэрэглэгч төвтэй үйл ажиллагааг дэмжих хүлээлттэй байгаа зэрэг үндэслэлээр БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт үргэлжлэн саарч 2015 онд 6.8, 2016 онд 6.5 хувиар тус тус өснө хэмээн эдийн засагчид үзэж байна.

ОХУ болон Украины хооронд үүссэн зөрчлийн улмаас 2014 оны дунд үеэс эхлэн ОХУ-ын нефтийн үнэ буурч, төсвийн орлого нь багасаж, бизнесийн үйл ажиллагаа нь саарсан бөгөөд ДНБ-ий өсөлт нь 2014 оны 1 болон 2 дугаар улиралд дараалан "0" хувьтай гарсан

бол 3 дугаар улиралд ургац хураалт өндөр байсны үр дүнд 0.7 хувь болж, оны эцэст 0.5 хувьтай гарсан байна. 2015 оны 2-р улиралд 17хувьд хүрсэн инфляци бодит цалинг бууруулж, үүнийг дагаад хувийн хэрэглээ буурснаар Оросын эдийн засаг 1, 2-р улиралд -2.2 хувиар, -4.6 хувиар буурлаа. 1 баррель Brent маркын газрын тосны үнэ 7 сарын байдлаар өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 50 ам.доллороор, рублийн ханш өмнөх оны мөн үеэс 80 хувиар суларч эдийн засгийн хямрал бий болсон. Рублийн ханш ийнхүү огцом суларсан нь нөгөө талаас ирээдүйн экспортыг урамшуулж, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих нэг хөшүүрэг болж байна. 2015 оны эцэст Оросын төв банк бодлогын хүүгээ 9.5 хувьд хүргэж бууруулах замаар мөнгөний зөөлөн бодлогоо үргэлжлүүлэх, импортыг орлох бүтээгдэхүүнийг дэмжих зорилготой уялдан ам.доллартай харьцах рублийн ханш 50-55 рубль/\$ хооронд хэлбэлзэх төсөөлөлтэй байна. Эдийн засгийн өсөлт 2015 оны эцэст -2.2 хувиар буурч (агшиж), 2016 оноос инфляци нэг оронтой тоонд орж, Оросын эдийн засаг 0.4-0.7 хувиар, 2017 онд 2.5 хувиар тус тус өсөх хандлагатай гэж Дэлхийн Банкны тайланд дурджээ.

Евро бүсийн орнуудын эдийн засаг 1999-2008 онд 2.1 хувиар өсөж байсан бол 2009-2013 онд эдийн засгийн өсөлт -0.4 хувь болж буурчээ. Харин 2014 онд бага зэрэг сэргэж, 1.3 хувийн өсөлттэй гарсан байна. Европын Төв банкны эдийн засгийг дэмжих хөтөлбөрийн үр дүнд тус бүсийн эдийн засгийн голлох үзүүлэлтүүд сайжирч, эдийн засаг нь өсөлттэй гарлаа хэмээн шинжээчид дүгнэж байна. Эрчим хүчний үнэ хямд, еврогийн ам.доллартай харьцах ханш сул байгаагаас экспорт өсч Евро бүсийн эдийн засаг 2015 оны 1, 2-р улиралд 1 хувь, 1.3 хувиар өслөө. Испани, Португаль зэрэг ажилгүйдлийн түвшин харьцангуй өндөр орнуудад хөдөлмөрийн зардал буурсан нь компаниудын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлж, тухайн орнуудын гадаад позицыг дээшлүүлэх гол түлхэц болсон. 2015 оны 6 дугаар сард Евро бүсийн аж үйлдвэрийн PMI индекс 2011 оны 5 сараас хойших хамгийн өндөр түвшин буюу 54.1-т хүрлээ. Инфляцийн түвшин 2016 он хүртэл 1 хувиас хэтрэхгүй хэмээн судлаачид үзэж байна. Европын төв банк банкны салбар өсөлттэй байх шинж тэмдгүүд ажиглагдаж байна хэмээн тодорхойлсон ба энэ оны 7 сард хуралдсан хурлаар QE хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ хэмээн мэдэгдсэн. 2016 онд Евро бүсийн эдийн засаг ялимгүй өсч, 1.6 хувьд хүрэх таамаглалтай байна.

Ийнхүү (i) дэлхийн нийт ДНБ-ий 20 гаруй хувийг бүрдүүлэгч, голлох эдийн засаг буюу АНУ 2015 оны эцэст мөнгөний бодлогоо чангатгах төлөвтэй, (ii) манай орны экспортын бараа бүтээгдэхүүний гол зах зээл² болох БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт удаашраад байгаа, цаашид үргэлжлэн удаашрах хандлагатай, (iii) Оросын эдийн засаг уналттай хэвээр байгаа бол (iv) Евро бүсийн эдийн засаг 2016 онд ялимгүй өсөх төлөвтэй зэргээс үзэхэд манай оронд орж ирэх хөрөнгө оруулалтын урсгал болон экспортын бараа, бүтээгдэхүүний гадаад эрэлт 2016 онд огцом нэмэгдэх магадлал бага, гадаад секторын таагүй, тодорхой бус байдал үргэлжлэхээр байна.

Алт. БНХАУ болон Энэтхэгийн алтны эрэлт бага байгаа, БНХАУ-ын макро эдийн засгийн төсөөлөл тааруу байгаагаас шалтгаалан хөрөнгө оруулагчдын итгэл буурч Хятадын аж үйлдвэрийн PMI индекс 15 сарын доод түвшиндээ хүрч буурсан, хөрөнгө оруулагчид Холбооны нөөцийн банкнаас мөнгөний бодлогын хүүгээ өсгөж долларын өгөөж улам бүр нэмэгдэнэ гэсэн хүлээлттэй, инфляцийн дарамт бага байгаа зэрэг нь Лондонгийн үнэт металлын бирж дэх алтны үнэ энэ оны эхний 8 сарын дунджаар 1186 ам.доллар/унц болж буурахад нөлөөлөв. Цаашид Хятадын эдийн засгийн өсөлт удаашрах, ам.долларын ханш хүчтэй хэвээр байх, ХНБ-ны богино хугацаат хүү нэмэгдэх, алтны эрэлт бага байх хүлээлттэй байгаа тул 2015 онд алтны үнэ дунджаар 1175 ам.доллар/унц, 2016 онд үргэлжлэн бага зэрэг буурч 1158 ам.доллар/унц-д хүрнэ гэсэн төсөөлөлтэй байна.

Цэвэршүүлсэн зэс. 2015 он гарсаар Лондонгийн металлын бирж дэх зэсийн үнэ 5 дугаар сар хүртэл тогтмол өссөн хэдий ч, эхний 8 сарын дунджаар 5782 ам.доллар/тонн болж сүүлийн 6 жилийн хамгийн доод түвшинд хүрч буураад байна. Үүнд дэлхийн цэвэршүүлсэн зэсийн хамгийн том хэрэглэгч болох БНХАУ-ын хөрөнгө оруулалтын өсөлт саарч, аж үйлдвэрлэлийн салбар, жижиглэнгийн худалдаа болон экспорт буурч

²2014 онд нийт экспортын 87.8%-ийг, 2015 оны эхний 7 сарын байдлаар 86.1%-ийг БНХАУ руу хийсэн байна.

байгаатай холбоотой эрэлтийн бууралт голлох нөлөөг үзүүлжээ. Цаашид юанийн ханшийн сулралттай холбоотойгоор Хятадын экспорт нэмэгдэж, Хятадын нийт зэсийн хэрэглээний 70 орчим хувийг бүрдүүлдэг барилга, цахилгаан эрчим хүчний дэд бүтцийн салбаруудын үйлдвэрлэл, цаашлаад зэсийн хэрэглээ нэмэгдэх боломжтой. Гэвч үл хөдлөх хөрөнгийн бүтээн байгуулалт удаашрах хүлээлттэй байгаагаас Хятадын зэсийн хэрэглээний өсөлт 2016 онд 2.5 хувь болж бууран, цэвэршүүлсэн зэсийн үнэ 2015 онд 5656 ам.доллар/тонн, 2016 онд 4826-6614 ам.доллар/тонн-ын хооронд байна гэж шинжээчид үзэж байна. Тухайлбал, АНУ-ын Барклэй компанийн шинжээчид зэсийн үнэ 2016 онд 5625 ам.доллар байхаар төсөөлсөн бол ОУВС-гийн шинжээчид 5138 ам.доллар байхаар тооцсон байна.

Төмрийн хүдэр. Төмрийн хүдрийн үнэ 2014 оны төгсгөлд сүүлийн 5 жилийн хамгийн доод түвшиндээ хүрсэн байна. Харин 2016 онд БНХАУ-ын төмрийн хүдрийн нийт импорт 40 орчим сая тонн-оор нэмэгдэхээр байгаагаас ЖиПи Морган, Сити групп зэрэг байгууллагаас төмрийн хүдрийн үнэ тогтвортой байна гэж үзэж байна.

Коксжих нүүрс. Нүүрсний нийлүүлэлт 2014 онд эрэлтээсээ давсан тул БНХАУ-ын импорт буурч, дэлхийн зах зээлд нүүрсний үнэ буурсан байна. Нүүрсний үнэ буурснаас нүүрс олборлох салбарын ашиг ихээр буурсан тул дэлхийн олон оронд хүчин чадал багатай нүүрсний уурхайнууд хаагдаж, зарим үйлдвэрүүд ажлын байраа их хэмжээгээр танах, бүтцийн өөрчлөлт хийх шийдвэр гаргасан байна.

АНУ-д байгалийн хийн үйлдвэрлэл нэмэгдэж байгаа бөгөөд байгалийн хийг эрчим хүчний эх үүсвэрээ болгох, цаашлаад экспортлохоор зорьж байгаа нь нүүрсний эрэлтийг багасгах нэг шалтгаан болж байна. БНХАУ нь эрчим хүчний нүүрсний том хэрэглэгч хэдий ч цаашид эрчим хүчний нүүрсний хэрэглээгээ бууруулах бодлого баримталж байна. Энэ хүрээнд нүүрс ашигладаг дулааны цахилгаан станцынхаа тоог цөөрүүлж, бусад эх үүсвэрийн эрчим хүчний үйлдвэрлэлийг өсгөх зорилт дэвшүүлжээ.

БНХАУ-ын аж үйлдвэрлэлийн PMI индекс 2015 оны эхний 7 сарын дунджаар өнгөрсөн оны мөн үеэс 1.3 хувиар буурч 7 сарын эцсийн байдлаар 50.0-д буюу аж үйлдвэрлэлийн өсөлт зогсонги түвшинд хүрсэн. Өөрөөр хэлбэл, үүнтэй уялдан тус улсын аж үйлдвэрлэлийн түүхий эдийн эрэлт буурсаар байна. Тухайлбал, 2015 оны эхний 7 сарын байдлаар өнгөрсөн оны мөн үеэс коксжих нүүрсний эрэлт 0.94 хувиар, коксжих нүүрсний импорт 21.6 хувиар тус тус буурчээ.

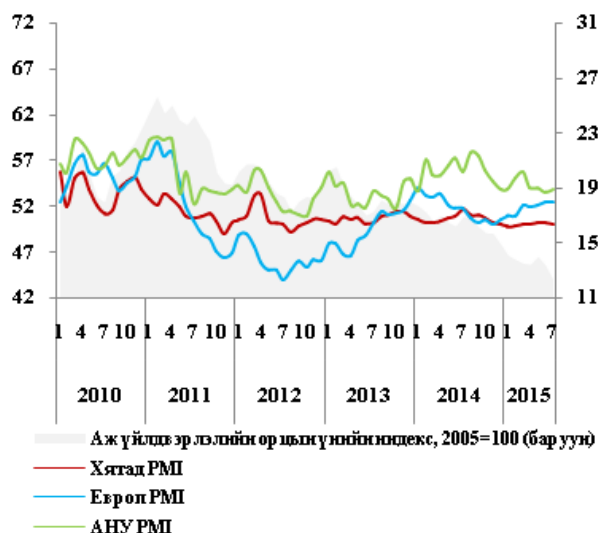
Хүснэгт 4. Түүхий эдийн үнийн төлөв хандлага

Түүхий эдийн төрөл				Төсөөлөл				Эх сурвалж
	2013	2014	2015M8	2015f	2016f	2015f/ 2014	2016f/ 2015f	
Алг (\$/унц)	1412	1266	1186	1206	1253	-5%	4%	EIU
				1145	1040	-10%	-9%	JP morgan
				1175	1180	-7%	0%	Блумберг
Цэвэршүүлсэн зэс (\$/тонн)	7326	6863	5782	5994	6463	-13%	8%	EIU
				5511	4400	-20%	-20%	JP morgan
				5490	5325	-20%	-3%	Standard chartered
				5563	5139	-19%	-8%	IMF
Коксжих нүүрс (\$/тонн)*	132	101	86	5720	5850	-17%	2%	Блумберг
Төмрийн хүдэр (\$/тонн)	135	98	59	56	45	-43%	-20%	IMF
				56	57	-43%	2%	Блумберг
Түүхий нефть BRENT (\$/баррель)	109	100	58	60	69	-39%	15%	EIU
				52	50	-48%	-2%	IMF
				56	63	-44%	12%	Блумберг

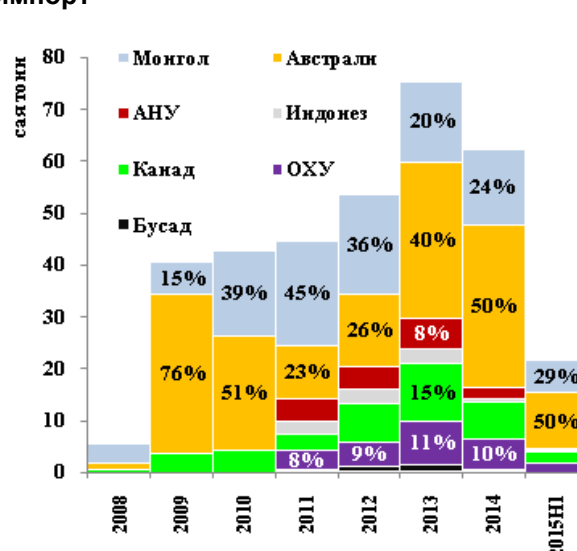
* Австралийн зүүн эргээс экспортлож буй хатуу коксжих нүүрс (фоб)

Эх сурвалж: Блумберг, EIU судалгааны институт

Зураг 11. Аж үйлдвэрлэлийн индекс

Зураг 12. Хятадын коксжих нүүрсний импорт

Эх сурвалжууд: Блумберг

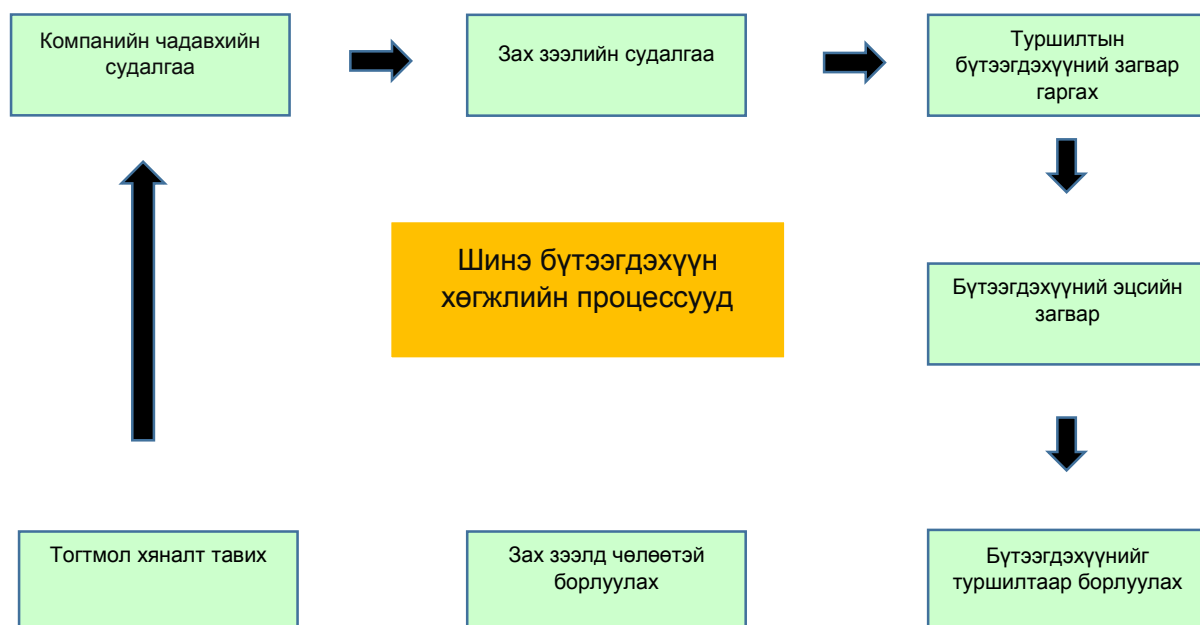
Нийлүүлэлт талаас дэлхийн зах зээл дээрх хамгийн том тоглогч болох Австрали улс коксжих нүүрсний экспортоо нэмэгдүүлэх бодлого баримталж байгаа, БНХАУ-тай чөлөөт худалдааны гэрээ байгуулснаар Хятадын импортын татвараас чөлөөлөгдсөн зэрэг нь коксжих нүүрсний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлж, энэ байдал цаашид үргэлжлэх төлөвтэй байна. Иймд, нэг талаас коксжих нүүрсний эрэлт сул байгаа ч, нийлүүлэлт нэмэгдэж байгаа тул үнэ төдийлөн өсөхөөргүй байна.

Түүхий нефть. Дэлхийн зах зээл дэх нефтийн эрэлт харьцангуй нэмэгдсэн, АНУ-ын нефтийн үйлдвэрлэл илүү хурдтай буурна гэсэн хүлээлтээс шалтгаалж 2015 оны эхний хагас жилд нефтийн үнэ хүлээгдэж байснаас илүү хурдан эргэж сэргэлээ. Гэвч хөгжиж буй орнуудын эдийн засгийн өсөлт саарч байгаа, нефтийн нийлүүлэлт тогтвортой нэмэгдэж нөөц бүрдэж байгаа, Ираны түүхий нефтийн нийлүүлэлт нэмэгдэх хүлээлттэй байгаа тул түүхий нефтийн үнэ 2015 онд 56 ам.доллар/баррель, 2016 онд 61 ам.доллар/баррель-д байх төсөөлөлтэй байна.

1.2.2. БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙ СУДАЛГАА

Даатгалын бүтээгдэхүүн хөгжил нь цаг хугацаа шаардсан, ажлын өртөг өндөртэй процесс юм. Бүтээгдэхүүн хөгжлийн үндсэн ажил, ажилбарын процессийг доорхи хүснэгтээр харуулахад

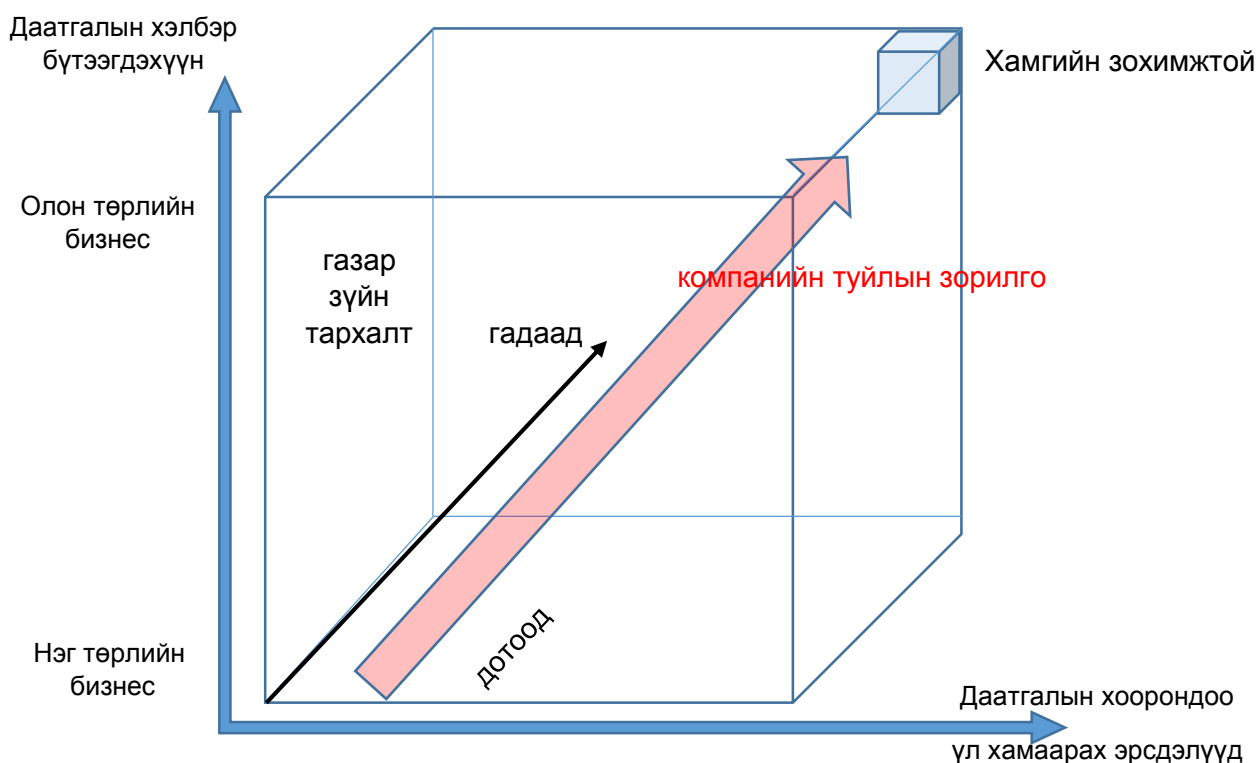
Бүтээгдэхүүн хөгжлийн процессууд

Давхар даатгалаар хамгаалагдсан шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ гаргах шаардлага

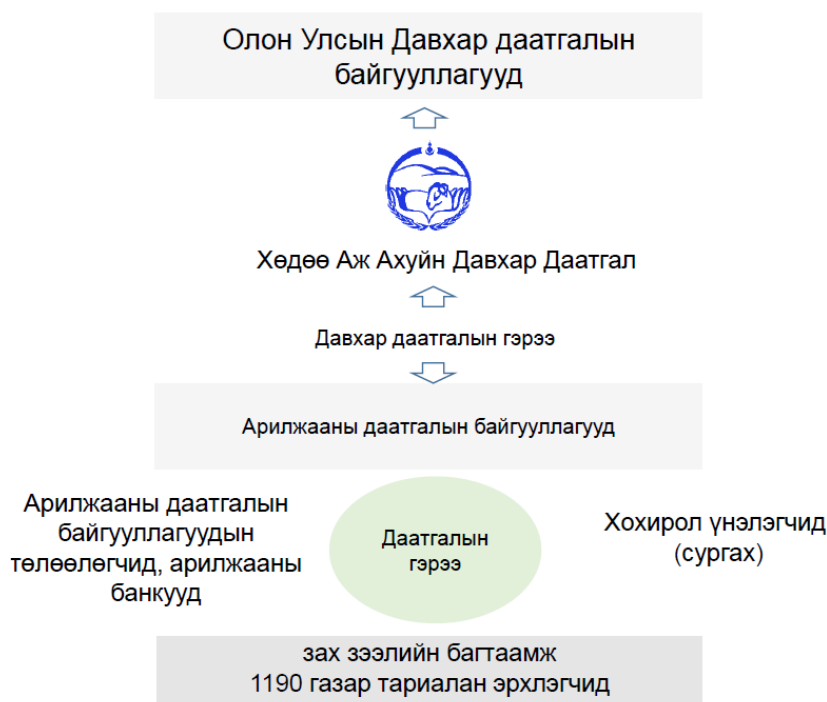
Давхар даатгалын байгууллага нь урт хугацаанд тогтвортой ажиллах нь даатгалын зах зээлийн хөгжлийн баталгаа билээ. Тус компани нь эрсдэл хүлээх бизнесийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг тул байгууллага нь өөрийн хүлээж буй эрсдлийн төрөлд диверсификаци хийн, хүлээх хариуцлагын хувь хэмжээг оновчтой тооцох нь онцгой ач холбогдолтой билээ. Давхар даатгал нь улс орны нийгэм эдийн засагт үзүүлэх нөлөө маш өндөр бөгөөд микро болон макро түвшинд үзүүлэх үр нөлөөг доорх хүснэгтээр харуулж байна.

Иймд компанийн үйл ажиллагааны ерөнхий чиглэл, өгөгдсөн тусгай зөвшөөрлийн хүрээнд эрхэлж буй давхар даатгалын үйлчилгээг нэмэгдүүлэх тал дээр анхааран, Монгол Улсын хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэрийн салбарын нэн тулгамдсан дэд салбаруудад даатгал, эрсдэл шилжүүлэх үйлчилгээг нэвтрүүлэх тал дээр санаачлага гарган ажиллахаар зорьж байна.

Газар тариалангийн даатгал

Газар тариалангийн даатгал нь Монгол Улсад цоо шинэ үү гэвэл үгүй юм. БНМАУ нь 1964 оноос ХАА-н нэгдлийн малыг, 1980 оноос ХАА-н нэгдэл, САА-н газар тариалангийн даатгалыг эхлээд дотооддоо даатгаж улмаар эрсдэлийн 70-80 %-ийг нь олон улсын давхар даатгалын зах зээл дээр дэлхийн нэр хүндтэй, газар тариалангаар мэргэшсэн давхар даатгалын компаниудад давхар даатгадаг байсан байна. 1990 оноос өмнө манай улсад цорын ганц улсын компани болох “Монгол Даатгал” ХХК үйл ажиллагаа явуулж байсан бөгөөд төрөөс мал, газар тариаланг заавал даатгах, давхар даатгалд хамруулах ажлыг нэгдсэн бодлогоор хэрэгжүүлэх үүднээс мал, газар тариалангийн даатгалыг “Монгол Даатгал” ХХК хариуцуулан ажиллаж байсан юм. Тухайн үед үр тарианы даатгал нь аж ахуй нэгж байгууллага болон хувь хүний 20 га ба түүнээс дээш хэмжээтэй талбайд тарьсан үр тариа, хүнсний ногоог байгалийн эрсдэл /мөндөр, хүчит салхи, цас, цочир хүйтрэлт, хяруу, үер, ган, шуурга/, түймэр, ургамлын гоц хөнөөлт өвчин, шавж, мэрэгчдээс даатгадаг байжээ. 1999 онд Үрийн тариалангийн тухай хууль батлагдан гарснаар усалгаагүй тариалсан үр тарианы нийт талбайн 20%-г, усалгаатай тариалсан үр тарианы нийт талбайн 10%-г үрийн тариалан гэж үзэж өмчийн хэлбэр үл харгалзан албан журмаар даатгуулхаар шийдвэр гарсан байна. Гэвч тус хууль нь өнөөг хүртэл хэрэгжилгүй явсаар ирсэн нь социалист нийгэм, эдийн засагийн тогтолцоотой хамт өнгөрсөн 20 гаруй жилийн хугацаанд Монгол Улсын газар тариалангийн даатгал эрхэлж байсан даатгалын андеррайтер, хохирол үнэлэгч болон бусад мэргэжлийн ажиллагсад мөн зах зээлд байхгүй болж, газар тариалангийн даатгалын мэргэжлийн боловсон хүчингүй болсон байна. Компани өөрийн давхар даатгалын бүтээгдэхүүн үйлчилгээг дараах шат дарааллаар хүргэхээр төлөвлөөд байна.

Олон улсын жишгийн дагуу бүтээгдэхүүн үйлчилгээг актуар суурь дээр үндэслэсэн, мэргэжлийн даатгалын андеррайтингийн үйлчилгээтэй тус даатгалын хэлбэрийг хөгжүүлэх шаардлагатай байгааг харгалзан компани өөрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд компанийн болон дотоодын зах зээлийн боловсон хүчнийг шат дараатайгаар сургахаар төлөвлөөд байна. Компанийн туршилтаар нэвтрүүлэх бүтээгдэхүүний хувьд олон улсын зөвлөхүүдийн зөвлөсний дагуу олон эрсдэлт ургацын бүтээгдэхүүн буюу газар тариаланчийн үйлдвэрлэлийн бүтээмжийг даатгах бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэхээр төлөвлөөд байна. Уг газар тариалангийн даатгалын бүтээгдэхүүн нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр газар тариалан эрхэлж буй этгээдийг байгаль, цаг уурын болон бусад эрсдэлээс шалтгаалан ургац алдах, улмаар эдийн засгийн хохирол хүлээх эрсдэлээс хамгаалах зорилготой бүтээгдэхүүн юм. Тус шинэ бүтээгдэхүүнээр газар тариалангийн салбарт эрсдэлийг шилжүүлэх дэлхийд шалгарсан даатгалын арга замыг ашиглан цаашид “Үрийн тариалангийн даатгалын тухай” хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах бололцоотой юм. Газар тариалан эрхэлж буй аж ахуйн нэгж тус даатгалд хамрагдсан тохиолдолд ургац хураалтын эрсдэлийг даатгасан тул үйл ажиллагааныхаа үндсэн чиглэлээр зээл авах, санхүүжилт олох нэмэлт боломж олгогдох ач холбогдолтой. Дотоодын арилжааны даатгалын байгууллагууд болон арилжааны банкнууд тус төсөлд оролцох сонирхолтой гэдгээ урьдчилсан байдлаар илэрхийлсэн болно.

Газар тариалангийн эрсдэл, хохирол, даатгал

№	Эрсдэлийн хэмжээ			Хохирол	Даатгал
1			Хар салхи	Хөрөнгийн хохирол	Төрийн туслалцаа, шийдвэр
2					
3					
4					
5		Ган	Хар салхи	Орлогын алдагдал	Даатгалын хамгаалалт
6					
7					
8					
9	Хяруу, үер	Ган	Хар салхи	Ургац, ургац хураалтын өөрчлөлт	Хасалт, аж ахуйн менежмент
10					
11					
12					
13	Мөндөр, гал, үнийн өөрчлөлт	Ган	Хар салхи	Ургац, ургац хураалтын өөрчлөлт	Хасалт, аж ахуйн менежмент
14					
15					
16					
17					

Risk size			Loss	Insurance
hail, fire, pests, price fluctuation	frost, flood	drought	loss of assets	state help or production abandoning
			loss of income	insurance cover
			yield, income fluctuation	deductible, farm managment
typhoon				

Олон улсын жишигт газар тариалангийн даатгал ихээхэн хэмжээний төрийн оролцоотой, хөгжсөн жишиг байгаа ба газар тариалан эрхэлж буй этгээдүүдийг даатгалд хамрагдах үед төсвөөс хураамжийн тодорхой хувийг санхүүжүүлдэг, эсхүл хохирлын хэмжээ гамшгийн хэмжээнд хүрсэн тохиолдолд нөхөн төлбөр олгох тогтолцоо зэрэг байдаг тул Монгол Улсад тус туршлагаудаас хамгийн тохирох эрх зүйн болон санхүүжилтийн тогтолцоог нэвтрүүлэх шаардлага харагдаж байна. Зарим улсын жишээгээс харахад:

ОХУ	Засгийн газраас	Даатгалын хураамжийн 50 хүртэлх хувийг
Украин		
АНУ	Засгийн газраас	Даатгалын компанийн зардлын 20 хүртэлх хувийг
БНЭУ	Даатгалын зохицуулагчаас	Даатгагчдыг заавал хэлбэрээр хөдөө аж ахуйн даатгал эрхлэх шаардлага тавьдаг

Бусад хөдөө аж ахуйн даатгалын бүтээгдэхүүний эрэлт хэрэгцээ

Төрөөс хүнс, хөдөө аж ахуйн талаар баримтлах бодлого /УИХ-ын 2003 оны 29 дүгээр тогтоол/, Эрчимжсэн мал аж ахуйн хөгжлийг дэмжих хөтөлбөр /ЗГ-ын 2003 оны 160 дугаар тогтоол/, Монгол мал үндэсний хөтөлбөр /УИХ-ын 2010 оны 23 дугаар тогтоол/-ийн баримт бичигт мал аж ахуйн салбарын талаар 2010-2015 оныг хүртэл баримтлах чиглэл, хүрэх зорилтыг тодорхойлсон билээ. Уур амьсгалын өөрчлөлт, манай орны нийгмийн хөгжлийн чиг хандлага, хүн амын суурьшил зэрэгтэй уялдуулан эрчимжсэн мал аж ахуйг тодорхой бүс нутагт зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн хөгжүүлж, импортыг бууруулах, хүн амыг хүрэлцэхүйц, чанартай хүнсний зүйлээр хангах шаардлага гарч байгаатай холбогдуулан Засгийн газрын 2000-2004 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлэх тухай тусгагдан Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх 2003 оны үндсэн чиглэлд "Хүн амын мах, сүүний хангамжийн найдвартай байдлыг хангах зорилгоор эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлнэ гэж заасны дагуу Эрчимжсэн мал аж ахуйн хөгжлийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Хөтөлбөрийн тусламжтайгаар сүү, махны чиглэлийн төрөлжсөн мал болон гахай, шувууны фермерийн аж ахуй байгуулах төслүүдийг дэмжих, бүтээмж өндөртэй мал, амьтдыг үржлийн чиглэлээр өсгөн бойжуулж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгжид гадаад орон, байгууллагатай хамтарсан төсөл хэрэгжүүлэх тал дээр дэмжлэг үзүүлэхээр заасан байна.

Эрсдлийн менежментийн чиглэлээр тус байгууллагууд олон ажил амжилттай хийж, нэвтрүүлж байгаа боловч үндсэн хэрэгсэл болох эрсдэл шилжүүлэх үйлчилгээ буюу даатгалын үйлчилгээг тус байгууллагууд худалдан авах бололцоо харахан байхгүй байсаар байна. Дотоодын даатгалын зах зээлд үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллагуудаас эрчимжүүлсэн мал аж ахуйг даатгалд хамруулж байгаа судалгааг явуулахад сүүний чиглэлийн үхрийн фермүүд давамгайлж байна. Тус даатгалын байгууллагууд ХААДД ХК-д хандан давхар даатгалын хамгаалалт авах, даатгуулах сонирхлоо илэрхийлсэн билээ. Иймд компани нь олон улсын давхар даатгагчтай хамтарч ажиллаж тус байгууллагуудын эрсдэлийг давхар даатган, сүүний чиглэлийн үхрийн аж ахуйд тохирсон бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нэвтрүүлж ажиллахаар төлөвлөөд байна.

1.1.3 ХЭРЭГЛЭГЧИЙН СУДАЛГАА

Компанийн үйл ажиллагаа, тусгай зөвшөөрлийн хүрээнд хэрэгжүүлэх давхар даатгалын үйлчилгээний хэлбэр нэмэгдэж буйтай холбогдон боломжит зах зээл, хэрэглэгчийн судалгааг 2016 онд хийхээр төлөвлөөд байна. Төслийн хүрээнд зөвхөн нүүдлийн мал аж ахуйтай холбоотой судалгааны ажлууд хийгдсэн бөгөөд, газар тариалан, эрчимжүүлсэн мал аж ахуйн эрсдэл, зах зээлийн талаар мэдээлэл огт байхгүй байна. Иймд 2016 онд бизнес хөгжил, төслийн газраас шинээр эрхлэх даатгалын хэлбэрүүдээр зорилтот зах зээлийн хэрэглэгчидтэй орон нутагт фокус группийн судалгаа хийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний эрэлт хэрэгцээ, үнэ тогтолт, хэрэглэгчийн худалдан авах чадвар, болон эрсдэлийн байдалд дүн шинжилгээ хийх ажлуудыг төлөвлөөд байна. Мөн газар тариалангийн даатгалын үндсэн эрсдэл болох цаг уурын байдлын талаарх мэдээллийг орон нутгийн станц, харуулуудаас шууд, хурдан авах тогтолцоог бүрдүүлж, тогтмол харилцаатай байх тал дээр анхааран ажиллах төлөвлөгөөтэй байна. Газар тариалангийн болон эрчимжүүлсэн мал аж ахуйн даатгал нь эрсдэлийн байдлыг гэрээ байгуулах болон байгуулсны дараагаар нийт 3-4 удаа үзлэг, хяналт хийх, GPS станцын тусламжтайгаар өөрийн эрсдэлийн байршлыг тодорхойлох, газар дээр нь очиж хохирол

үнэлэх шаардлагатай тул компанийн 2016 онд орон нутагт ажиллах хүн цаг ихээхэн хэмжээгээр нэмэгдэхээр төлөвлөгдсөн болно.

1.3. Хууль, эрх зүйн орчин

1.3.1. Тариалангийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд түр, тариалангийн даатгалын зохицуулалтыг нөхцөлт хэлбэрээр тусгах санал уг хуулийн төсөл санаачлагч, Ажлын хэсэг, шат шатны шийдвэр гаргах байгууллага, албан тушаалтанд хүргүүлж шийдвэрлүүлэх;

1.3.2. Эрх бүхий байгууллагаас батлан гаргах шаардлагатай дараах журмын төсөлд санал өгч боловсруулах ажилд оролцох, хэрэгжүүлэх:

Санхүүгийн зохицуулах хороон дарга болон Сангийн сайдын хамтарсан тушаалаар батлан гаргах “Давхар даатгалын компанийн малын индексжүүлсэн даатгалын санг бүрдүүлэх, байршуулах, зарцуулах журам”-ын төсөл

1.3.3. Компанийн гүйцэтгэх захирлын тушаалаар батлан хэрэгжилтийг хангаж ажиллах шаардлагатай дараах журмын төслийг боловсруулах, сонирхогч бүлгүүдээс гаргасан саналыг тусгах:

“Малын индексжүүлсэн даатгалын нөхөн төлбөр олгох үйл ажиллагааны журам”-ын төсөл;

“Малын индексжүүлсэн даатгалын зуучлагчаар ажиллах журам”-ын төсөл;

“Малын индексжүүлсэн даатгалын баталгаа болон бүртгэл хөтлөх, хяналт тавих журам”-

ХОЁР. ДАВХАР ДААТГАЛЫН ХЭТИЙН ЗОРИЛГО, ЭРХЭМ ЗОРИЛГО

2.1 Гүйцэтгэл хураангуй

2.1.1 Зорилго, зорилт

Алсын хараа

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” хувьцаат компани нь “Монгол улсын даатгалын тогтолцоог олон улсын жишигт нийцсэн давхар даатгалын үйлчилгээгээр хангана” гэсэн алсын хараатай.

Эрхэм зорилго

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” хувьцаат компани нь “Давхар даатгалын үйлчилгээ үзүүлэх замаар Монголын даатгал, санхүүгийн салбарын хөгжилд хувь нэмрээ оруулна” гэсэн эрхэм зорилготой.

Зорилт

- ✓ Малчдын амьжиргааг зудын эрсдэлээс хамгаалах малын индексжүүлсэн даатгалын тогтолцоог боловсронгуй болгоно.
- ✓ Монголын зах зээлд тохирсон газар тариалангийн даатгалын тогтолцоог боловсруулж турших.
- ✓ Дотоодын давхар даатгалын салбарын санхүүгийн чадавхийг бэхжүүлнэ.
- ✓ Даатгалын зах зээлд тогтвортой оршин тогтнож, байгууллагын санхүүгийн тогтвортой өсөлтийг хангаж ажиллана.
- ✓ Олон улсын давхар даатгагчдыг Монголын даатгалын зах зээлтэй холбох гүүр болж, олон улс дахь бизнесийн харилцаагаа өргөжүүлнэ.
- ✓ Үйлчлүүлэгчийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн хөдөө аж ахуйн даатгалын бүтээгдэхүүн үйлчилгээг түргэн шуурхай хүргэнэ.
- ✓ Даатгалын чадварлаг боловсон хүчинг бэлтгэнэ.

2.2 Бизнесийн танилцуулга

2.2.1 Бизнес ба түүний түүх – Малын индексжүүлсэн даатгал

уд болон бусад гэнэтийн эрсдэлээс малчдын амьдралын баталгааг хамгаалах зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газар Дэлхийн банкны санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр Малын индексжүүлсэн даатгал төслийг 10 жилийн турш амжилттай хэрэгжүүлжээ. Малын индексжүүлсэн даатгал нь нэгж малчны малын хорогдлоор бус сумын хэмжээнд малын хорогдлын индекс гаргаж, даатгалын хохирол, нөхөн төлбөрийн хувь хэмжээг тооцоолдог онцлогтой. Малын индексжүүлсэн даатгал нь Монгол улс төдийгүй дэлхийн мал аж ахуйд анх удаагаа туршиж байгаа даатгалын шинэлэг хэлбэр юм.

Малын индексжүүлсэн даатгал төсөл нь 2005 оноос Баянхонгор, Увс, Хэнтий аймагт анхлан хэрэгжиж, 2010 оноос эхлэн жил бүр аймгийнхаа тоог нэмэх замаар 2012 оноос үндэсний хэмжээд хэрэгжиж эхэлсэн байна.

2015 оны борлуулалтын улиралд нийт 21 аймаг, Улаанбаатар хотод Бодь даатгал, Монгол даатгал, МИГ даатгал, Монре даатгал, Практикал даатгал, Тэнгэр даатгал зэрэг компаниуд Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал хувьцаат компанитай гэрээ байгуулан МИД-ыг борлуулан ажиллаж, 10 317 малчин өрхийн 2.7 сая толгой малыг даатгалд хамруулж, 1.3 тэрбум төгрөгийн хураамж төвлөрүүлсэн байна.

Ингэснээр өнгөрсөн 10 жилийн хугацаанд давхардсан тоогоор 94 000 орчим малчин өрхийн 16.5 сая толгой малыг даатгалд хамруулж, 8.2 тэрбум төгрөгийн хураамжийн орлого төвлөрүүлжээ. Эдгээрээс 17 000 орчим малчин өрх нийт 3,2 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөр авч, энэхүү шинэ даатгалын ач тусыг амьдрал дээр бодитойгоор мэдрээд байна. Тэрчлэн малчид нь даатгалд төлсөн хураамжийн хэмжээ, тухайн нутаг оронд гарсан эрсдэлийн хэмжээтэй уялдан харилцан адилгүй нөхөн төлбөрийг авч байна.

2010-2014 онуудад даатгалын компаниуд нийт 2 тэрбум орчим төгрөгийн ашигтай ажилласан бол зөвхөн энэ онд 625 сая төгрөгийн ашигтай ажиллаад байна. Харин 2008, 2009, 2010 онуудад болсон ихээхэн хэмжээний малын хорогдлоор Засгийн газар болон даатгалын компаниуд хамтран 10 000 гаруй малчин өрхөд нийт 2,7 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөрийг олгосон юм. Малын даатгал нь эрсдэл өндөртэй салбар хэдий ч даатгалын компаниуд ашигтай ажиллаж болохыг дээрх тоо мэдээ харуулж байна.

2015 онд “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК нь МИД-ын борлуулалтыг хариуцан ажилласан бөгөөд нийт 1.3 тэрбум төгрөгийн хураамж төвлөрүүлж дунд болон дээд түвшинд давхар даатгуулсаны үр дүнд дунд түвшинд Хамтын эрсдэлийн сан, дунд түвшний нөөц болон олон улсын давхар даатгал нийлээд 2,4 тэрбум, дээд түвшинд дээд түвшний нөөц болон олон улсын давхар даатгал нийлээд 1 тэрбум, нийт алдагдлаас хамгаалах сангийн хөрөнгөөс эх үүсвэрээс гадна 3.4 тэрбум төгрөгийн эрсдэлийг даах хөрөнгийн эх үүсвэрийг бүрдүүлсэн амжилттай байна.

2.2.2 Зах зээлийн нөхцөл, төлөв байдал

Монгол улсын даатгалын зах зээлд 2015 оны 2 дугаар улирлын байдлаар ердийн даатгалын 16, урт хугацааны даатгалын 1, хөдөө аж ахуйн давхар даатгалын 1, даатгалын зуучлагч 33, даатгалын хохирол үнэлэгч 21 компани даатгалын зах зээлд үйл ажиллагаа явуулж байна. Мөн даатгалын компанийн салбар болон төлөөлөгчийн газар 258, даатгалын зуучлагч компанийн 171 салбар, даатгалын хохирол үнэлэгч компанийн 52 салбар Санхүүгийн зохицуулах хорооноос олгосон зөвшөөрлийн дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь арилжааны даатгалын борлуулалтын сувгийг нэмэгдүүлж, иргэдэд хүрэх даатгалын хүртээмжийг нэмэгдүүлж байна /Хүснэгт 1/.

Ердийн даатгалын компаниудаас “Монгол даатгал” ХХК гадаадын 100 хувийн хөрөнгө оруулалттай, “Ард даатгал” ХХК, “Ган зам даатгал” ХХК-иуд хамтарсан хөрөнгө

оруулалттайгаар, “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК Засгийн газрын 100 хувийн хөрөнгө оруулалттайгаар үйл ажиллагаа явуулж байна.

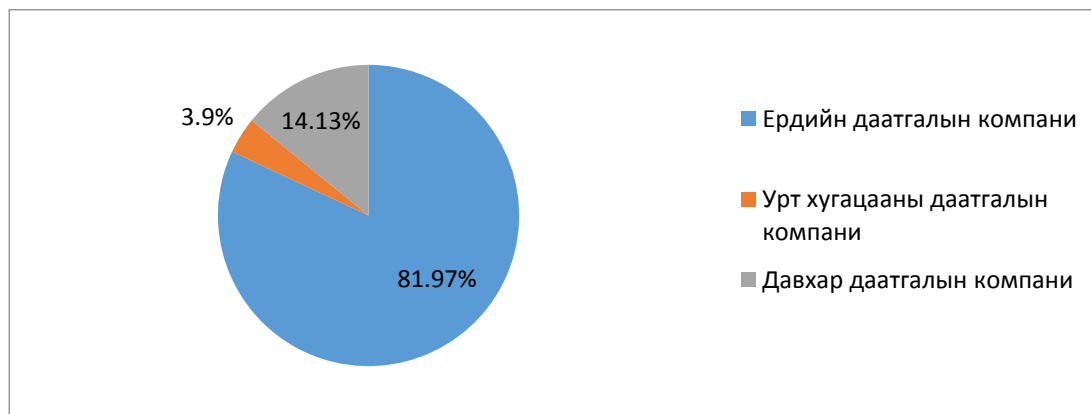
Хүснэгт 1. Даатгалын зах зээл дээрх тусгай зөвшөөрөл, эрх эзэмшигчдийн тоо

№		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014.II	2015.II
1	Ердийн даатгалын компани	17	16	16	17	16	16	16	15
2	Урт хугацааны даатгалын компани	1	1	1	1	1	1	1	1
3	Давхар даатгалын компани								1
4	Даатгалын төлөөлөгч	1676	2061	2057	2357	3187	3260	3171	3210
5	Даатгалын зуучлагч	5	9	8	17	20	30	24	33
6	Даатгалын хохирол үнэлэгч	2	6	9	9	14	20	17	23
7	Актуарч	10	12	13	18	15	15	15	15
	БҮГД	1711	2105	2104	2419	3253	3342	3244	3298

Даатгагчдын хөрөнгө

Даатгалын зах зээл дээр үйл ажиллагаа явуулж буй даатгалын компаниудын нийт хөрөнгийн хэмжээ 2015 оны 2 дугаар улиралд 170.6 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 33.9 тэрбум төгрөгөөр буюу 24.8 хувиар өссөн байна/Хүснэгт 2/.

Зураг 1. Хөрөнгийн эзлэх хувь

Хүснэгт 2. Даатгалын компаниудын нийт хөрөнгийн хэмжээ

№	Даатгалын компани	Нийт хөрөнгийн хэмжээ			Даатгалын компанийн нийт хөрөнгийн хэмжээний салбарт эзлэх хувь
		Эргэлтийн хөрөнгө	Эргэлтийн бус хөрөнгө	Хөрөнгө	
1	Монре даатгал	4,682,290,466.02	820,186,574.03	5,502,477,040.05	3.23%
2	Ард даатгал	7,180,182,609.08	1,315,565,549.73	8,495,748,158.81	4.98%
3	Бодь даатгал	8,955,161,903.49	2,634,841,810.32	11,590,003,713.81	6.79%
4	Мөнх даатгал	3,182,706,238.00	1,089,164,710.00	4,271,870,948.00	2.50%
5	Миг даатгал	8,715,036,349.78	2,139,098,717.08	10,854,135,066.86	6.36%
6	Соёмбо даатгал	6,693,993,008.82	2,605,506,894.28	9,299,499,903.10	5.45%
7	Монгол даатгал	20,478,462,619.05	9,437,995,557.61	29,916,458,176.66	17.54%

8	Тэнгэр даатгал	11,047,976,808.45	1,182,297,391.23	12,230,274,199.68	7.17%
9	Номин даатгал	7,943,471,655.44	0.00	7,943,471,655.44	4.66%
10	Улаанбаатар хотын даатгал	4,125,079,913.65	1,492,970,789.31	5,618,050,702.96	3.29%
11	Гэр даатгал	4,595,129,593.21	46,891,632.25	4,642,021,225.46	2.72%
12	Ган зам даатгал	4,680,017,594.68	23,965,120.40	4,703,982,715.08	2.76%
13	Практикал даатгал	7,321,158,999.08	1,408,960,757.71	8,730,119,756.79	5.12%
14	Мандал женерал даатгал	8,831,517,074.18	571,642,054.56	9,403,159,128.74	5.51%
15	Хаан даатгал	5,721,985,780.30	915,189,128.61	6,637,174,908.91	3.89%
16	Нэшнл лайф	3,965,043,946.58	2,702,748,078.52	6,667,792,025.10	3.91%
17	ХАА-н давхар даатгал	23,873,927,937.39	226,015,876.55	24,099,943,813.94	14.13%
	НИИТ	141,993,142,497.20	28,613,040,642.19	170,606,183,139.39	100.00%

Эргэлтийн хөрөнгийг бүтцээр нь авч үзвэл 83.4 тэрбум төгрөгийн мөнгө түүнтэй адилтгах хөрөнгө, 21.3 тэрбум төгрөгийн богино хугацаатай хөрөнгө оруулалт, 18.9 тэрбум төгрөгийн дансны авлага, 18.4 тэрбум төгрөгийн бусад эргэлтийн хөрөнгө байна. Эргэлтийн хөрөнгө нийт дүнгээрээ өмнөх оны мөн үеэс 21.8 тэрбум төгрөгөөр буюу 18.1 хувиар өссөн байна/Хүснэгт 3/.

Хүснэгт 3. Эргэлтийн хөрөнгийн бүтэц /тэрбум төгрөг/

Үзүүлэлтүүд	2014.II		2015.II		Өөрчлөлт	
	төгрөгөөр	Эзлэх хувь	төгрөгөөр	Эзлэх хувь	төгрөгөөр	хувиар
Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө	66.70	55.49%	83.40	58.73%	16.70	25.01%
Богино хугацаат хөрөнгө оруулалт	28.00	23.29%	21.30	15.00%	-6.70	-23.92%
Дансны авлага	21.40	17.77%	18.90	13.33%	-2.40	-11.35%
Бусад эргэлтийн хөрөнгө	4.10	3.44%	18.40	12.93%	14.20	343.51%
Эргэлтийн хөрөнгийн дүн	120.20	100.00%	141.99	100.00%	21.80	18.13%

Даатгагчийн өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмч

2015 оны 2 дугаар улирлын даатгалын компаниудын өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмчийг өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад өр төлбөр 3.6 тэрбум төгрөгөөр буурсан, нөөц сан 9.5 тэрбум төгрөгөөр, эзэмшигчдийн өмч 27.9 тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн байна. Өмнөх оноос хамгийн их буюу 45.6 хувиар өссөн эзэмшигчдийн өмчийн өсөлтөд “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн эзэмшигчдийн өмчийн хэмжээ нөлөөлсөн байна.

Хүснэгт 4. Даатгагчийн өр төлбөр ба эзний өмч

Үзүүлэлтүүд	2014.II		2015.II		Өөрчлөлт	
	төгрөгөөр	эзлэх хувь	төгрөгөөр	эзлэх хувь	төгрөгөөр	хувиар
Өр төлбөр	10,750,602,281	7.86%	7,155,794,346	4.19%	-3,594,807,935	-33.44%
Нөөц сан	64,697,608,689	47.31%	74,237,330,588	43.51%	9,539,721,898	14.75%
Эзэмшигчийн өмч	61,290,551,126	44.82%	89,213,058,204	52.29%	27,922,507,078	45.56%
Өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмчийн дүн	136,738,762,097		170,606,183,139		33,867,421,041	24.77%

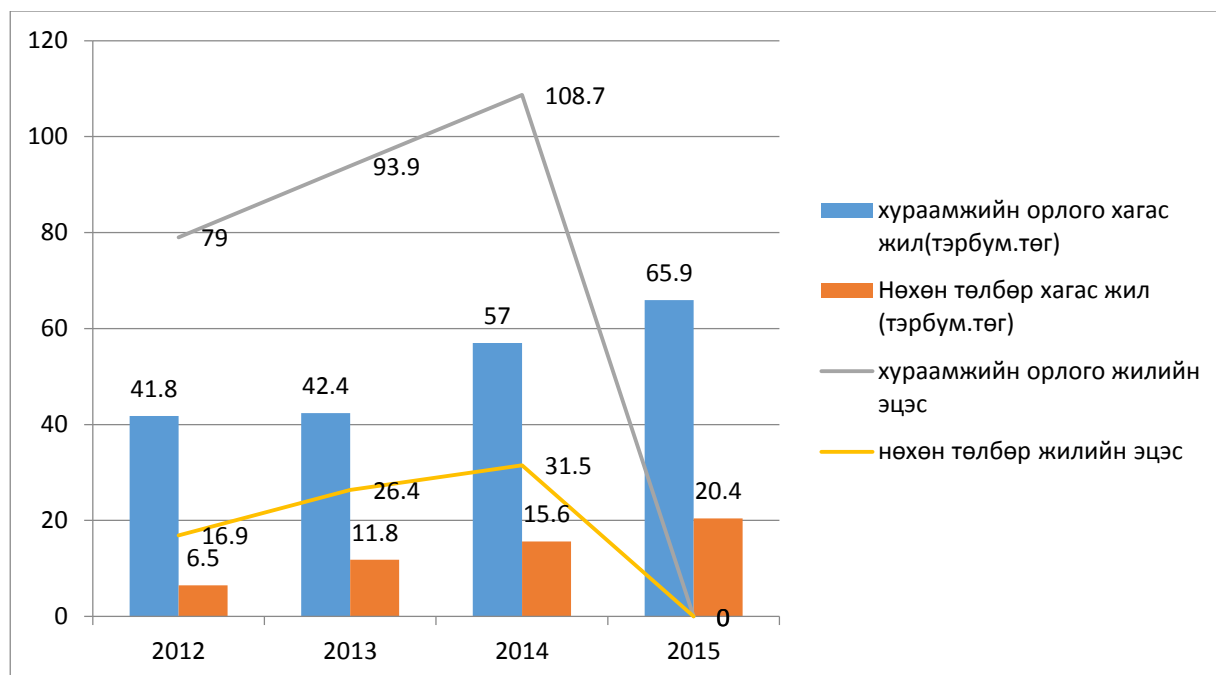
Хүснэгт 5. Даатгалын компаниудын өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмч

Компани	Өр төлбөр		Эзэмшигчдийн өмч	Өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмч	Эзлэх хувь
	Өр төлбөр	Нөөц сан			
Монре даатгал	117,180,467.91	1,684,660,855.98	3,700,635,716.16	5,502,477,040	3.2%
Ард даатгал	308,200,485.35	3,887,422,566.56	4,300,125,106.90	8,495,748,158	5.0%
Бодь даатгал	417,132,535.74	7,161,736,779.18	4,011,134,398.89	11,590,003,713	6.8%
Мөнх даатгал	9,161,257.00	553,929,272.00	3,708,780,419.00	4,271,870,948	2.5%
Миг даатгал	233,465,060.92	6,090,274,499.00	4,530,395,506.94	10,854,135,066	6.4%
Соёмбо даатгал	363,379,353.92	3,991,484,560.08	4,944,635,989.10	9,299,499,903	5.5%
Монгол даатгал	2,195,106,980.9	17,999,616,467.67	9,721,734,728.00	29,916,458,176	17.5%
Тэнгэр даатгал	881,004,594.72	6,564,672,603.32	4,784,597,001.64	12,230,274,199	7.2%
Номин даатгал	85,550,093.52	4,360,269,286.50	3,497,652,275.42	7,943,471,655	4.7%
Улаанбаатар хотын даатгал	6,735,825.55	1,692,264,218.00	3,919,050,659.41	5,618,050,702	3.3%
Гэр даатгал	32,121,696.62	841,480,392.05	3,768,419,136.79	4,642,021,225	2.7%
Ган зам даатгал	101,950,826.57	742,378,228.13	3,859,653,660.38	4,703,982,715	2.8%
Практикал даатгал	173,711,900.11	4,267,846,177.10	4,288,561,679.58	8,730,119,756	5.1%
Мандал женерал даатгал	2,012,818,520.8	3,044,254,320.16	4,346,086,287.78	9,403,159,128	5.5%
Хаан даатгал	76,924,608.41	2,953,430,660.25	3,606,819,640.25	6,637,174,908	3.9%
Нэшнл лайф	16,672,189.68	1,401,609,702.39	5,249,510,133.03	6,667,792,025	3.9%
ХАА-н давхар даатгал	124,677,948.35	7,000,000,000.00	16,975,265,865.5	24,099,943,813	14.1%
НИИТ	7,155,794,346.1	74,237,330,588.3	89,213,058,204.8	170,606,183,139	100.0%

Даатгалын хураамжийн орлого

Тайлант хугацааны даатгалын салбарын нийт хураамжийн орлого 65.9 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 1.16 дахин өссөн бөгөөд нийт хураамжийн 60 хувь буюу 38.3 тэрбум төгрөгийг даатгалын цэвэр хураамжид тооцсон байна/Зураг 2/. Даатгалын нийт хураамжийн орлогын 99.8 хувь буюу 65.2 тэрбум төгрөгийг ердийн даатгалын компаниуд, 0.2 хувь буюу 0.79 тэрбум төгрөгийг урт хугацааны даатгалын компани төвлөрүүлж, даатгалын нийт гэрээний үнэлгээ 36 их наяд төгрөгт хүрсэн байна. Даатгалын компаниудаас хамгийн их даатгалын хураамж буюу 20.3 тэрбум төгрөгийг “Бодь даатгал” ХХК, 14 тэрбум төгрөгийг “Монгол даатгал” ХХК тус тус төвлөрүүлсэн байна. Гадаадын хөрөнгө оруулалттай 3 компанийн нийт хураамжийн орлого 18.5 тэрбум төгрөг болж салбарын хэмжээнд хураамжийн орлогын 28 хувийг бүрдүүлжээ.

Зураг 2. Даатгалын компаниудын хураамжийн орлого, нөхөн төлбөр

Хүснэгт 6. Даатгалын хураамжийн орлого

Даатгалын компани	Даатгалын нийт хураамжийн орлого /сая төгрөг/	Давхар даатгалын хураамж /сая төгрөг/	Буцаасан даатгалын хураамж /сая төгрөг/	Даатгалын цэвэр хураамжийн орлого /сая төгрөг/
Монре даатгал	1,381.0	24.9	38.2	1,317.9
Ард даатгал	4,393.4	741.5	57.3	3,594.5
Бодь даатгал	20,362.5	15,284.0	105.1	4,973.4
Мөнх даатгал	311.8	0.0	0.0	311.8
Миг даатгал	5,284.6	243.8	106.9	4,933.9
Соёмбо даатгал	3,068.2	229.8	185.2	2,653.2
Монгол даатгал	14,026.7	5,637.8	88.0	8,301.0
Тэнгэр даатгал	4,162.1	747.7	95.7	3,318.6
Номин даатгал	2,093.8	167.0	33.4	1,893.4
Улаанбаатар хотын даатгал	927.8	0.0	0.5	927.3
Гэр даатгал	209.2	0.0	0.6	208.6
Ган зам даатгал	96.8	0.0	0.3	96.5
Практикал даатгал	2,726.0	291.2	59.1	2,375.7
Мандал женерал даатгал	3,723.8	2,653.2	40.5	1,030.2
Хаан даатгал	2,419.6	0.0	15.1	2,404.5
Нэйшнл лайф	796.7	5.0	0.0	791.7
НИЙТ	65,984.1	26,025.9	826.1	39,132.1

Тайлант хугацааны даатгалын нийт хураамжийн 77.1 хувийг 4 төрлийн бүтээгдэхүүний орлого бүрдүүлжээ. Орлогын бүтцээс үзэхэд нийт орлогын 22.5 хувийг хөрөнгийн даатгал, 19.5 хувийг жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгал, 13 хувийг авто тээврийн хэрэгслийн даатгал, 22 хувийг агаарын хөлгийг өмчлөх, эзэмших, ашиглахтай холбоотой хариуцлагын даатгалын орлого тус тус эзэлж байна.

Хүснэгт 7. Даатгагчийн хураамжийн орлогын бүтэц

№	Даатгалын хэлбэр	Даатгалын нийт хураамжийн орлого	Өөрчлөлт
---	------------------	----------------------------------	----------

		2014.06.30	2015.06.30	/дахин/
1	Гэнэтийн осол, эмчилгээний зардлын даатгал	4,774,078,794.56	5,672,338,873.88	1.19
2	Хөрөнгийн даатгал	15,065,206,298.60	14,841,561,654.87	0.99
3	Автотээврийн хэрэгслийн даатгал	10,220,902,780.75	8,586,339,944.66	0.84
4	Ачааны даатгал	1,224,794,196.08	547,247,254.11	0.45
5	Барилга угсралтын даатгал	828,497,994.62	707,919,344.91	0.85
6	Газар тариалангийн даатгал	0.00	0.00	
7	Мал амьтдын даатгал	190,161,373.46	142,449,786.83	0.75
8	Агаарын хөлгийн даатгал	4,093,598,148.58	2,216,406,441.48	0.54
9	Авто тээврийн хэрэгслийн жолоочийн хариуцлагын даатгал	2,028,329,148.32	212,871,886.78	0.10
10	Хариуцлагын даатгал	2,904,001,671.19	2,402,631,274.52	0.83
11	Санхүүгийн даатгал	1,280,719,348.69	1,891,470,652.62	1.48
12	Жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгал	10,412,202,979.47	12,881,921,866.81	1.24
13	Зээлийн даатгал	1,322,683,201.07	420,452,060.41	0.32
14	Итгэлцлийн даатгал	54,263,476.00	43,540,914.00	0.80
15	Төмөр замын болон усан замын тээврийн хэрэгслийн даатгал	0.00	50,000.00	
16	Агаарын хөлгийг өмчлөх, эзэмших, ашиглахтай холбоотой хариуцлагын	1,965,149,291.51	14,593,219,088.18	7.43
17	Хугацаат амьдралын даатгал	147,610,427.88	191,877,874.30	1.30
18	Хуримтлалын даатгал	53,405,934.00	49,172,423.53	0.92
19	Тэтгэврийн даатгал	30,799,773.01	24,895,293.41	0.81
20	Эрүүл мэндийн даатгал	473,542,267.35	530,753,802.75	1.12
	Нийт	57,069,947,105.14	65,984,120,438.05	1.16

Нөхөн төлбөр

2015 оны 2 дугаар улирлын байдлаар нийт 20.4 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөр олгожээ. Тайлант хугацаанд “Монгол даатгал” ХХК 5.4 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөр олгосон нь хамгийн өндөр байгаа бөгөөд нийт нөхөн төлбөрийн 26.5 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 8. Даатгалын компаниудын олгосон нөхөн төлбөр

Даатгалын компани	Нөхөн төлбөр		Өөрчлөлт /дахин/
	2014.06.30	2015.06.30	
Монре даатгал	506,131,217.00	969,832,974.00	1.92
Ард даатгал	1,496,676,111.86	2,280,956,285.90	1.52
Бодь даатгал	1,679,337,714.40	1,843,878,021.00	1.10
Мөнх даатгал	98,968,570.00	48,097,718.00	0.49
Миг даатгал	1,309,446,335.00	2,014,230,797.22	1.54
Соёмбо даатгал	867,292,988.00	816,168,898.10	0.94
Монгол даатгал	4,737,900,989.98	5,403,635,990.98	1.14
Тэнгэр даатгал	1,192,319,515.75	1,328,863,044.00	1.11
Номин даатгал	1,194,579,061.80	839,944,829.12	0.70
Улаанбаатар хотын даатгал	18,659,025.00	31,760,463.00	1.70
Гэр даатгал	47,582,764.00	40,317,143.00	0.85
Ган зам даатгал	22,920,122.00	41,477,862.00	1.81
Практикал даатгал	1,316,336,009.87	1,007,668,669.00	0.77
Мандал женерал даатгал	616,419,052.33	2,949,604,451.09	4.79
Хаан даатгал	181,333,442.00	354,619,885.00	1.96

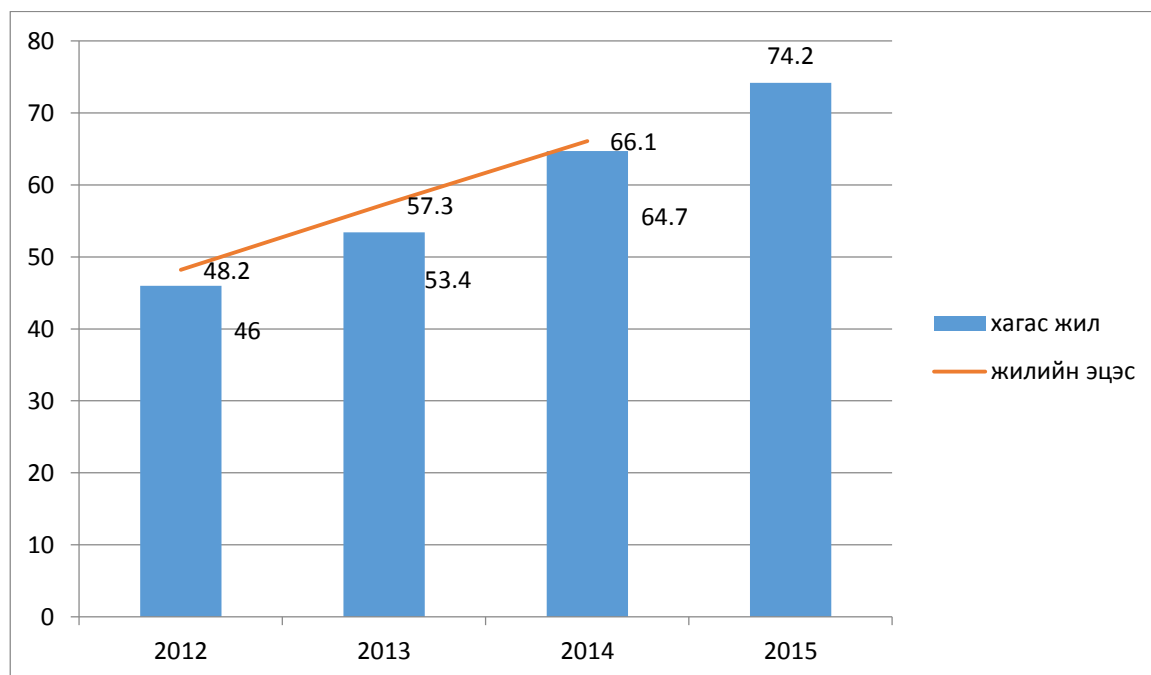
Нэшнл лайф	276,154,708.64	465,567,088.70	1.69
НИЙТ	15,580,036,987.63	20,436,624,120.11	1.31

Даатгалын бүтээгдэхүүний хэлбэрээр нь авч үзвэл жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгалын 11589 тохиолдолд нийт 7.3 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөр, авто тээврийн хэрэгслийн даатгалын 6331 тохиолдолд 4.4 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөрийг тус тус олгосон нь хамгийн өндөр нөхөн төлбөр олгосон бүтээгдэхүүний хэлбэрт тооцогдож байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад барилга угсралтын даатгалын нөхөн төлбөр 25.5 дахин өссөн нь хамгийн өндөр өсөлттэй байна. Мөн авто тээврийн хэрэгслийн даатгал, ачааны даатгал, хариуцлагын даатгалын хэлбэрээр өмнөх оны мөн үеэс нөхөн төлбөр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Нөөц сан

Тайлант хугацаанд даатгалын компаниудын нөөц сангийн хэмжээ 74.2 тэрбум төгрөг болсон нь өмнөх оны мөн үеэс 12.8 хувиар өссөн боловч 6 даатгалын компанийн нөөц сан буурсан үзүүлэлттэй гарсан. Салбарын нөөц сангийн өсөлтөд “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн нөөц сангийн хэмжээ хүчтэй нөлөө үзүүлсэн. Салбарын хэмжээнд “Монгол даатгал” ХХК, “Бодь даатгал” ХХК, “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК, “Миг даатгал” ХХК, “Тэнгэр даатгал” ХХК-ууд 5 тэрбум ба түүнээс дээш төгрөгийн нөөц сантай байгаа нь нийт нөөц сангийн 60 хувийг эзэлж байна. 2012 оны мөн үед 46.0 тэрбум, 2013 оны мөн үед 53.4 байсан.

Зураг 3. Нөөц сан

Даатгалын хохирлын харьцаа

Даатгалын компанийн хохирол нөхөлтийн харьцаа нь даатгалын андеррайтингийг илтгэдэг гол үзүүлэлтүүдийн нэг юм. Тайлант хугацаанд төлсөн нийт нөхөн төлбөрийг орлогод тооцсон хураамжид харьцуулан хохирлын харьцааг тооцдог. Тайлант хугацаанд салбарын хэмжээнд хохирлын харьцаа нь 32.5 хувьтай байна. Энд давхар даатгалд төлсөн хураамж болон давхар даатгагчаас төлсөн нөхөн төлбөрийг оруулж тооцсон болно. Мөн даатгалын компаниудын хувьд даатгалын цэвэр хураамжийн

орлого, даатгагчаас олгосон нөхөн төлбөрийн харьцаагаар тооцоход салбарын хэмжээнд хохирлын харьцаа 48.9 хувь, даатгалын компани тус бүрээр авч үзвэл “Монре даатгал” ХХК-ийн хохирлын харьцаа 80.8 хувь байгаа нь хамгийн өндөр, “Улаанбаатар хотын даатгал” ХХК хамгийн бага буюу 6.08 хувийн хохирлын харьцаатай байна. Салбарын хэмжээнд хохирол нөхөлтийн харьцаа зохих түвшинд байгаа хэдий ч даатгалын компаниудын зардлын харьцаа нилээд өндөр үзүүлэлттэй гарч байгаа нь зардлын болон хохирол нөхөлтийн хосолсон харьцаа өндөр гарахад хүргэж байна. Зардлын харьцааг авч үзвэл салбарын дундаж нь 63 хувь, хамгийн бага нь 48 хувь, хамгийн их нь 126.6 хувьтай байгаа нь хохирлын харьцаанаас харьцангуй өндөр байгааг илэрхийлнэ/Хүснэгт 9/.

Хүснэгт 9. Даатгалын компаниудын хохирлын харьцаа

	Даатгалын компани	Орлогд тооцсон хураамж	Даатгагчаас олгосон нөхөн төлбөр	Хохирлын харьцаа
	1	2	3	3/2=4
1	Монре даатгал	1,200,786,733.49	969,832,974.00	80.8%
2	Ард даатгал	3,626,280,538.40	2,280,956,285.90	62.9%
3	Бодь даатгал	4,288,932,962.86	1,843,878,021.00	43.0%
4	Мөнх даатгал	308,653,058.00	48,097,718.00	15.6%
5	Миг даатгал	3,857,061,128.15	1,997,353,365.41	51.8%
6	Соёмбо даатгал	2,422,842,886.07	816,168,898.10	33.7%
7	Монгол даатгал	9,180,125,693.24	5,403,635,990.98	58.9%
8	Тэнгэр даатгал	3,146,013,192.16	1,302,947,821.51	41.4%
9	Номин даатгал	1,920,851,670.98	839,944,829.12	43.7%
10	Улаанбаатар хотын даатгал	522,118,270.41	31,760,463.00	6.1%
11	Гэр даатгал	152,082,609.00	40,317,143.00	26.5%
12	Ган зам даатгал	252,652,294.66	41,477,862.00	16.4%
13	Практикал даатгал	2,170,310,817.99	1,007,668,669.00	46.4%
14	Мандал женерал даатгал	1,304,451,272.85	599,895,381.31	46.0%
15	Хаан даатгал	1,881,261,609.39	354,619,885.00	18.9%
16	Нэшнл лайф	693,917,279.86	465,567,088.70	67.1%
	Нийт	36,928,342,017.51	18,044,122,396.03	48.9%

Тайлант үеийн ашигт үйл ажиллагаа

Тайлант хугацаанд даатгалын компаниудын цэвэр ашиг 3.3 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 2.7 дахин өссөн байна. Өмнөх оны мөн үеэс 6 даатгалын компанийн цэвэр ашиг буурсан хэдий ч бусад компанийн хувьд өссөн нь нийт салбарын хувьд өсөлтийг харуулахад нөлөөлж байна. Салбарын хэмжээнд ашигт ажиллагааны түвшин өндөр өсөлттэй гарахад “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн тайлант үеийн цэвэр ашиг нь гол нөлөөлөгч хүчин зүйл болсон. Мөн урт хугацааны даатгалын компанийн цэвэр ашиг анх удаа өндөр өсөлттэй гарч байна.

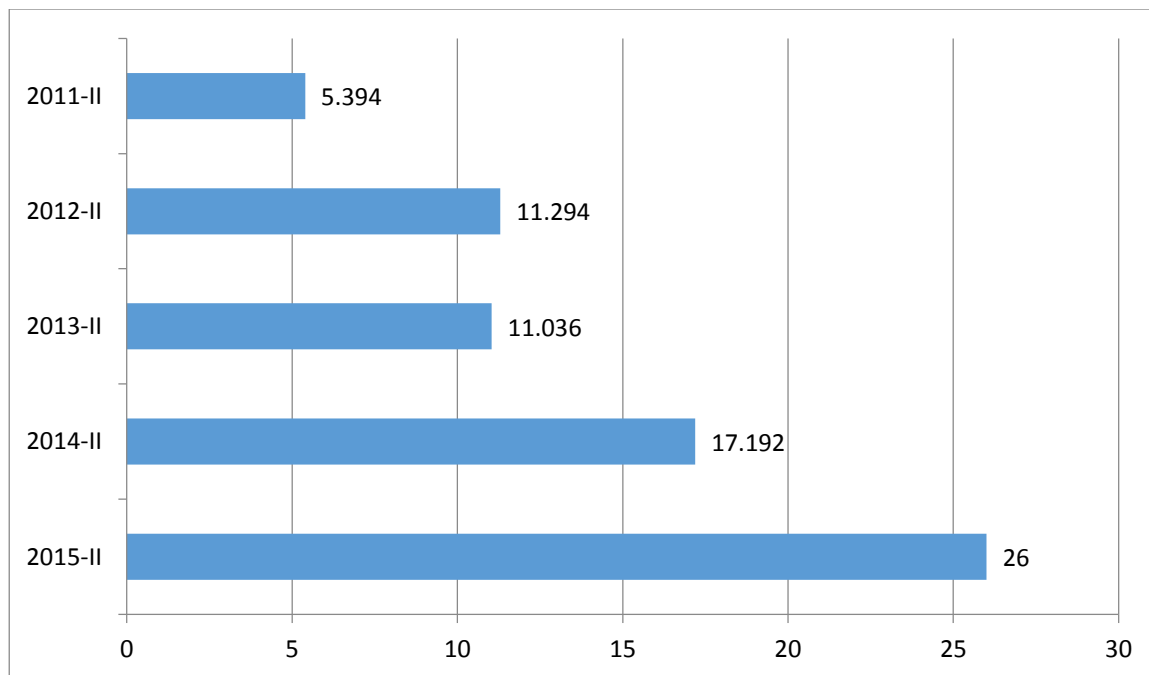
Хүснэгт 10. Даатгалын компаниудын ашиг, алдагдал

№	Даатгалын компани	Тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдал /сая.төг/		
		2014.06.30	2015.06.30	өөрчлөлт
1	Монре даатгал	23.31	-120.90	-144.22
2	Ард даатгал	334.39	49.80	-284.59
3	Бодь даатгал	47.92	-528.81	-576.73
4	Мөнх даатгал	2.19	52.50	50.31
5	Миг даатгал	137.40	131.07	-6.34
6	Соёмбо даатгал	-34.34	88.76	123.10
7	Монгол даатгал	-13.84	1,266.19	1,280.04
8	Тэнгэр даатгал	464.76	413.33	-51.43
9	Номин даатгал	-74.92	-34.73	40.19
10	Улаанбаатар хотын даатгал	-8.67	3.57	12.24
11	Гэр даатгал	121.87	178.41	56.54
12	Ган зам даатгал	309.71	315.05	5.34
13	Практикал даатгал	52.02	132.85	80.83
14	Мандал женерал даатгал	-288.45	-50.10	238.35
15	Хаан даатгал	127.79	79.63	-48.16
16	Нэйшнл лайф	14.43	97.72	83.30
17	ХАА-н давхар даатгал	0.00	1,192.64	1,192.64
	НИЙТ	1,215.58	3,266.98	2,051.40

Давхар даатгал

Ердийн болон урт хугацааны даатгалын компаниуд гадаадын давхар даатгагчид нийт 26 тэрбум төгрөгийн давхар даатгалын хураамжийг төлсөн байна. Энэ нь өмнөх оны мөн үеийн дүнгээс 8.8 тэрбум төгрөг буюу 51 хувиар өссөн байна. Нийт даатгалын хураамжаас 40 хувийг нь давхар даатгалд төлсөн байгаа нь маш өндөр үзүүлэлт юм. “Бодь даатгал” ХХК-ийн хувьд давхар даатгалын хураамж нь нийт хураамжийн 75 хувийг, “Мандал женерал даатгал” ХХК-ийн хувьд 71 хувийг эзэлж байгаа нь нийт салбарын үзүүлэлтэд хүчтэй нөлөөлсөн. Тайлант хугацаанд давхар даатгагчаас 2.4 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөр олгосон нь нийт нөхөн төлбөрийн 11.8 хувийг эзэлж байна. Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд салбарын хөгжлийг даган хурдацтай нэмэгдэж буй давхар даатгалын хураамжийн өсөлтийг дараах графикаар харуулав.

Зураг 4. Давхар даатгалын хураамж (тэрбум төгрөг)

Дүгнэлт

Монгол улсын арилжааны даатгалын салбарын 2015 оны 2 дугаар улирлын санхүү, даатгалын үйл ажиллагааны нэгдсэн танилцуулгыг гаргаж, салбарын гол үзүүлэлтүүдийг өмнөх он, сүүлийн жилүүдийн мөн үетэй харьцуулж, дүгнэсэн.

Тайлант хугацааны үед “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК тайлант хугацаанд Хорооноос тусгай зөвшөөрөл авч, үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн нь салбарын санхүүгийн үзүүлэлтүүдийн өсөлтөд эерэгээр нөлөөллөө.

Даатгалын болон давхар даатгалын компаниудын нийт хөрөнгө 170.6 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 24.8 хувиар өссөн нь сүүлийн 5 жилийн өсөлтийн дундаж /31.2%/ хувиас бага байна. Хөрөнгийн бүтцээр нь авч үзвэл эргэлтийн хөрөнгө 83 хувь, эргэлтийн бус хөрөнгө 17 хувийг эзэлж байна. Даатгагчдын нийт өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмчийн 52.3 хувийг эзэмшигчдийн өмч, 43.5 хувийг нөөц сан, 4.2 хувийг өр төлбөр эзэлж байгаа өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад эзэмшигчдийн өмч 45.6 хувиар өссөн нь хамгийн өндөр өсөлтийг үзүүлжээ. Энэ нь Хорооны зүгээс 2017 он хүртэл даатгалын компаниудын дүрмийн санг нэмэгдүүлэх шийдвэр хэрэгжиж байгаатай холбоотой юм. Тайлант улирлын байдлаар даатгалын болон давхар даатгалын компаниудын цэвэр ашиг 3.3 тэрбум төгрөгт хүрч, тухайн үеийн хуримтлагдсан ашиг 5.5 тэрбум төгрөг байна. Энэ улирлын өссөн дүнгээр урт хугацааны даатгагчийн хувьд үйл ажиллагаа явуулж эхэлснээс хойш анх удаа ашигтай ажилласан нь урт хугацааны даатгалын үйл ажиллагаа цаашид идэвхжих нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

Даатгалын салбар нь сүүлийн жилүүдэд хурдацтай хөгжиж байгаатай шууд хамааралтайгаар салбарын үндсэн үзүүлэлтүүд ч мөн жигд өсөлтийг харуулж байна. Тухайн тайлант хугацааны даатгалын үндсэн үйл ажиллагааны тухайд ердийн даатгалын 16, урт хугацааны даатгалын 4 төрлийн бүтээгдэхүүнээр нийт 36 их наяд төгрөгийн үнэлгээ бүхий 617925 даатгалын гэрээ байгуулж, 66 тэрбум төгрөгийн даатгалын хураамжийг төвлөрүүлсэн. Үүнээс даатгалын мэргэжлийн оролцогч болох даатгалын төлөөлөгч 14.6 тэрбум төгрөг, даатгалын зуучлагч 5.3 тэрбум төгрөгийн даатгалын хураамжийг даатгалын компаниудад зуучилсан байна. Салбарын нийт дүнгээр даатгалын нийт хураамжийн орлогын 39 хувь буюу 26 тэрбум төгрөгийг давхар даатгалд шилжүүлэн эрсдэлээ хуваарилж, 0.8 тэрбум төгрөгийн хураамжийг буцаан олгож, 38.3 тэрбум төгрөгийн цэвэр хураамжийн орлоготой байна. Тайлант хугацаанд 27312 даатгалын тохиолдолд нийт 20.4 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөрийг олгожээ. Үүнээс 64 хувь буюу 13.1 тэрбум төгрөгийг сайн дурын даатгал, 36 хувь буюу 7.3 тэрбум

төгрөгийг жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгалын нөхөн төлбөрт тус тус олгосон байна

Даатгагч нарын хохирол нөхөлтийн харьцаа салбарын нийт дүнгээр 48.9 хувь, давхар даатгалыг нэмж тооцсон хохирол нөхөлтийн харьцаа 32.5 хувьтай байгаа тул даатгалын үндсэн үйл ажиллагааг хэвийн гэж үзэх үндэслэлтэй байна. Гэвч зарим даатгалын компаниудын хувьд даатгалын үндсэн үйл ажиллагааны хэвийн түвшин нь дунджаас хазайсан байдал ажиглагдаж байна.

Тайлант хугацаанд даатгалын зуучлагч 24 компани үйл ажиллагаа явуулж, нийт 2 тэрбум төгрөгийн зуучлалын орлого төвлөрүүлсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 64.4 хувийн өсөлттэй байна. Мөн даатгалын хохирол үнэлэгч 18 компани 11317 удаагийн даатгалын хохирлын үнэлгээ хийж, 260.6 сая төгрөгийн даатгалын хохирол үнэлгээний орлого төвлөрүүлжээ. Даатгалын мэргэжлийн оролцогчдын үйл ажиллагаа идэвхжиж, тогтмол өсөлтийг харуулж буй нь салбарын хөгжил тэр дундаа даатгалын зах зээлийн мэргэжлийн үйл ажиллагааны цар хүрээг тэлж байна.

2.3 Бүтээгдэхүүний төлөвлөгөө

2.3.1 Малын индексжүүлсэн даатгал

Малын индексжүүлсэн даатгалын тухай хуульд зааснаар МИД-ын үйл ажиллагаа нь даатгуулагчид учирсан бодит хохирлоор бус, даатгалын хамрах хугацаанд сумын хэмжээнд гарсан том малын хорогдлын хувь босго үзүүлэлтээс давсан тохиолдолд босго үзүүлэлтээс давсан хувь болон даатгалын үнэлгээнээс тооцож, даатгуулагчид нөхөн төлбөр олгох онцлогтой. Засгийн газраас аймаг, сум бүрт малын төрлөөр ялгавартай тогтоосон том малын хорогдлыг хувийг хэлэх бөгөөд даатгуулагчийн эрсдэл хүлээх нэгдүгээр босго үзүүлэлт, даатгагчийн эрсдэл хүлээх хоёрдугаар босго үзүүлэлттэй байна. Нэгдүгээр босго үзүүлэлт аймаг бүрээс хамааран 5, 6 хувь, хоёрдугаар босго үзүүлэлт 25, 30 хувь байна.

МИД-ын үйл ажиллагааг СЗХ-ноос МИД-ын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан, Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал хувьцаат компанитай давхар даатгалын гэрээ байгуулсан даатгагч эрхэлнэ.

Малын индексжүүлсэн даатгалын гэрээ

МИД-ын үйл ажиллагаа эрхлэх даатгагч нь малчин мал бүхий иргэн, хуулийн этгээдтэй батлагдсан даатгалын гэрээг байгуулна. МИД-ын гэрээнд даатгуулах малын төрөл, хураамжийн хэмжээ, даатгуулсан малын үнэлгээ, нөхөн төлбөр олгох талаар тусгасан байна. Даатгалын гэрээг Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал хувцаат компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөл батална.

Малын давхар даатгалын гэрээ

Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал хувьцаат компани нь даатгагчтай малын давхар даатгалын гэрээг байгуулах бөгөөд даатгагчийн өмнө хүлээсэн үүргээ олон улсын давхар даатгалын компанид хэсэгчлэн шилжүүлж болно.

2.3.2 Газар тариалангийн даатгал

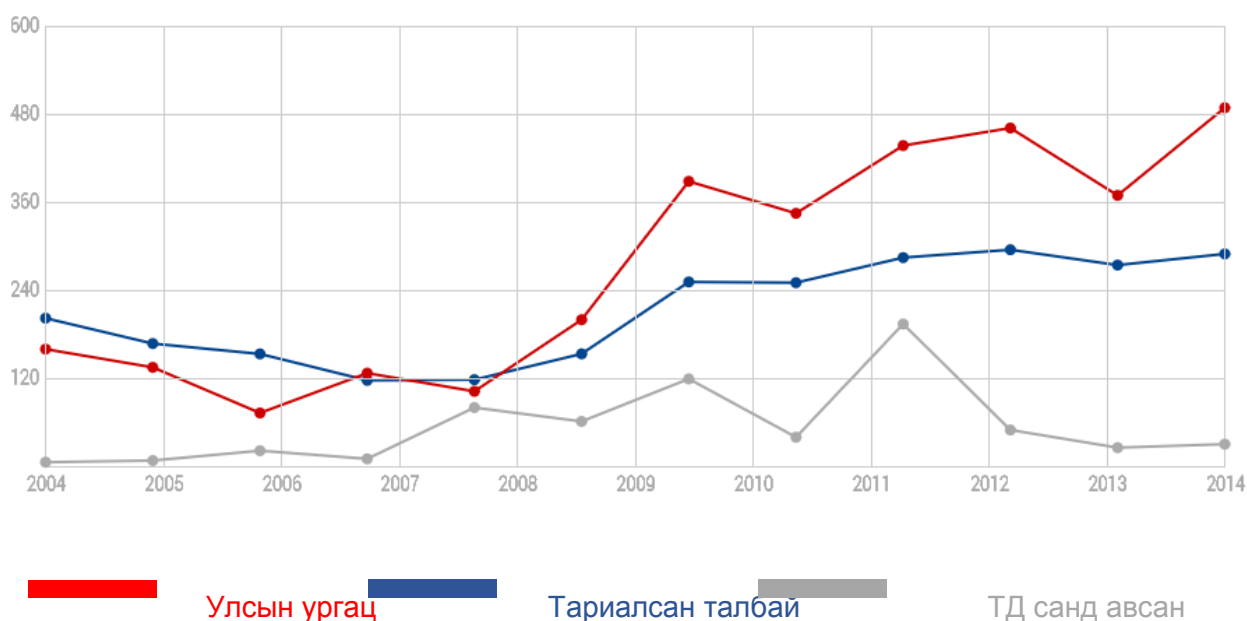
Компанийн үндсэн үйл ажиллагааны чиглэлийн нэг болох “Газар тариалангийн даатгал”-ын хэлбэр нь Монгол Улсын хөдөө аж ахуйн салбарын 80 орчим хувийг бүрдүүлдэг мал аж ахуйн үйлдвэрлэл давамгайлсан хөдөө аж ахуйтай манай орны хувьд дунд хугацаанд зах зээлийн багтаамж харьцангуй бага тул үндсэн “Малын эрсдэлийн даатгал”-ын хажуугаар дэмжих чиглэлээр компанийн хураамжийн орлогын портфолиогийн диверсификаци болгоход боломжтой харагдаж байна гэж олон улсын байгууллагууд, зөвлөхүүд үзэж байгаа билээ.

Монгол улсын нийт тариалсан талбайн хэмжээг сүүлийн дөрвөн жилээр авч үзвэл 2012 онд 379,761 га, 2013 онд 415,367 га, 2014 онд 440,564.1 га, 2015 онд 512,300 га талбайд тус тус тариалалт хийсэн байна. Газар тариалангын бүтээгдэхүүнийг тус бүрээр нь тариалсан талбайн хэмжээ, ургац хураалтын талаарх тоон баримтыг доорх хүснэгтээр харуулав.

	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
	Тариалсан талбай /га/				Ургац хураалт /мянган тонн/			
Үр тариа	306,234	293,261	315,032	512,300	479,34	384.80	518.7	
Үүнээс: Буудай		275,022		389,300		366.20		252,300
Төмс	16,820	15,503	13,204	12,500	245,93	186.52	161.48	117,300
Хүнсний ногоо	7,854	8,311	8,668	7,100	98,91	100.50	104.79	75,300
Тосны ургамал, бусад	35,070	83,902	61,488	78,500	0		51.7	28,700
Тэжээлийн ургамал	13,783	14,390	16,975	19,500	0	42.64	44.27	53,900

2015 оны байдлаар Монгол улсад нийт тариалан эрхлэгч 1190 аж ахуй нэгж, хувь хүн үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Компани газар тариалангийн олон эрсдэлт ургацын даатгалын бүтээгдэхүүнийг эхний ээлжид зах зээлд туршихаар Булган, Сэлэнгэ, Төв аймгуудыг сонгосон болно. Үүнээс Булган аймагт 108 аж ахуй байгууллага, иргэн нийт 33,222 га, Сэлэнгэ аймагт 441 аж ахуй байгууллага, иргэн нийт 137,629 га, Төв аймагт 290 аж ахуй байгууллага, иргэн нийт 87,684 га талбайд тус тус тариалан эрхэлж байна. Тус гурван аймаг нь 2014 оны байдлаар Монгол улсын нийт тариалангийн 71 хувь буюу 312,141 га газарт нийт 839 тариаланч тариалан эрхэлдэг ба үүнээс 241,042 га талбайд үрийн тариалан буюу буудай тарьдаг байна. Монгол Улсын хувьд нийт газар тариалан эрхэлдэг буудайн талбайн 12 хувь буюу зөвхөн 54,000 га орчим талбай нь усалгаатай талбай байдаг байна.

Тус 3 аймгийн буудайн тариалангийн даатгалын нийт зах зээлийн багтаамж буюу даатгалын үнэлгээг гаргавал тарианы хувьд нийт 18 орчим тэрбум төгрөг болж байна. (Нийт Га * 13,52 (16.9*80%)). “Олон эрсдэлт”-бүтээгдэхүүнийг эхний ээлжинд тус

аймгуудын нийт 38 сумын тариалан эрхлэгч ААН-дээс эрсдлийн үнэлэлт дүгнэлт гаргаснаар сонгон даатгалд туршилтаар хамруулах төлөвлөгөөтэй байна

Үрийн тариалангийн даатгал нь нийт ургац хураалтын буудайн зах зээлийн үнийн 80 хүртэлх хувиар үнэлж даатгадаг ба тус аймгуудын нийт тариалсан талбайгаас 5,000 га хүртэл туршилтаар даатгах зорилготой ажилна. Доорхи хүснэгтэнд даатгалын хохирлыг ургацын 5 жилийн дундаж буудайн ургацын 80 хувиар тооцсон болно.

Зорилт /мянган.га/	Компанийн нийт үүрэх хариуцлага төгрөг	Бохир хураамжийн % дундаж	Нийт хураамж
5,000	3,718,000,000	8%	297,440,000
Давхар даатгах %	Дотоодын зах зээлд үлдэх 10 хувийн хураамж	Давхар даатгалын дараах хүлээх хариуцлага	ХААДД ХК болон дотоодын даатгагчдын хариуцлага
90%	29,744,000	3,346,200,000	371,800,000

Монгол даатгал ХХК-ийн буудайн даатгал эрхэлж байсан хураамжийн орлого нөхөн төлбөр олгосон түүхээс үзвэл дунджаар 88,6% хохирол нөхөн төлж байсан байна. (Түүхэн дундаж хохирлын харьцаагаар бодоход дотоодын даатгагчид болон ХААДД ХК нь 2016 онд хохиролд 329,414,800 төгрөг төлөх хандлага гарч байна.)

Он	Нийт хураамж төгрөг	Төлсөн нөхөн төлбөр төгрөг	Хохирлын харьцаа
1991	4,985,529,988	4,047,797,310	81.56%
1992	4,987,125,190	3,891,934,540	78.39%
1993	4,997,500,000	3,810,452,000	76.59%
1994	2,238,880,000	1,761,066,420	79.01%
1995	3,609,064,565	3,001,670,230	83.55%
1996	3,458,270,000	5,407,546,400	157.07%
1997	2,708,645,000	2,121,836,505	78.69%
1998	2,558,720,000	2,062,467,840	80.97%
1999	2,190,904,000	1,778,118,730	81.53%

Компани 2016 онд газар тариалангийн даатгалын олон эрсдэлт ургацын бүтээгдэхүүн нь өндөр эрсдэлтэй харгалзан зөвхөн туршилтаар нэвтрүүлэхээр ажилж байгаа бөгөөд компани болон дотоодын даатгагчдийг газар тариалангаар туршлага суух хүртэл нийт даатгалын гэрээгээр үүрч буй хариуцлагын хэмжээг 90 хүртэл хувийг давхар даатгах бодлого хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэж үзэж байна, компанийн санхүүгийн чадавхи, зах зээлд оролцогч талуудын мэргэшсэн байдал нэмэгдмэгц компанийн газар тариалангийн даатгалын эрсдэлд орох хувийг бага багаар нэмэгдүүлэх нь зүйтэй гэж үзэж байна.

2.3.3 Бусад хөдөө аж ахуйн даатгалын бүтээгдэхүүн

Монгол улсын таван хошуу мал 2014 оны байдлаар 51,982 мянган тоо толгойд хүрээд байгаа билээ үүнээс өндөр ашиг шимт цэвэр, эрлийз мал нийт сүргийн 1.2 хувь буюу 623 мянгад хүрээд байна. 2014 оны статистикийн мэдээгээр улсын хэмжээнд нийт гахайн тоо 2012 оныхоос 14,5%, нийт шувууны тоо 69,2%-иар тус тус өссөн байна тус статистик үзүүлэлтийг доор хүснэгтээр харуулав.

	2012	2013	2014
Нийт гахайн тоо	40,421	51,864	46,305
Үүнээс: Мэгжийн тоо	11,870	11,661	11,251

Нийт шувууны тоо	469,414	489,269	794,553
Үүнээс: Өндөглөгчийн тоо	44,481	467,935	651,394

Дээрх амьтадын дийлэнх хэсэг нь фермийн аж ахуйн мал амьдат бөгөөд 2014 оны байдлаарх фермийн тоо болон тухайн фермд байрладаг амьтдын тоо, зах зээлийн үнийг хүснэгт харуулвал:

	Тоо	Ширхэг	3.зээлийн үнэ	Нийт үнэлгээ
Шувууны аж ахуй /өндөг/	405	761,973	90,000	68,577,570,000
Шувууны аж ахуй /мах/	1	10,000	45,000	450,000,000
Гахайн ферм	476	32,094	1,000,000	32,094,000,000
Сүүний ферм	1,432	59,799	2,000,000	119,598,000,000
Эрчимжүүлсэн үхрийн ферм	351	12,705	4,250,000	53,996,250,000
Нийт	2,665	876,571		274,715,820,000

Үүнээс харахад бусад эрчимжүүлсэн мал аж ахуйн зах зээлийн нийт багтаамж 274,715,820,000 төгрөг байна. Үүнээс эрчимжүүлсэн үхрийн фермийн даатгал нэвтрүүлэхээр зориж байгаа бөгөөд туршилтын байдлаар, давхар даатгалын хамгаалалттай даатгаж ажилна. Эрчимжүүлсэн фермийн сүүний үнээний даатгалын зах зээлийн багтаамж 119,598,000,000 төгрөг байгаа бөгөөд цаашид өсөх хандлагатай байна.

Компани 2016 онд эрчимжүүлсэн сүүний фермийн давхар даатгал хийх төлөвлөгөөтэй бөгөөд дотоодын эрсдлийг нийт үнэлгээний гуравны нэгээс хэтрэхгүй буюу 5 хүртэлх тэрбумийн харицлагыг өөрт үлдээн давхар даатгах зорилготой ажилна. Хураамжийн хувийг 4 хувь байна гэж тооцход компанийн эрчимжүүлсэн сүүний фермийн нийт даатгалын бохир хураамжийн орлого 96 сая төгрөг төлөвлөхөөр байна.

	Үхрийн тоо	Гадаад үүлдрийн үнээ зэх зээлийн үнэ	Нийт хүлээх хариуцлага	Шилжүүлэх хариуцлага	ХААДД ХК болон дотоодын даатгагчдын хариуцлага
Сүүний ферм	2000	4,000,000	8 тэрбум төгрөг	5.6 тэрбум	2.4 тэрбум

Компанийн үйл ажиллагааны чиглэл, тусгай зөвшөөрлийн хүрээнд, давхар даатгалын байгууллагын эрсдэлийн удирдлагын үндсэн үйл ажиллагаа болох эрсдэлийн диверсификаци хийх зорилгоор мөн бусад даатгалын хэлбэрээр давхар даатгалын үйлчилгээг олон улсын давхар даатгалын байгууллагатай гэрээ байгуулсны үндсэн дээр хамтран нэвтрүүлэхээр төлөвлөж байна.

Хүнс хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэрлэл, дэд бүтцийн салбарт:

- Хөрөнгийн
- Хариуцлагын
- Гэнэтийн осол, эмчилгээний
- Ачааны

Компани дотоодын даатгалын байгууллагад давхар даатгалын хамгаалалт санал болгон Монгол Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалт болон гадаадын зээл, тусламжийн санхүүжилтээр хэрэгжиж буй төслүүд, бүтээн байгуулалтыг давхар даатгах зарчмаар дотоодын зах зээлээс гадаадад гарч буй давхар даатгалын хураамжийн валютын урсгалыг багасгах стратеги барьж ажиллана. Ингэснээр компанийн шинээр эрхлэх газар

тариалан, эрчимжүүлсэн мал аж ахуйн даатгалын хохирлын харицааг зөөлрүүлэх, цаашид компанийн санхүүгийн чадавхийг бэхжүүлэх боломжтой гэж үзэж байна.

2.4 Борлуулалтын төлөвлөгөө

2.4.1 Даатгалын хураамж

Малын индексжүүлсэн даатгал

МИД-ын 2016 оны борлуулалтын улирлыг оролцогч даатгагч нар болох Монгол даатгал, Тэнгэр даатгал, Бодь даатгал, Практикал даатгал, МИГ даатгал, Монре даатгалын компанийн орон нутаг дах салбар, төлөөлөгчидөөр борлуулахаас гадна орон нутагт салбар ихтэй арилжааны банк болох ХААН банк, Төрийн банкаар дамжуулан зуучлан борлуулах юм. Арилжааны банкаар зуучлан борлуулсанаар малчдад илүү ойр болох бөгөөд даатгалын хамрагдалт 60% ихсэх боломжтой юм.

МИД-ыг арилжааны банкаар зуучлан борлуулах төлөвлөгөө

МИД-ын 2016 оны борлуулалтыг ХААН банк болон Төрийн банкаар зуучлан борлуулахад ХААН банк, Төрийн банкнаас 2012, 2013 онд зээл авсан малчдын тоон мэдээнд суурилан дараах тооцооллыг хийв. Тооцоололд хамрагдсан малчдын тоо нь МИД-ын борлуулалтын улирал явагдах сарууд болох 4-р сараас 6-р саруудын тоон мэдээн дээр үндэслэгдсэн болно. Эдгээр саруудад ХААН банк нийт 22,472 малчинд 61,605,127,000 төгрөгийн зээл, Төрийн банк 9,806 малчинд 24,572,466,729 төгрөгийн зээлийн тус тус олгосон байна.

График: Төрийн банкнаас 4-р сараас 6-р сарын хооронд зээл авсан малчид

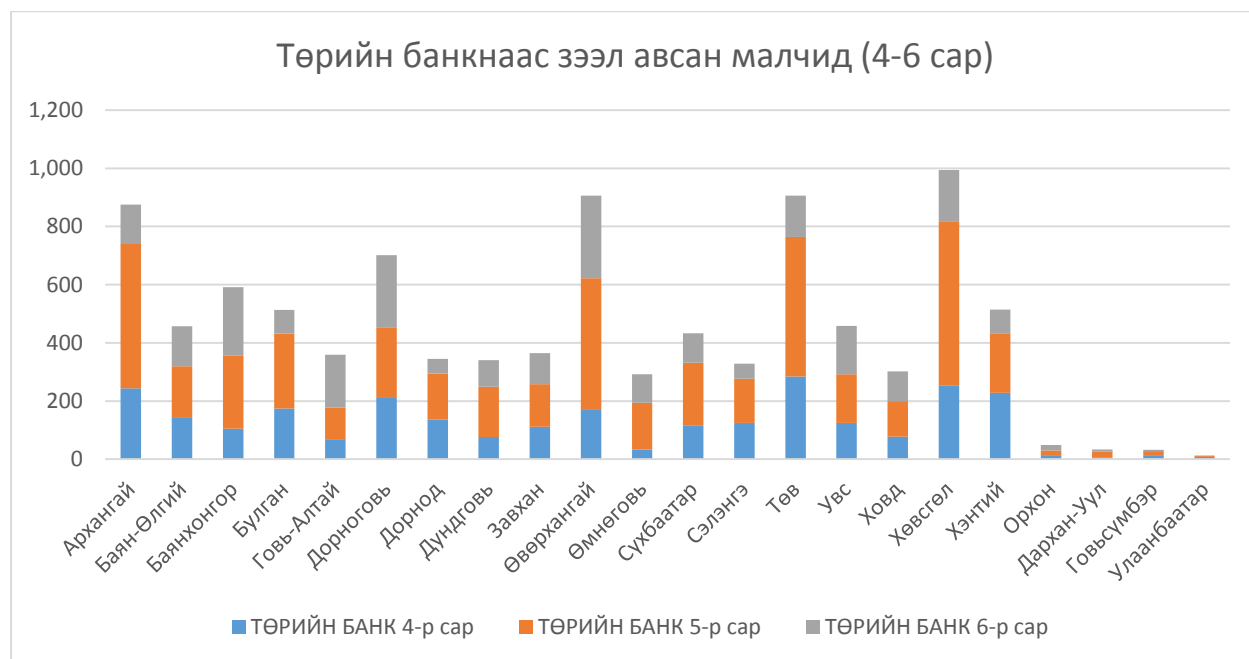
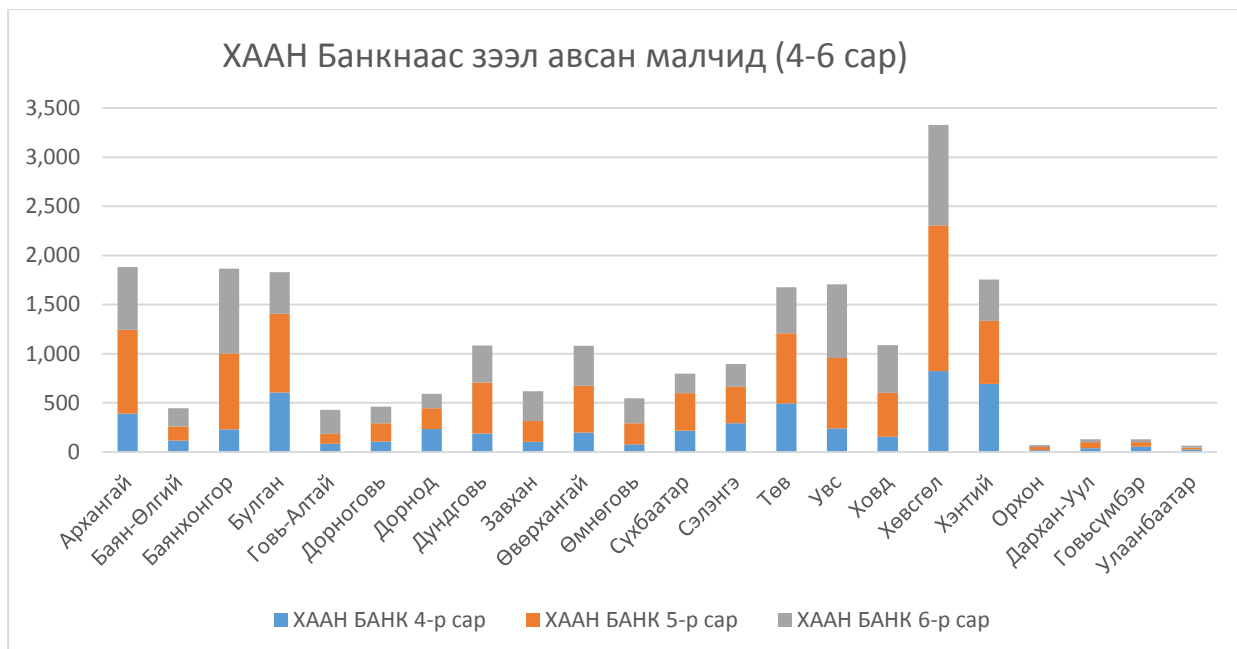

График: ХААН банкнаас 4-р сараас 6-р сарын хооронд зээл авсан малчид

МИД-ын борлуулалтын улирал явагдах үед нийт малчин өрхийн 22% нь болох 32,278 малчин зээл авдаг ба арилжааны банк МИД-ыг зуучлан борлуулахдаа эдгээр малчдын 30%-ийг МИД-д даатгавал нийтдээ 9,683 малчинтай МИД-ын гэрээ хийх боломжтой юм.

Мөн МИД-д даатгуулсан малчдын 40% нь дараа жил дахин даатгуулдаг судалдаа байдаг ба дахин даатгуулах малчдыг 80% болгохоор зорьж ажиллахад 8,252 малчинтай гэрээ хийх ба нийтдээ 17,935 малчинг даатгах боломжтой юм. Энэ нь нийт малчин өрхийн 12%-ийг эзлэх юм.

График: МИД-д даатгуулсан малчин өрхийн нийт малчин өрхөд эзлэх хувь

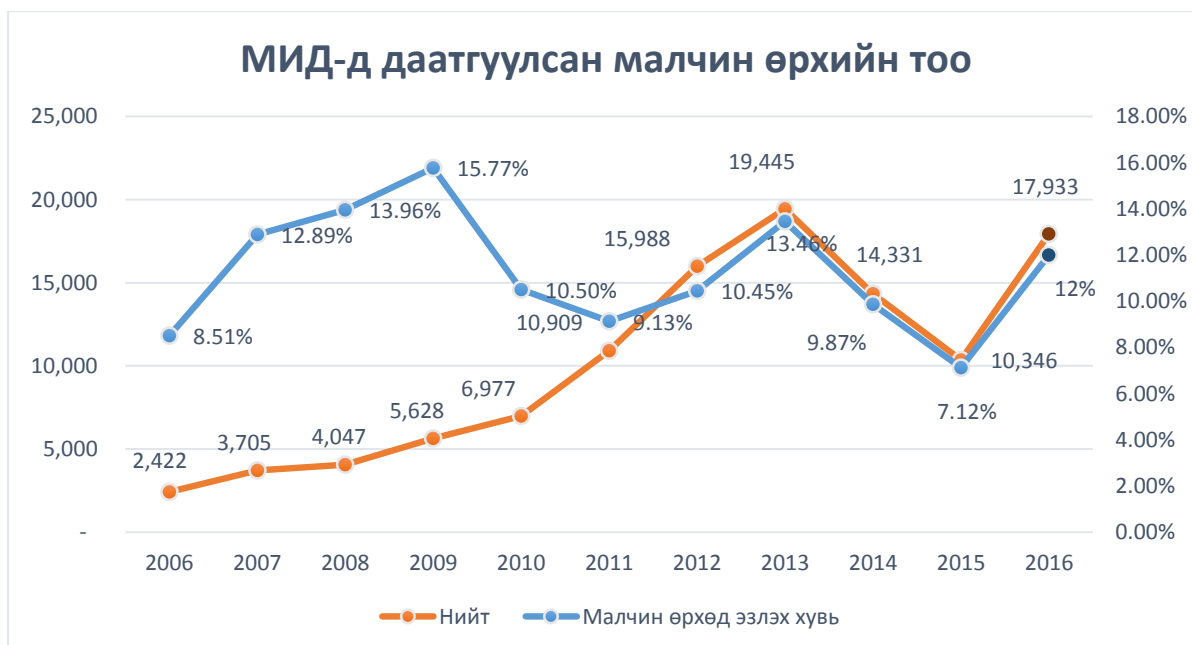

График: МИД-ын нийт хураамжийн хэмжээ

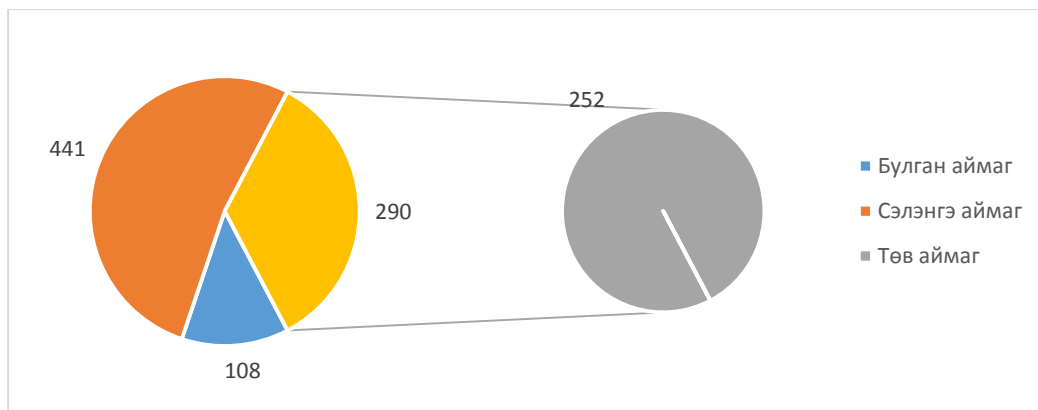
График: МИД-ын 2016 оны даатгалын хураамжийн задаргаа

Газар тариалангийн даатгал

Газар тариалангийн даатгалыг эхний ээлжинд туршилтын журмаар Булган, Сэлэнгэ, Төв аймгуудад борлуулах бөгөөд эдгээр аймгуудын тариаланчдын 30% -ийг даатгах зорилт тавьж байна.

График: Булган, Сэлэнгэ, Төв аймгийн тариаланчдын тоо

Газар тариалангийн даатгалд нийт 252 тариаланчийн 72.313 га талбайн 20 хувийг Үр тарианы даатгалын тухай хуулийн дагуу даатгалд хамруулах төлөвлөгөөтэй байгаа бөгөөд уг га талбайгаас авах нийт ургацийн хэмжээ нь 2,444 тонн улаан буудай болох юм. Уг улаан буудайн нийт үнэлгээ 1.344 тэрбум төгрөг болох ба даатгалын хураамжид 80,657,474 төгрөг төвлөрөнө.

№	Аймаг	Га	Га/цент	Ургац тн	Нийт үнэлгээ	Даатгалын хураамж
1	Булган	1,933.44	16.9	326.8	179,713,248	10,782,795
2	Сэлэнгэ	8,538.90	16.9	1,443.1	793,690,755	47,621,445
3	Төв	3,990.18	16.9	674.3	370,887,231	22,253,234

2.4.2 Нөхөн төлбөр олголт

Малын индексжүүлсэн даатгал

МИД-ын тухай хуульд зааснаар Үндэсний статистикийн хорооны хагас жилийн мал тооллогын дүнд үндэслэн оролцогч даатгагчдын хурал болон давхар даатгалын компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн нөхөн төлбөр олгох тухай шийдвэр гарсан үед давхар даатгалын компанийн гүйцэтгэх захирал нөхөн төлбөр олгох үйл ажиллагааг зохион байгуулна. ХАА-н Давхар Даатгал ХК оролцогч даатгагчдын дансанд нөхөн төлбөр авах малчдын мэдээлэл болон нөхөн төлбөрт шаардагдах мөнгийг шилжүүлнэ. Даатгагч нөхөн төлбөрийг хүлээн авч даатгуулагчдад олгох нөхөн төлбөрийг даатгалын тохиолдол гарсан сум бүрт байгаа гэрээт арилжааны банкны салбарт шилжүүлэх юм.

Борлуулалтын төлөвлөгөөний дагуу нийт даатгалын хураамж 1,784,710,785.61 төгрөг, нийт сонгосон үнэлгээ 39,133,177,672.53 төгрөг байх ба үүнээс тооцоолол хийвэл:

Эрсдэлийн дунд түвшинд: Хамтын эрсдэлийн санд нийт хураамжийн 45% буюу 803,119,853.52 төгрөгийг, дунд түвшний нөөцөд 89,235,539.28 төгрөгийг хуримтлуулах ба олон улсын давхар даатгалтай хамт хариуцах нийт эрсдэл нь 3,288,151,752.22 төгрөг байна.

Эрсдэлийн дээд түвшинд: Дээд түвшний нөөцөд 117,399,533.02 төгрөг хуримтлуулж, дээд түвшний олон улсын давхар даатгалтай хамт хариуцах нийт эрсдэл нь 1,472,415,819.03 төгрөг байна.

Нийтдээ дунд болон дээд түвшинд 4,760,567,571.25 төгрөгийн эрсдэлийг даах чадвартай байна.

Нийт даатгалын хураамж	1,784,710,785.61
Нийт сонгосон үнэлгээ	39,133,177,672.53

	2016	Хуримтлал	Нийт
Эрсдэлийн дунд түвшин			
Хамтын эрсдэлийн сан	803,119,853.52	10,000,000.00	813,119,853.52
Дунд түвшний нөөц	89,235,539.28	65,672,338.13	154,907,877.41
ОУ Давхар Даатгал-дунд	2,320,124,021.29		
	3,288,151,752.22		
Эрсдэлийн дээд түвшин			
Дээд түвшний нөөц	117,399,533.02	83,188,011.65	200,587,544.67
ОУ Давхар даатгал-Дээд	1,271,828,274.36		
	1,472,415,819.03		
Нийт эрсдэл даах чадвар	4,760,567,571.25		

Газар тариалангийн даатгал

Газар тариалангийн даатгалд 30% хүртэлх хувийн эрсдэлийг тариаланч өөрөө хариуцах ба нийт эрсдэлийн 80% хүртэлх хувьд нөхөн төлбөр олгох юм.

ХААДД ХК-ийн хариуцах эрсдэл 40% хүртэлх

ДК-ийн хариуцах эрсдэл 10%

Тариаланчийн хариуцах эрсдэл 30%

2.5 Маркетингийн стратеги, иж бүрдлийн хөтөлбөр

Маркетингийн стратеги төлөвлөгөөний зорилго:

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээг зорилтот зах зээлд таниулах, хүргэх замаар компанийн борлуулалтын орлогын тогтвортой өсөлтийг хангахад маркетингийн стратеги төлөвлөгөөний зорилго оршино.

Маркетингийн стратеги төлөвлөгөөний зорилт:

- Малчдын амьжиргааг зудын эрсдэлээс хамгаалах малын индексжүүлсэн даатгалын хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх.
- Компанийн зүгээс газар тариалан эрхлэгчдэд санал болгож буй шинэ бүтээгдэхүүнийг сурталчлан таниулж, бүтээгдэхүүний борлуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт, тогтвортой өсөлтийг хангах.
- Оновчтой маркетингийн сувгийг ашиглан алслагдсан бүс нутаг, сумдын малчид, тариаланчдад мэдээллийг жигд тархаах, бүтээгдэхүүний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх.

Маркетингийн стратеги:

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн маркетингийн стратеги төлөвлөгөөг хөдөө аж ахуйн салбарын өнөөгийн нөхцөл байдал, мал аж ахуй болон газар тариалангийн судалгаа, шинжилгээнд тулгуурлаж, богино болон урт хугацааны үр дагаварыг тооцсон байдлаар нэгтгэн ашиглана.

Маркетингийн стратеги төлөвлөгөөний хүрээнд “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК болон оролцогч талууд болох даатгалын компаниуд, түүний төлөөлөгч, зуучлагч нар, аймаг сумдын удирдлага, малчид, тариаланчдыг оролцуулан маркетингийн зорилго зорилтуудыг хэрэгжүүлэх боломж, нөөц, гарч болох нөхцөл байдал, арга замуудыг тодорхойлно.

Маркетингийн иж бүрдлийн хөтөлбөр:

➤ **Зар сурталчилгаа:**

➤ Телевизорын сувгуудаар сурталчилах:

- МалчинTV, MNBC телевизүүдээр Малын даатгалын болон Газар тариалангийн даатгалын талаар тус тус 20 минутын нэвтрүүлэг бэлтгэн борлуулалт эхлэхээс 2 сарын өмнөөс эхлэн тодорхой давтамжтайгаар цацах. /Агуулгын хувьд МИД-ын талаар ерөнхий танилцуулга, даатгуулахад малчдын анхаарах зүйлс, нөхөн төлбөр хэрхэн олгогдох, нөхөн төлбөр авсан хүний сэтгэгдэл, өвөлжилтийн байдал, мөн газар тариалангийн танилцуулга мэдээ, тариаланчдын сэтгэгдэл, цаг уурын мэдээ гэх мэт агуулгатай байж болно.

- МалчинTV, MNBC телевизүүдээр бүтээгдэхүүн тус бүрт 60 секунд бүгд богино хэмжээний рекламг байнга цацах. /60 секунд бүгд рекламг, шторк оройн 18.00 цагаас хойш/

- МалчинTV, MNBC телевизүүдээр Цаг агаарын мэдээний ард давхар даатгал, тариалан, малын даатгалын талаар мэдээлэл бүхий текст явуулах.

➤ Брошур, тараах материал:

-Малчид, тариаланчдад энгийн үг хэллэгтэй, тодорхой товч мэдээлэлтэйброшур, хэвлэмэл материалыг тараах./157гр-тай А5-ийн 4 нүүр цаас/

- Давхар даатгал, тариалан, малын даатгалын талаар мэдээлэл бүхий цаг тооны бичиг хэвлүүлж малчид, тариаланчдад тараах

➤ Радио, FM-үүдээр сурталчилах:

-Монголын Үндэсний Радиоогоор Малын даатгалын талаар, Газар тариалангийн даатгалын талаар тус тус 20 минутын нэвтрүүлэг бэлтгэн цацах. /МИД-ын танилцуулга, даатгуулахад анхаарах зүйлс, нөхөн төлбөр хэрхэн олгогдох, нөхөн төлбөр авсан хүний сэтгэгдэл, өвөлжилтийн байдал, мөн газар тариалангийн даатгалын танилцуулга мэдээ, тариаланчдын сэтгэгдэл, нөхөн төлбөр хэрхэн олгогдох, цаг уурын мэдээ гэх мэт агуулгатай байж болно/

➤ Улирал тутмын даатгалын сэтгүүл гаргах:

-Даатгалын компаниудын танилцуулга, давхар даатгалын талаар, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, тариаланчид, малчдын сэтгэгдэл, цаг уурын мэдээ, танин мэдэхүй, рекламг, харилцагч байгууллагуудын мэдээлэл гэх мэт агуулгатай. /80 нүүртэй А4 хэвлэлтийн зардал-3800*500 Улаанбаатар принт, Мөнхийн үсэг/ Харилцагч даатгалын компаниуд болон харилцагч байгууллагууд, сумдаар тараагдана.

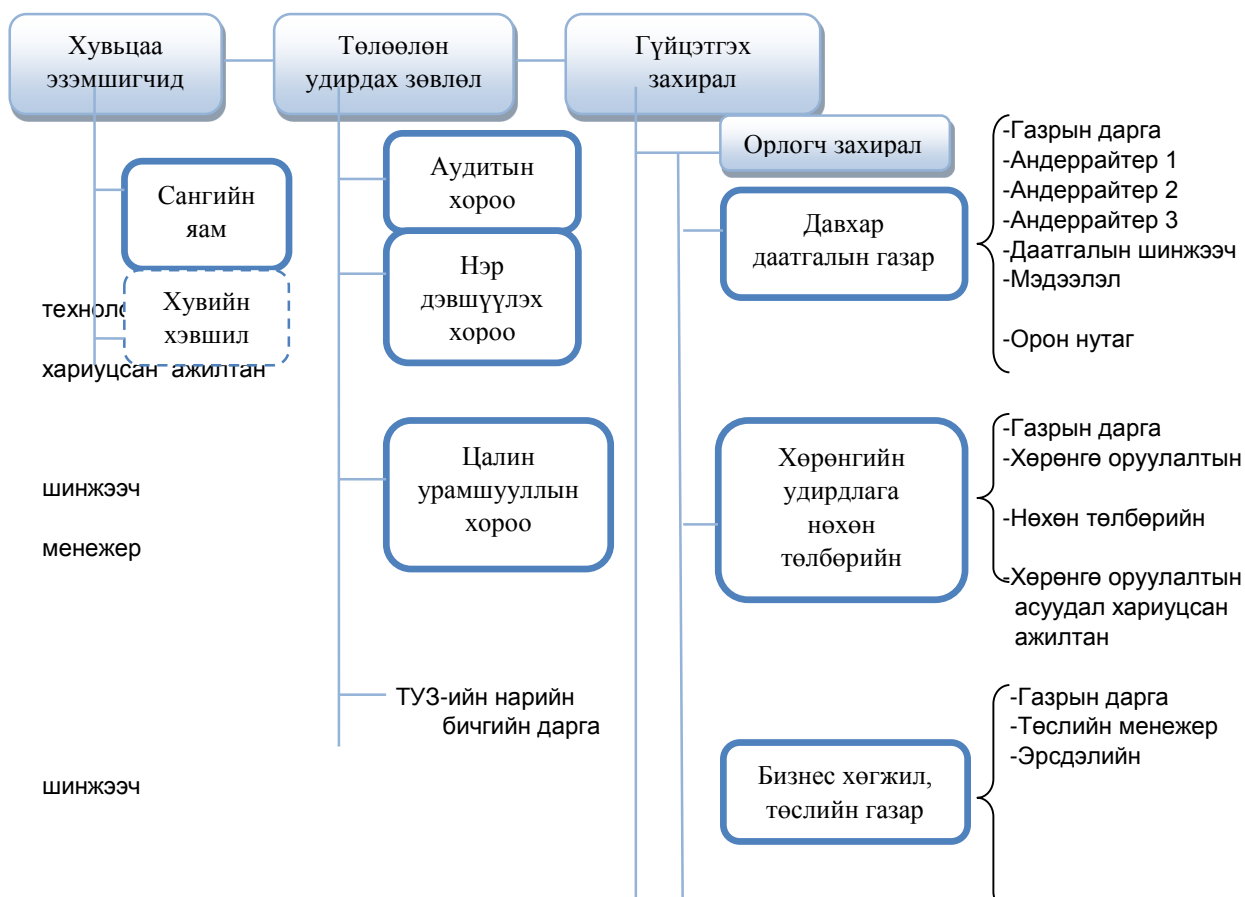
- Мэдээллийн самбар байрлуулах:
-Сумын төвд мэдээллийн самбар байрлуулах.
Борлуулалтын хугацаа, бүтээгдэхүүний танилцуулга, нөхөн төлбөр зэрэг шаардлагатай мэдээллүүдийг багтаасан мэдээллийн самбарыг сумын төвийн хөл хөдөлгөөн ихтэй газруудад байршуулах.
- *Борлуулалтын урамшуулал:*
 - Олон жил дараалан даатгуулж байгаа болон огт нөхөн төлбөр аваагүй даатгуулагчдад даатгалын компанийн зүгээс хөнгөлөлт үзүүлэх, урамшуулал олгох талаар даатгалын компаниудтай зөвшилцөх, давхар даатгалын компанийн зүгээс энэ тал дээр дэмжлэг үзүүлэх боломжийг судлах. /даатгалын тохиолдол үүсээгүйн улмаас малчин хоёр жил дараалан нөхөн төлбөр аваагүй бол гурав дахь жилдээ даатгалд хамрагдахад гэрийг нь үнэгүй даатгах, даатгалын тохиолдол үүсээгүйн улмаас тариаланч хоёр жил дараалан нөхөн төлбөр аваагүй бол гурав дахь жилээс эхлэн нөхөн төлбөр аваагүй жил тутамд тухайн жилийн даатгалын хураамжийн хэмжээг 5 хувиар бууруулан тооцох ба 6 жил хүртэл 20 хувь хүртэл бууруулан тооцох гэх мэтээр даатгалын компаниудад санал болгох/
 - Даатгалын төлөөлөгч нарыг сургалт семинарт хамруулж, төлөөлөгч нарыг урамшуулах системийг илүү боловсронгуй болгох талаар даатгалын компаниудтай зөвшилцөх
- *Биечилсэн худалдаа:*
 - Биечилсэн худалдаа хийж байгаа даатгалын төлөөлөгчид, зуучлагч банкны теллерүүдийн мэдлэгийг дээшлүүлэх сургалтыг зохион байгуулж, шууд борлуулалтыг нэмэгдүүлэх.
- *Олон нийтийн харилцаа:*
 - Аймаг, сум, багийн хэмжээнд зохион байгуулагддаг малчид, тариаланчдын хурал зөвлөгөөнүүдэд орон нутгаас нь болон компанийн зүгээс оролцож, компанийн үйл ажиллагаа болон бүтээгдэхүүн үйлчилгээг танилцуулах, хэрхэн даатгуулах талаар зөвлөгөө өгөхөөс гадна даатгалын компани, төлөөлөгч, зуучлагч нартай холбох
 - Аймгийн хэмжээнд малчид тариаланчдад зориулсан томоохон арга хэмжээг тааруулан даатгалын өдөрлөг зохион байгуулах
 - Мал цөөнтэй малчид, өрхийн шинж чанартай тариаланчдад компанийн зүгээс болон даатгалын компани, спонсор байгууллага, хувь хүмүүстэй хамтарсан хэлбэрээр хандив тусламжаар даатгуулах боломжийг судлан, тодорхой арга хэмжээг зохион байгуулах
- *Шууд маркетинг:*
 - Мессеж илгээх:
-“Малчин та малын даатгалдаа идэвхитэй хамрагдана уу.” “Тариаланчид та бүхэн тариалангаа даатгуулна уу” гэх мэт утгатай мессежийг Мобиком, Юнитель, Скайтел, Жи-мобайлын сүлжээний малчин, тариаланч нарын үүрэн утас руу илгээх
 - Картан дээр хэвлүүлж сурталчилах:
-Банк болон телевизийн картан дээр газар тариалан болон малын даатгалын талаар сурталчилгааг байршуулах.
- *Бусад үйл ажиллагаа:*

- Төрийн банк, ХААН банкуудтай байгуулдаг даатгалд хамрагдсан малчдын зээлийн хүүг 0,2 хувиар бууруулдаг гэрээг үргэлжлүүлэн, хамрах хүрээг нь өргөжүүлж, тариаланчдад олгодог бизнесийн зээлийн хүүнд хөнгөлөлт үзүүлэх талаар банкуудтай хамтран ажиллах, зөвшилцөх
- Аймаг, сумын эрх бүхий албан тушаалтны ажил үүргийн хуваарьт тариалангийн даатгалын асуудлыг хариуцах талаар тусган ажиллах:
 - ЗГХЭГ-тай холбогдон, компанийн үйл ажиллагааг орон нутагт хариуцан, борлуулалтыг тодорхой заасан түвшнээс багагүй хэмжээнд барьж ажиллах аймаг сумын эрх бүхий албан тушаалтныг тодорхойлж, ажил үүргийн хуваарьт нь тусгаж өгөх, борлуулалтын үр дүнгээс нь хамаарч урамшуулах, эсхүл хариуцлага тооцдог тогтолцоог бий болгох
- Багийн даргын ажил үүргийн хуваарьт дараахь зүйлсийг тусгаж оруулах:
 - МИД-ын талаар мэдээллийг багийнхаа малчдад байнга сурталчлан таниулах.
 - Малын хорогдлын мэдээг үнэн зөв гаргаж өгөх.

2.6. Менежментийн төлөвлөгөө

2.6.1. Бүтэц, зохион байгуулалт

Засгийн газрын 2014 оны 08-р сарын 28-ны өдрийн 280 тоот тогтоолоор “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийг үүсгэн байгуулсан. “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК нь хөдөө аж ахуйн давхар даатгалын үйл ажиллагаа эрхлэх ашгийн төлөө, төрийн өмчит хаалттай хувьцаат компани байна. “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн хувь нийлүүлсэн хөрөнгө болон алдагдлаас хамгаалах санг бүрдүүлэх хөрөнгийг улсын төсвөөс олгохоор хуульчилсан бөгөөд цаашид давхар даатгалын компани хувьцаа худалдан борлуулсны орлого, хуримтлагдсан ашиг, хуульд заасан бусад эх үүсвэрээр өөрийн хөрөнгөө нэмэгдүүлж, зах зээлийн зарчмаар ажиллах юм.

-Төсөл санхүүгийн асуудал
хариуцсан
мэргэжилтэн
-Гадаад хамтын ажиллагааны ажилтан

Санхүү,
удирдлагын
газар

-Газрын дарга
-Нягтлан бодогч
-Захиргааны ажилтан
-Олон нийттэй харилцах асуудал хариуцсан ажилтан
-Мэдээлэл технологийн ажилтан

CRO

-Жолооч 1
-Жолооч 2

Ерөнхий хуульч

Дотоод хяналтын ажилтан

Давхар даатгалын газрын чиг үүрэг:

1. Компанийн давхар даатгалын үйл ажиллагааг зохион байгуулж, даатгагч нарын давхар даатгуулах эрсдэлийн үнэлгээг /андеррайтинг/ хийх
2. МИД-ын бүтээгдэхүүний эрсдэлийн үнэлгээ, давхар даатгалын хураамж болон оролцогчийн хураамжийн тооцооллыг хийх
3. Орон нутаг дахь даатгалын төлөөлөгчид, мэргэжилтнүүдтэй харилцаж ажиллах
4. Давхар даатгалын бүтээгдэхүүнтэй холбоотой актуар тооцооллыг хийх
5. Компанийн бизнесийн стратеги, төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах
6. Ажилтнуудын компьютерт зайлшгүй шаардлагатай болон хэрэгцээтэй бүртгэлийн, системийн болон хэрэглээний программ хангамжийг суулгаж өгөх, мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлж, засвар үйлчилгээг хийх,

Давхар даатгалын газар дараахь орон тоотой байна.Үүнд:

- Газрын дарга.
- Андеррайтер 1. МИД-ын бүтээгдэхүүн хариуцсан ажиллах бөгөөд хөтөлбөрт оролцогч даатгалын компаниудтай харилцаж ажиллана. Дундын дансыг бүрдүүлэх, зохион байгуулах болон МИДОХ-ийн хураамж төвлөрүүлэх, эрсдэлийн тооцооллыг хийж гүйцэтгэнэ. Мөн түүнчлэн МИД-тай холбоотой тооцоолол болон дансны гүйлгээг хянаж ажиллана.
- Андеррайтер 2. Газар тариалангийн даатгал хариуцсан ажилтан. Хөтөлбөрт оролцогч компаниудтай газар тариалангийн бүтээгдэхүүн хариуцсан ажиллаж, давхар даатгуулах эрсдэлийн үнэлгээ хийнэ.
- Андеррайтер 3. Бусад бүтээгдэхүүн хариуцсан ажилтан. Хөтөлбөрт оролцогч компаниудтай бусад бараа бүтээгдэхүүн хариуцсан ажиллаж, давхар даатгуулах эрсдэлийн үнэлгээ хийнэ.
- Даатгалын шинжээч. Давхар даатгалын бүтээгдэхүүний судалгаа, шинжилгээ хийж, мэдээлэл боловсруулна. Орон нутаг дахь даатгалын төлөөлөгчид, мэргэжилтнүүдтэй харилцаж ажиллана. Компанийн цахим хуудасны мэдээллийг байнга шинэчилж ажиллана.
- Орон нутаг хариуцсан ажилтан. Орон нутаг дахь даатгалын төлөөлөгчид, мэргэжилтнүүдтэй харилцаж ажиллана. Аймаг сумдын удирдлагууд болон холбогдох ажилтнуудтай хамтран ажиллаж, компанийн үйл ажиллагааг хөдөө

орон нутагт тогтвортой хэрэгжүүлнэ.

- Мэдээлэл технологийн ажилтан. Компанийн системийн зохицуулагчийн үүргийг хүлээж бүх компьютер, тоног төхөөрөмж, дотоод болон гадаад сүлжээг хэвийн ажиллагаатай байлгах, МИД-ын программ хангамжийн асуудлыг хариуцан ажиллана.

Бизнес хөгжил, төслийн газрын чиг үүрэг:

1. Даатгалын бүтээгдэхүүний загварыг гаргах
2. Зах зээлийн болон эрсдэлийн судалгаа хийж шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ гаргаж турших ажлыг хийж хэрэгжүүлэх
3. Туршигдсан бүтээгдэхүүний зах зээлийг тэлэх, бүтээгдэхүүн үйлчилгээг сайжруулах ажлыг зохион байгуулах, давхар даатгалын бүтээгдэхүүний судалгаа шинжилгээ хийж, мэдээлэл боловсруулах
4. Төсөр хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, шаардлагатай судалгаа хийх, сургалт зохион байгуулах, сурталчлан таниулах зэрэг ажлыг зохион явуулах, төсөл, хөтөлбөрийн санхүүгийн тооцоолол хийх, батлуулах, зарцуулалтанд хяналт тавьж ажиллах
7. Олон улсын болон төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай түншлэл хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх
8. Компанийн гадаад, дотоод харилцаа, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх

Бизнес хөгжил, төслийн газар дараахь орон тоотой байна.Үүнд:

- Газрын дарга.
- Төслийн менежер. Төслийн танилцуулга, бичиг баримт боловсруулах, гүйцэтгэл, нөхцөл байдалд шинжилгээ хийх, санхүүгийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, хөрөнгө оруулалтын шинжилгээ хийнэ.
- Эрсдэлийн шинжээч. Зах зээлийн болон эрсдэлийн судалгаа хийж шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ гаргаж турших ажлыг хийж хэрэгжүүлнэ.
- Төсөл санхүүжилтийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн. Төсөл, хөтөлбөрийн санхүүгийн тооцоолол хийх, батлуулах, зарцуулалтанд хяналт тавьж ажиллана. Төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, шаардлагатай судалгаа хийх, сургалт зохион байгуулах, сурталчлан таниулах зэрэг ажлыг зохион явуулна.
- Гадаад хамтын ажиллагааны ажилтан. Олон улсын болон төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай түншлэл хамтын ажиллагааг хөгжүүлнэ. Компанийн гадаад, дотоод харилцаа, хамтын ажиллагааг бэхжүүлнэ.

Хөрөнгийн удирдлага, нөхөн төлбөрийн газрын чиг үүрэг:

1. Компанийн сангийн хөрөнгийг холбогдох зохицуулалтын хүрээнд удирдах
2. Компанийн хөрөнгө оруулалтын орлогыг бүрдүүлэх асуудлыг удирдан зохион байгуулах
3. Нөхөн төлбөрийн тооцоолол, олгох асуудлыг хариуцах
4. Компанийн нөөц сан, эрсдэлийн сангийн зохион байгуулалтыг хариуцах

Хөрөнгийн удирдлага, нөхөн төлбөрийн газар дараахь орон тоотой байна. Үүнд:

- Газрын дарга.
- Хөрөнгө оруулалтын шинжээч. “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн нөөц сангууд болон Хамтын эрсдэлийн сангийн зохион байгуулалтыг хийнэ.
- Нөхөн төлбөрийн менежер. Давхар даатгалын гэрээний хүрээнд гарсан нөхөн төлбөрийн тооцооллыг хийх, давхар даатгуулагчид олгох ажлыг хариуцна.
- Хөрөнгө оруулалтын асуудал хариуцсан ажилтан. Компанийн хөрөнгө оруулалтын орлогыг нэмэгдүүлнэ.

Санхүү, удирдлагын газрын чиг үүрэг:

1. Хүний нөөцийн бодлого, ажилчдын эрүүл мэнд, нийгмийн асуудал, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой аливаа асуудлыг хариуцан зохион байгуулах
2. Компанийн жилийн санхүүгийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, төсвийн төслийг боловсруулах, батлуулах, нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын хэрэгжилтийг ханган ажиллах
3. Компанийн худалдан авалтын үйл ажиллагаа, ажлын байр, техник хэрэгсэл, эд зүйлийн хангамж, бүртгэл, хадгалалт, хамгаалалтыг хариуцан зохион байгуулах
4. Компанийн үйл ажиллагааны тайлан гаргах, нэгтгэх,
5. Компанийн дотоод нэгжийн үйл ажиллагааг уялдуулах, бичиг хэргийн хөтлөлт, удирдлагад туслах ажил үүргийг гүйцэтгэх
6. Компанийн системийн зохицуулагчийн үүргийг хүлээж бүх компьютер, тоног төхөөрөмж, дотоод болон гадаад сүлжээг хэвийн ажиллагаатай байлгах
7. Компанийн цахим хуудасны мэдээллийг байнга шинэчилж, хэвлэлийн эх бэлтгэлийн ажлыг хариуцан ажиллах

Санхүү, удирдлагын газар дараахь орон тоотой байна. Үүнд:

- Газрын дарга.
- Нягтлан бодогч. Компанийн нягтлан бодох бүртгэлийн үйл ажиллагааг холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд эрхлэн явуулна. Удирдлагыг санхүүгийн мэдээллээр хангах, тайлан бэлтгэнэ.
- Захиргааны ажилтан. Компанийн дотоод нэгжийн үйл ажиллагааг уялдуулах, бичиг хэргийн ажилтан, удирдлагын туслахын үүргийг гүйцэтгэнэ. Компанийн худалдан авалтын үйл ажиллагааг хариуцан ажиллаж, компанийн эд хариуцагч, няравын үүргийг гүйцэтгэнэ.
- Олон нийтийн асуудал хариуцсан ажилтан. Байгууллагын олон нийттэй харилцах харилцаа, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх, хэвлэл мэдээллийн агентлаг, газруудтай харилцан, компанийн үйл ажиллагааг сурталчлах, хэвлэлийн эх бэлтгэлийн ажлыг хариуцан ажиллана.
- Мэдээллийн технологийн ажилтан. Ажилтнуудын компьютерийн хэвийн үйл ажиллагааг хангах, зайлшгүй шаардлагатай болон хэрэгцээтэй программ хангамжийг суулгаж өгөх, мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлж засвар үйлчилгээг хийнэ.
- Жолооч. Хариуцсан машин техникээ чадварлаг эзэмшиж, техникийн бэлэн байдлыг бүрэн ханган, компанийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд үйлчилнэ.
- Жолооч. Хариуцсан машин техникээ чадварлаг эзэмшиж, техникийн бэлэн байдлыг бүрэн ханган, компанийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд үйлчилнэ.

2.6.2. Удирдлагын багийн бүрэлдэхүүн, тэдний үүрэг хариуцлага

Гүйцэтгэх захирал:

Компанийн дүрэм болон ТУЗ-тэй байгуулсан гэрээнд заасан эрх хэмжээний хүрээнд компанийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдана.

- Компанийн бодлого, хөтөлбөрийг боловсруулах, үйл ажиллагааг төлөвлөх, удирдах, зохицуулах, хянах замаар компанийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлж ажиллана.
- Компанийн зорилт, стратеги, бодлого, хөтөлбөрийг тодорхойлох, ерөнхий удирдлага, чиглэлээр хангана.
- Компанийн төсөв боловсруулах, батлуулах, удирдах, зардлыг хянах, хүн хүчний болон санхүүгийн нөөцийн үр ашигтай зарцуулалтыг хангаж ажиллана.
- Компанийн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийг хянах, үнэлэх, зөвлөмж, тайланг судлах, гадна талд байгууллагаа төлөөлнө.

Орлогч захирал:

Компанийн тодорхой чиг үүргийг удирдан зохион байгуулна.

- Компанийн зорилт, стратеги, бодлого, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг ханган

ажиллах

- Гүйцэтгэх захирлын эзгүйд компанийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдлагаар ханган ажиллах
- Давхар даатгалын үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар хангах
- Сургалт сурталчилгааны ажлыг хариуцах

Ерөнхий хуульч:

Компанийн ажилтнуудыг хууль, эрх зүйн зөвлөгөө, мэдээллээр хангах, хууль тогтоомж, дүрэм, журмын төсөл боловсруулах, шийдвэр албан бичгийн төслийг хянах, компанийг хууль хяналтын байгууллагад төлөөлөх зэргээр компанийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэслэлийг хангах ажлыг цаг хугацаанд нь чанарын өндөр түвшинд хийж гүйцэтгэнэ.

- Даатгал /давхар/-ын зах зээлийн зохицуулалтын эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох чиглэлээр санал өгөх
- Компанийн үйл ажиллагаатай холбоотой дүрэм, журам, нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөл боловсруулах, шинэчлэх, шийдвэрлүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавих
- Төлөөлөн удирдах зөвлөл, гүйцэтгэх захирлын шийдвэрийн төслийн эрх зүйн үндэслэлийг хянах, зөвтгүүлэх, боловсруулах
- Компанийн бусад этгээдтэй байгуулах гэрээ, санамж бичгийн төсөл боловсруулах, эрх зүйн үндэслэлийг хянах, зөвтгүүлэх, хууль тогтоомжид нийцүүлэх
- Бүх албан бичгийн төслийг хянах, боловсруулах, зөвтгүүлэх, компанийн хэмжээнд эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх ажлыг эрхлэн гүйцэтгэх
- Компанийн үйл ажиллагаатай холбоотой аливаа хэрэг маргаантай асуудлаар хуулийн байгууллагад төлөөлөх
- Компанийн нэр бүхий албан тушаалтнуудын ХАСХОМ-ийг хуулийн хугацаанд бүртгэх, хянах, хадгалах, АТГ-т тайлагнах, Авлигын эсрэг авах арга хэмжээг зохион байгуулах

Давхар даатгалын газрын дарга:

Давхар даатгалын эрсдэлийн үнэлгээ хийж, туршигдсан бүтээгдэхүүний зах зээлийг тэлэх, бүтээгдэхүүн үйлчилгээг сайжруулах ажлыг зохион байгуулна.

- Давхар даатгалын газрын өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулна.
- Компанийн давхар даатгалын үйл ажиллагааг зохион байгуулж, даатгагч нарын давхар даатгуулах эрсдэлийн үнэлгээг /андеррайтинг/ хийнэ.
- Туршигдсан бүтээгдэхүүний зах зээлийг тэлэх, бүтээгдэхүүн үйлчилгээг сайжруулах ажлыг зохион байгуулна.

Бизнес хөгжил, төслийн газрын дарга:

Зах зээлийн судалгаа хийж, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ гаргаж турших, төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, шаардлагатай судалгаа хийх, сургалт зохион байгуулах, сурталчлан таниулах зэрэг ажлыг удирдан зохион байгуулна.

- Бизнес хөгжил, төслийн газрын өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулна.
- Зах зээлийн судалгаа хийж, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ гаргаж турших ажлыг зохион байгуулна.
- Төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, шаардлагатай судалгаа хийх, сургалт зохион байгуулах, сурталчлан таниулах зэрэг ажлыг удирдан зохион байгуулна.
- Компанийн бизнесийн стратеги, төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулна.

Хөрөнгийн удирдлага, нөхөн төлбөрийн газрын дарга:

Компанийн хөрөнгө оруулалтын орлогыг нэмэгдүүлэх ажлыг зохион байгуулна.

- Хөрөнгийн удирдлага, нөхөн төлбөрийн газрын өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулна.
- Компанийн сангийн хөрөнгийг холбогдох зохицуулалтын хүрээнд удирдана.
- Компанийн хөрөнгө оруулалтын орлогыг бүрдүүлж, нөхөн төлбөр тооцоолох, олгох асуудлыг удирдан зохион байгуулна.
- Олон улсын давхар даатгалын байгууллагуудтай хамтран ажиллах ажлыг зохион байгуулна.

Санхүү, удирдлагын газрын дарга:

Компанийн тайлан бэлтгэх, нэгтгэх, хүний нөөц, худалдан авалтын асуудлыг хариуцах замаар компанийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг хэвийн явагдах нөхцлийг ханган ажиллана.

- Санхүү, удирдлагын газрын өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулна.
- Хүний нөөцийн бодлого, ажилтнуудын эрүүл мэнд, нийгмийн асуудал, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой аливаа асуудлыг хариуцна.
- Компанийн ажлын байр, техник хэрэгсэл, эд зүйлийн хангамж, бүртгэл, хадгалалт, хамгаалалтыг хариуцан ажиллана.
- Санхүүгийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, удирдах, хяналт тавих, санхүүгийн болон үйл ажиллагааны тайлан гаргах, нэгтгэх, тайлагнах ажлыг хариуцна.

Дотоод хяналтын ажилтан:

Компанийн төсөв, санхүүгийн холбогдолтой хууль тогтоомж, дүрэм журам, стандарт гэрээг мөрдөж байгаа байдалд болон хөрөнгө, өр, орлого, зарлага, хөтөлбөр, арга хэмжээ, хөрөнгө оруулалт зэрэгт дотоод аудит хийнэ.

- Компанийн төсөв, санхүүгийн холбогдолтой хууль тогтоомж, дүрэм журам, стандарт, гэрээг мөрдөж байгаа байдалд дотоод аудит хийх
- Хөрөнгө, орлого, зарлага, өр, хөтөлбөр, арга хэмжээ, хөрөнгө оруулалт зэрэгт дотоод аудитыг явуулах
- Компанийн онцлогийг тусгасан дотоод аудиттай холбоотой журам, заавар, гарын авлага боловсруулж, батлуулах

2.6.3. Хүний нөөцийн хэрэгцээ, сургалт

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн хүний нөөцийн бодлогын зорилго нь компанийн эрхэм зорилго, үйл ажиллагааны стратеги зорилтыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хүний нөөцийг төлөвлөх, бүрдүүлэх, сонгон шалгаруулах, бэлэн байгаа хүний нөөцийг үнэлэх, ирээдүйн хэрэгцээг тодорхойлох, түүнд хүрэхэд учирч болох эрсдэлийг тооцоолох, цаашилбал гүйцэтгэлд суурилсан бүтээлч байдал, чадварлаг, тогтвор суурьшилтай боловсон хүчин бий болгохын тулд албан хаагчдын мэдлэг, чадварыг хөгжүүлэхийг дэмжих явдал юм.

Манай компани санхүү, даатгалын чиглэлээр гадаад, дотоодын их сургуулийг төгссөн, энэ чиглэлээр ажиллаж байсан, банк санхүү, хөдөө аж ахуйн чиглэлийн мэргэжлийн туршлага бүхий боловсон хүчинтэйгээр үйл ажиллагаагаа явуулахаар төлөвлөн ажиллаж байна.

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” төрийн өмчит ХК нь Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хууль, компанийн “Хөдөлмөрийн дотоод журам”-ын холбогдох заалтыг үндэслэн ажилтан сонгон шалгаруулна. “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-д ажлын сул орон тоо гарсан тохиолдолд эхлээд байгууллагын дотоод албан хаагчдаас тус ажлын байранд тавигдах болзол шаардлагыг хангаж байгаа албан хаагчийг дэвшүүлнэ.

Дээрх шаардлагыг хангасан албан хаагчийг сул гарсан ажлын байранд дэвшүүлэн ажиллуулах тухай тухайн харъяалах газрын саналыг үндэслэн Гүйцэтгэх захирал газрын даргатай зөвшилцөн шийдвэрлэнэ.

Компани дотроос албан хаагчийг дэвшүүлэн ажиллуулахгүй бол тухайн салбарт мэргэжил эзэмшсэн, амжилттай ажиллах шалгуур үзүүлэлтийг хангасан хүнийг сул орон тоон дээр авч ажиллуулна.

Албан хаагчдыг ажлын байранд сонгон шалгаруулах

Анкетын шалгаруулалт

- Анкетын шалгаруулалт хийхдээ ажил горилогчийн анкетийн мэдээлэл болон ажил олгогчийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж буй эсэхэд үндэслэнэ.
- Ажил горилогч нь анкетаа цахим хэлбэрээр болон биечлэн ирүүлж болох ба анкетын шалгаруулалтад тэнцсэн эсэх тухай мэдээллийг ажил олгогчоос тухай бүр мэдэгдэнэ.

Ярилцлага

- Анкетын шалгаруулалтад тэнцсэн ажил горилогчийг хүний нөөцийн ажилтан ярилцлагад урина. Тухайн ажлын байрны шаардлагыг анкет, ярилцлагаар хангаагүй боловч бусад ажлын байранд тэнцэх магадлалтай ажил горилогчийг нөөцөд бүртгэнэ.
- Ярилцлагаас гарсан үр дүнг ажлын 2 хоногийн дотор тухайн ажил горилогчид утсан холбоо болон цахим хаягаар хүргэнэ.

Мэргэжлийн ур чадвар тогтоох шалгалт

- Ярилцлагад тэнцсэн ажил горилогчоос тухайн ажил мэргэжлээс шалтгаалан мэргэжлийн ур чадвар тогтоох шалгалт /тест, даалгавар, эссэ, кейс гэх мэт/-д хамруулна.
- Мэргэжлийн ур чадвар тогтоох шалгалтын материалыг холбогдох мэргэжилтэн /тухайн мэргэжлээр олон жил амжилттай ажиллаж буй шинжээч, мэргэжилтэн/-с зөвлөгөө авах хэлбэрээр, эсвэл чиг үүргээр хамаарах газар болон ажилтантай хамтран боловсруулна.
- Тестийн шалгалтын хариуг Хүний нөөцийн ажилтан эсвэл тухайн тестийг боловсруулсан мэргэжилтэн тогтоож гаргана. Шаардлагатай гэж үзвэл шалгалтын материалыг өөрийн ажилтнууд дээр туршин, ажил горилогчийн авах ёстой үнэлгээний дундаж хувийг тогтоож болно.
- Мэргэжлийн ур чадвар тогтоох шалгалтанд тэнцээгүй буюу хангалтгүй оноо авсан ажил горилогчийг тухайн ажлын байранд тэнцэхгүй гэж үзнэ.

Удирдлагатай хийх уулзалт

- Мэргэжлийн ур чадвар тогтоох шалгалтанд тэнцсэн буюу хангалттай оноо авсан ажил горилогч нь компанийн удирдлага /гүйцэтгэх захирал, гүйцэтгэх захирлын орлогч, газрын дарга/-тай уулзалт хийх бөгөөд энэхүү уулзалтаар компанийн удирдлага нь туршилтын хугацаагаар хөдөлмөрийн гэрээ байгуулж ажиллуулах ажилтанд ажил, үүргийн чиглэл өгнө.

Туршилтын хугацаагаар ажиллуулах

- Сонгон шалгаруулалтын бүх шатанд тэнцсэн ажил горилогчтой туршилтын хугацаагаар байгуулах хөдөлмөрийн гэрээний болон ажилд томилох түр тушаалын төслийг боловсруулж, шалгаруулалтын бүх материалыг бүрдүүлэн ажил горилогч болон гүйцэтгэх захирал, гүйцэтгэх захирлын орлогчид танилцуулж, гарын үсэг зуруулан баталгаажуулна.
- Шинэ ажилтныг байгууллагын үйл ажиллагаа, соёл, дотоод дүрэм журамтай танилцуулан, ажлын орчинд дасгаж, шаардлагатай мэдээллээр хангах, үүрэгт ажлыг гүйцэтгэхэд чиглүүлэх зорилгоор “Баримжаа олгох сургалт”-д хамруулна. Тус сургалтын хуваарийг тухайн харьяалах газрын дарга тогтооно.

Үндсэн ажилтнаар гэрээ байгуулах

- Үндсэн ажилтнаар ажиллуулах эсэхийг туршилтын хугацаа дууссан ажилтны гүйцэтгэсэн ажлын тайланг Гүйцэтгэх захирлын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлснээр шийдвэрлэнэ.
- Гүйцэтгэсэн ажлын тайланг бичиг баримтын программ дээр 15-аас илүүгүй хуудастай байхаар бэлтгэх ба дараах хэсгээс бүрдэнэ. Үүнд:

- Өөрийн товч танилцуулга
- Туршилтын хугацаанд хийсэн гол ажил
- Байгууллагад ажиллахад төрсөн сэтгэгдэл
- Цаашид хийхээр төлөвлөж буй ажил, санал санаачилга.
- Гүйцэтгэсэн ажлын тайлангийн дүгнэлтээр туршилтын хугацаанд хангалттай үр дүн гаргаагүй, байгууллагын дотоод журам, соёлд дасан зохицож чадаагүй ажилтныг тухайн ажлын байранд тэнцээгүй гэж үзэх бөгөөд шалтгааныг тухайн ажилтанд холбогдох хурлаар хэлэлцэн тайлбарлана.
- Туршилтын хугацааны ажлын тайланг хэлэлцэн дүгнэж, тухайн хурлаас дэмжсэн шийдвэр гарснаар үндсэн ажилтнаар ажиллуулах бөгөөд ажилтантай хөдөлмөрийн гэрээг шинэчлэн байгуулж, ажилд томилсон тухай Гүйцэтгэх захирлын тушаал гарна.

Хүний нөөцийн мэдээллийн сан бий болгох, ашиглах

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн албан хаагчийн хувийн мэдээллийг холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд цаасан болон цахим хэлбэрээр бүрдүүлэн хүний нөөцийн мэдээллийн санг бий болгож өдөр тутмын үйл ажиллагаандаа ашиглана.

Шинээр ажилд томилогдохоос эхлээд тухайн албан хаагч ажлаас чөлөөлөгдөх хүртэл бүх мэдээллийг багтаасан цаасан сан /хувийн хэрэг/-г эрхлэн хөтлөх бөгөөд тухай бүр мэдээллийг багтааж товъёоглоно. Албан хаагчийн хувийн хэргийг эрхлэн хөтлөхдөө холбогдох дүрэм, журмыг мөрдөж ажиллана. Ажилд орох хүсэлтийг цахимаар болон цаасан хэлбэрээр авна. Улирал, хагас, бүтэн жил тутамд тус байгууллагад ажилд орохоор хүсэлт гаргасан иргэдийн мэдээллийг холбогдох хүснэгтийн дагуу нэгтгэж гаргана. Жилийн эцэст ажилд орох хүсэлт гаргасан иргэдийн мэдээллийг архивын нэгж болгон цагаан толгойн үсгийн дарааллын дагуу дугаарлаж архивлана.

Хүний нөөцтэй холбоотой аливаа шийдвэрийг тус байгууллагын удирдлагын зүгээс гаргахад хүний нөөцийн мэдээллийн нэгдсэн сангийн тоо баримтанд тулгуурладаг байна.

Хүний нөөцийг эрсдэлийн удирдлагаар хангах

Компанийн удирдлага нь зорилт, чиг үүргээ тасралтгүй хэрэгжүүлж чадах хүний нөөцийг төлөвлөж, ямар ч нөхцөл байдалд үүсч болох үр дагаврыг тооцсон, түүнийг байнгын бэлэн байдалд ашиглах магадлал, бодлоготой байна. Дээрх зорилтын хүрээнд дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

- Хүний нөөцийн бодлого, төлөвлөлтийн талаар албан хаагчдад таниулах;
- Байгууллагын зорилго, зорилт түүнд хүрэхэд учирч болох эрсдэл, тэр дундаа хүний нөөцийн эрсдэлийг тооцох;
- Албан хаагчдыг сэлгэн, шилжүүлэн ажиллуулж ажлын байранд хөрвөх чадварыг бий болгох;
- Холбогдох хууль, дүрэм журмын болон бусад сургалтыг тухай бүр зохион байгуулж албан хаагчдыг мэдээ, мэдээллээр хангах;
- Албан хаагчдад чиглэсэн цалин нэмэгдэл, болон бусад эдийн засгийн хөшүүргийг дэмжих;
- Албан хаагчдыг ажлын байранд тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Албан хаагчдыг мэргэшлээ дээшлүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх;
- Байгууллагын бүтэц зохион байгуулалтын оновчтой хувилбарыг бий болгох;
- Ажил үүргийн давхардал, ажлын хэт их ачлааллыг оновчтой хуваарилах;

Ажилтнуудыг сургалтаар хөгжүүлэх

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн Хүний нөөцийн сургалтын үндсэн зорилго нь албан хаагчдад нэн шаардлагатай мэдлэг чадварыг эзэмшүүлэн, компанийн амжилттай ажиллах орчин нөхцөл, хэрэгцээ шаардлагыг хангахад чиглэсэн, өөрчлөгдөж буй нөхцөл байдалд уян хатан ханддаг, цомхон, чадварлаг, үр дүнд чиглэсэн, идэвхи, санаачилгатай хүний нөөцийг бүрдүүлэхэд оршино.

Албан хаагчдад ажил үүргээ хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай мэдлэг, үр чадварыг байнга, тасралтгүй эзэмшүүлэх, ажилтнуудын мэдлэг боловсролыг дээшлүүлэх, ажил хариуцах чадварыг сайжруулах замаар “Хөдөө аж ахуйн давхар

даатгал” ХК нь үйл ажиллагааны чадавхи сайтай байгууллагыг бүрдүүлж суралцагч байгууллага болох нь сургалтын зорилго юм. Компани нь уг зорилгын хүрээнд холбогдох сургалтыг үе шаттайгаар явуулна. Дээрх зорилтын хүрээнд дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

- Ажилтнуудын сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, батлуулах;
- Ажил үүргийн онцлогтой нь уялдуулан газар нэгж бүрт шаардлагатай байгаа сургалтуудыг тогтмол явуулж хэвшүүлэх,
- Мэдлэг, чадвар, зан үйлийн сургалтыг тухай бүр зохион байгуулах;
- Суралцагч байгууллага болох зорилт тавих;
- Ажилтнуудыг ажил үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай байгаа мэдлэг, боловсролоо дээшлүүлэх, өөрийгөө хөгжүүлэх боломжоор хангаж, дэмжих;
- Сургалт явуулахад шаардагдах зардлыг тухайн жилийн холбогдох газрын төсөвт суулгах;
- Хүний нөөцийн удирдлага болон удирдах албан тушаалын манлайллын чиглэлээр холбогдох сургалтыг зохион байгуулж үр дүнд хүрэх;
- Олон улсын байгууллагаас хүний нөөцийг хөгжүүлэх чиглэлд мэргэшил, арга зүйн дэмжлэг туслалцаа авах;

Хүний нөөцийн бодлогын хэрэгжилтийн үр дүн

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК нь хүний нөөцийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтэй явж ирснээр дараах үр дүн гарахаар тооцоолж байна. Үүнд:

- Хүний нөөцийн удирдлага, удирдах албан хаагчийн манлайлах чадвар дээшилж, төлөвшинө.
- Албан хаагчдын дунд хамт олонч уур амьсгал, нэгэн зорилго чиглэлд чиглэсэн бүтээлч хандлага бий болно.
- Албан хаагчдын ажилдаа хандах хандлага сайжирч холбогдох хууль, тогтоомжийн хэрэгжилт хангагдана.
- Хүний нөөцийн гадаад хамтын ажиллагаа өргөжинө.
- Хүний нөөцийн хуваарилалт сайжирч, боловсон хүчний мэргэшсэн байдал хангагдана.
- Албан хаагчдын мэдлэг, ур чадвар дээшилнэ.
- Албан хаагчдын нийгмийн баталгаа хангагдана.
- Албан хаагчдын мэдээллийн нэгдсэн сан бүхий бааз бүрдэж удирдлагын түвшинд шийдвэр гаргахдаа хүний нөөцийн мэдээ, мэдээлэлд тулгуурладаг чиг хандлага тогтоно.
- Хүний нөөцийн үйл ажиллагаанд орчин үеийн мэдээллийн технологийн ололттой байдал нэвтэрч, үйл ажиллагаа түргэн шуурхай болно.
- “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн эрхэм зорилго, зорилт, чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах чадварлаг хүний нөөц бүрдэнэ.

2.7 Санхүүгийн төлөвлөгөө

2.8 Эрсдэлийн шинжилгээ

2.8.1 Даатгалын эрсдэл

Малын даатгалын бүтээгдэхүүн нь эрсдэлийн хувьд өндөр бөгөөд нэг эсвэл хэд хэдэн жил дарааллан зуд турхан болсон тохиолдолд даатгалын нөөц шавхагдах эрсдэлтэй юм. Иймд олон улсын давхар даатгалын зах зээлд тодорхой хэмжээний эрсдэлийг шилжүүлж хэвших хэрэгтэй. Мөн газар тариалангийн даатгалыг борлуулан бүтээгдэхүүн хооронд гарах эрсдэлийг тархаах нь зөв арга юм.

Эрсдэлийг багасгах боломжууд

Компанийн хувьд нэн тэргүүнд давхар даатгалын эрсдэлээ тархаах үйл ажиллагаагаа цаашид тогтвортой үргэлжлүүлэх зорилгоор шинэ бүтээгдэхүүн гарган борлуулах шаардлагатай юм. Шинэ бүтээгдэхүүний хувьд газар тариалангийн бүтээгдэхүүн байх ба ингэснээр МИД-ын давхар даатгалын эрсдэлийг тархаах, үйл ажиллагааны хувьд ХАА-н Давхар Даатгал ХК нь илүү тогтвортой болох юм.

Малын индексжүүлсэн даатгал

Мөн өвөлжөөнд хашаа хороо, тэжээлийн байр бэлтгэх мөн өвлийн улирлын бэлчээрийн менежмент зэргийг хамарсан бэлчээрийн эрсдлийг бууруулах арга хэмжээг олон нийтийн сувгаар сурталчилах нь цаг агаарын болзошгүй хүндрэлд малчдыг бэлтгэлтэй байхын гол үндэс болох юм.

Газар тариалангийн даатгал

Үр тариалангийн даатгалын тухай хуулийн 2-р бүлэгт тухайн жилийн усалгаагүй тариалсан үр тарианы нийт талбайн 20%, усалгаатай тариалсан үр тарианы болон баруун бүсийн усалгаагүй тариалсан үр тарианы нийт талбайн 10%-ийг албан журмаар даатгуулна гэж заасан байдаг. Энэхүү бүтээгдэхүүн нь дараах эрсдэлүүдээс хамгаална. Үүнд:

- a) Байгалийн эрсдэл: ган, үер, хүчтэй салхи, шуурга, мөндөр, хяруу, цас, цочир хүйтрэл зэрэг;
- b) Ургамал гоц хөнөөлт өвчин;
- c) Хөнөөлт шавж, мэрэгчид;
- d) Түймэр.

Эрсдэлийн эсрэг авах арга хэмжээнд:

- Цаг уурын хүрээлэнтэй холбогдон цаг уурын мэдээг бүсчилж аван эрсдэлийг тодорхойлж ургацын хэмжээн хорогдол болон нөхөн төлбөрийн тооцооллыг урьдчилан хийж эрсдэл өндөр гарах тохиолдолд олон улсын давхар даатгал руу шилжүүлэх.
- '0' технологи.
Одоо 50% тариалалт ,50% уринш гэсэн технологиор явж байгаа. '0' технологиор тариалалт хийвэл 70% тариалалт 30%-д/ гэх мэт/ нь уринш хийх арга
- Үүл буудуулах арга.
Бороо хур дутагдаж ганших аюултай жил хиймэл дагуулаас харж нутгийн аль хэсгээр/ аймаг/ үүлэнд зориудаар нөлөөлж бороо оруулах үгүйг тодорхойлдог.
- Усалгаа.
Усжуулалт хийхэд хамгийн чухал нь усний эх үүсвэр. Жишээ нь нэг удаа төмсийг услахад 1 м2 газарт 40 литр ус орох нормтой. Тэгэхээр 1 га-д 400,000 литр буюу 400 м3 ус хэрэгтэй. Хамгын найдвартай эх үүсвэр бол урсгал устай гол. Нилээд гайгүй гүний худаг 1 цагт 19 м3 ус гардаг байна. *Зөвхөн ургамалын үндэс байгаа хэсэгт усалгааг тогтоосон цагт хийж өгнө. Иймд усалгаанд шаардагдах усны зарцуулалтыг 70 хувь багасгах боломжтой. Цаг агаарын болон гантай жилийн хур борооны гачаалаас шууд хамааралгүйгээр төлөвлөсөн ургацаа хураан авах бүрэн боломжтой. Ургац хэзээ ч алдахгүй. Ургацын хэмжээг 230 хувь хүртэл өсгөх боломжтой.*
- Хашаа.
Тариалалт хийсэн талбайгаа тойруулан хашаа барих нь мал орж тахлах эрсдлээс хамгаалж буй хэлбэр
- Ганд тэсвэртэй үр судлах, сайн сортын үр оруулж ирэх.

Газар тариаланг тогтвортой хөгжүүлэх, арвин ургац авах үндэс нь тухайн бүс нутагт дасан зохицсон үр тарианы сортыг тариалах, үрийн хангамж, чанарыг сайжруулах явдал юм. Чанартай арвин ургац бүрдүүлдэг сортыг тариалахад нэмэгдэл зардал гаргахгүйгээр хөрс цаг уурын нөөцийг бүрэн ашиглаж таримлын ургацыг 25-30%, цаашилбал 50% хүртэл нэмэгдүүлэх боломжтой юм.

2.8.2 Санхүүгийн болон зах зээлийн эрсдэл

Даатгалын компанийн зорилго бол санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангаж, даатгуулагчийг ирээдүйд тохиолдох тодорхой бус байдал буюу тухайн тодорхой хугацаа өнгөрөхөд бий болох үр дагавраас хамгаалах билээ.

Даатгалын компанийн хураамжаар цуглуулсан бүх хөрөнгө нь нийт даатгуулсан бүтээгдэхүүний эрсдэлийг хариуцаж, нөхөн төлөх мөнгөн дүнтэй харьцуулахад өчүүхэн бага болохоор аюул сүйрлийн зарим тохиолдол нь даатгагчийн санхүүгийн байдлыг хүндрүүлэхээс гадна бүр дампууралд ч хүргэх эрсдэлтэй. Аливаа аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа өргөжин, борлуулах бүтээгдэхүүн нэмэгдэхийн хирээр түүнийг даган шууд болон шууд бусаар учирч болох бодит эрсдэлүүд нэмэгддэг учраас даатгалын компаниуд ч даатгуулагчдын тоо нэмэгдэхийн хэрээр хариуцах үүрэг, эрсдэл нь нэмэгдэж байдаг.

Энэ үед давхар даатгалын компани нь тухай бүрт урьдчилсан байдлаар эрсдэлийн шинжилгээ, дүгнэлтийг хийн, өндөр дүнтэй эрсдэлийг гадаадын давхар даатгалд хамруулж, харилцагч байгууллагуудын үйл ажиллагааны удаан хугацааны тогтвортой байдлыг найдвартай хангах замаар дэмжлэг үзүүлдэг. Өөрөөр хэлбэл давхар даатгал нь даатгалын компанийн хүлээсэн үүргийг түүний бодит боломжинд нь нийцүүлэн санхүүгийн тогтвортой байдлыг нь хангадаг байна.

Улсын давхар даатгалын байгууллагыг Дэлхийн улс орнууд дотооддоо давхар даатгал хийх замаар валютын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, гадагшаа валют урсахыг багасгах зорилгоор үүсгэн байгуулж хөгжүүлдэг бөгөөд давхар даатгагч сайн муу аль ч эрсдэлийг шилж сонгох эрхгүйгээр хүлээн авах үүрэгтэй болдог.

ХАА-н Давхар даатгал ХК нь одоогоор МИД-ын бүтээгдэхүүнийг давхар даатгалд хамруулж байгаа тул санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны орлого хангалттай бус байх эрсдэлтэй юм. Мөн түүнчлэн малын даатгал нь сайн дурын даатгал бөгөөд малчдын хамрагдалтаас давхар даатгалын компанийн орлого шууд хамааралтай байна. Иймд МИД-ийг албан журмын даатгал болгох талаар судалгаа хийх, тодорхой тоо толгойтой малыг заавал даатгуулах гэх мэт. Мөн харилцагч арилжааны банкуудтай малчдын зээлийн журамд өөрчлөлт оруулах санал гаргах, малчдын зээлийн барьцаа болсон малыг даатгалд хамруулах хэрэгтэй байна.

МИД-ын бүтээгдэхүүн нь одоогоор төлөөлөгчийн сувгаар борлуулагдаж байгаа бөгөөд зардал өндөртэй тул борлуулалтын суваг нэмэгдүүлсэн байх шаардлагатай юм

Алдагдлыг шингээх даатгалын компаниудын хүчин чадал хязгаарлагдмал учраас тэдний үйлчлүүлэгчид зарим эрсдэлийг хариуцна. Эрсдэлийг тодорхойлохдоо байгууллагад дотоод орчноос бий болсон эрсдэл, гадаад орны эрсдэл гэж ангилж авч үздэг.

Дотоод эрсдэл-санхүүгийн эрсдэл

1. Хөрвөх чадварын эрсдэл

Хөрвөх чадвартай хөрөнгүүдийг дансандаа байршуулах замаар гэнэтийн бэлэн мөнгөний дутагдалаа нөхөх боломжтой. Хөрвөх чадвартай хөрөнгө гэдэгт Төв банк болон засгийн газрын үнэт цаас бусад компанийн эрэлт өндөртэй үнэт цаасууд байж болно.

Манай компанийн хувьд засгийн газрын бондын хүүг эрсдэлгүй хүү гэж үздэг. Бондын хүү нь хугацаанаасаа хамааран янз бүр байдаг бөгөөд эргэн төлөгдөх хугацаа нь урт болох тусам хүү нь нэмэгддэг. Харин компанийн бонд нь хувьцааг бодвол өгөөж багатай мөн эрсдэл багатай байдаг бол банкны хадгаламжтай харьцуулахад өгөөж, эрсдлийн хувьд арай илүү байдаг. Мөн Засгын газрын бондноос илүү хүүтэй, түүнийгээ дагаад эрсдэл ихтэй байдаг. Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал ХК нь 2015, 2016 онуудад өөрийн хөрөнгийн 17 тэрбум төгрөгөөр ЗГҮЦ худалдан авч, алдагдлаас хамгаалах сангийн 7 тэрбум төгрөгийг арилжааны банкуудад хувь тэнцүүлэн байршуулаад байна. Бонд нь хөрвөх боломжтой, бонд эзэмшиж байх хугацаанд мөнгө шаардлагатай болсон

тохиолдолд уг бондын хугацаа дуусахыг хүлээх шаардлагагүйгээр бондоо 2 догч зах зээл дээр зах зээл дээр эргүүлэн худалдаж болох давуу талтай юм.

2. Төлбөрийн чадварын эрсдэл

Компанийн үйл ажиллагааны ачаалал нь улирлын мөчлөгтэйгөөр хэлбэлздэг учир мөнгөн хөрөнгийн урсгалыг зөв хуваарилаагүйгээс санхүүгийн чадвар муудах эрсдэлтэй. МИД-ын нөхөн төлбөрийг Олон улсын давхар даатгалын компани давхар даатгаж байгаа учир даатгалын компаниудад нөхөн төлбөртэй холбоотой бэрхшээл учрахгүй. Цаашид хөдөө аж ахуйн бусад бүтээгдэхүүн, үр тариа зэргийг давхар даатгалд хамруулж санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны орлогоо нэмэгдүүлэх замаар төлбөрийн чадвараа сайжруулах арга замыг судалж нэвтрүүлнэ.

Гадаад эрсдэл –зах зээлийн эрсдэл

1. Банкны салбарын хүндрэл бэрхшээл

Банкны хадгаламжийн хүүгийн түвшин инфляциас шууд хамаардаг ба эдийн засгийн хямрал нүүрлэхэд аж ахуйн нэгж байгууллагууд авсан зээлээ төлөхөд хүндрэл учирч банкны салбарыг хямралд ороход хүргэдэг.

2. Инфляцийн эрсдэл. Инфляци өндөр буюу юмны үнэ өсч байгаа үед хөрөнгө оруулалтын өгөөж, ашгийн хувь хэмжээ инфляцийн түвшингээс доогуур байх эрсдэл байдаг. 2014 оны инфляцийн түвшин 11 хувьтай байсан ба 2015 оны 2 дугаар улиралд 7,3 хувьд хүрсэн байна.

3. Хүүгийн эрсдэл. Зарим компанийн тогтмол хүүтэй бонд, хугацаат хадгаламж зэрэгт хөрөнгө оруулалт хийхэд хүүгийн эрсдэл гарч болно.

4. Бизнесийн эрсдэл. Хувьцаа, компанийн бонд худалдаж авах үед бизнесийн эрсдэл тохиолддог. Хувьцаа, бонд гаргасан компанийн удирдлага, зохион байгуулалт, эсвэл борлуулалт муудах зэрэг олон хүчин зүйлээс хамааран ашиггүй ажиллаж алдагдал хүлээх нь бий. Хэрэв бонд, хувьцаа гаргасан компани дампуурвал түүний хувьцаа, бондыг авсан хөрөнгө оруулагчид бүрэн алдагдал хүлээх магадлал бий.

5. Зах зээлийн эрсдэл. Эдийн засгийн өсөлт, бууралтыг урьдчилан таамаглахад бэрх байдаг. Сүүлийн жилүүдэд ам долларын ханш чангарч, гадаадын хөрөнгө оруулалт буурч эдийн засгийн хямрал нүүрлэж байна. Ийм үед салбарын үйл ажиллагаа доголдоход хүрвэл компани санхүүгийн хүндрэлд орох эрсдэлтэй. Ерөнхийдөө эдийн засгийн өсөлт өндөртэй он жилүүдийн дараа эдийн засгийн бууралт, уналт дагалдаж байдаг. Мөн зах зээлийн үнэ ханш нийгэм, улс төр, олон улсын нөхцөл байдлаас ч ихээхэн хамааралтай байдаг.

Эрсдэлээс сэргийлэх ба эрсдэлийг бууруулах

Ямар ч байгууллага бүх төрлийн эрсдэлээс өөрийгөө бүрэн хамгаалж чадахгүй тул аль болох түүнийг багасгах арга замыг хайх хэрэгтэй. Энд эрсдэлийн удирдлагын ерөнхий гурван арга зам байдаг. Эдгээр нь эрсдэлээс сэргийлэх, эрсдэлийг бууруулах, эрсдэлийг шилжүүлэх арга замууд болно.

1. Эрсдэлээс сэргийлэх. Эрсдэлтэй алхам хийхгүй байх нь түүнээс сэргийлэх арга зам болно.

2. Эрсдэлийг бууруулах. Урьдчилан сэргийлэх боломжгүй эрсдэлтэй үед уг эрсдэлийг бууруулах, цар хүрээ, учрах хохирлыг багасгах арга хэмжээ авч болдог. Жишээ нь, хөрөнгийн зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийхдээ зөвхөн нэг төрлийн, эсвэл нэг компанийн үнэт цаас авах биш олон төрлийн, өөр өөр компанийн үнэт цаас худалдан авбал таны хөрөнгө оруулалтын эрсдэл буурна. Олон төрлийн үнэт цааснаас аль нэг

төрлийнх нь үнэ унаж болно. Эсвэл олон компаниудаас нэг, эсвэл хэд хэдэн компани дампуурч болно. Харин бүх төрлийн үнэт цаасны үнэ нэг дор унах, бүх компаниуд нэгэн зэрэг дампуурах магадлал бага билээ.

3. Эрсдэлийг шилжүүлэх. Эрсдэлийн удирдлагад хамгийн түгээмэл хэрэглэдэг аргуудын нэг өөр ямар нэг байгууллагад шилжүүлэх арга зам юм. Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал ХК-ийн хувьд бол эрсдэлийг гадаадын давхар даатгалын компанид даатгах юм.

Эрсдэлийг урьдчилан тооцоолж бууруулах арга замыг хэрэгжүүлснээр

- байгууллага зорилгодоо хүрэх боломж нэмэгдэнэ
- шийдвэр гаргалт оновчтой болж цаашдын төлөвлөлт үндэслэлтэй болно
- хөрөнгийн нөөц оновчтой, үр ашигтай хуваарилагдаж ашиглагдана
- компанийн засаглал сайжирч, нэр хүнд өсч, харилцагчдын итгэл нэмэгдэнэ
- төлөвлөгдөөгүй алдагдал болон зардал буурна.

2.10. Хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөө

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн хувь нийлүүлсэн хөрөнгө, эрсдэлээс хамгаалах болон алдагдлаас хамгаалах санг бүрдүүлэх хөрөнгийг улсын төсвөөс нэг удаа олгохоор хуульчилсан байдаг. Үүний дагуу Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал ХК дүрмийн сангийн 15 тэрбум, алдагдлаас хамгаалах сангийн 15 тэрбум, нийт 30 тэрбум төгрөгийн хөрөнгөтэйгээр байгуулагдсан.

Малын индексжүүлсэн даатгалын сан нь хамтын эрсдэлийн сан, дунд түвшиний эрсдэлээс хамгаалах сан, дээд түвшиний эрсдэлээс хамгаалах сан, алдагдлаас хамгаалах сан гэсэн төрөлтэй байна.

Дээрхи сангуудын хөрөнгийг бүрдүүлэх, зарцуулах журмыг Санхүүгийн зохицуулах хороо болон төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран баталж, хэрэгжилтэнд нь хяналт тавьж ажиллахаар хуульчилсан. Энэ хуулийн хүрээнд Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2008 оны 270 дугаар тогтоолын хавсралт “Давхар даатгагчийн алдагдлаас хамгаалах санг бүрдүүлэх, зарцуулах, түүнд хяналт тавих журам”-ын дагуу компанийн хөрөнгийг хөрөнгө оруулалтанд доорхи байдлаар байршуулаад байна.

1. Засгийн газрын үнэт цаас /ЗГҮЦ/

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-ийн ТУЗ-ийн 2014 оны 09 дүгээр сарын 26-ны өдрийн 02/06 тоот тогтоолын дагуу 2014 оны 10-р сард дүрмийн сангийн 15.0 тэрбум төгрөгөөр 1 жилийн хугацаатай Засгийн газрын үнэт цаас (ЗГҮЦ)-г хямдруулсан үнээр 14.7 тэрбум төгрөгөөр худалдан авч, хугацааны эцэст 2.3 тэрбум төгрөгийн бондын өгөөжийн орлого оруулсан.

ТУЗ-ийн 2015 оны 10 дугаар сарын 21-ны өдрийн 02/30 дугаар тогтоолоор дүрмийн сангийн хөрөнгө болон түүний өгөөж болох 17 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийг 1 жил хүртэл хугацаатай Засгийн газрын үнэт цаасанд байршуулахаар тогтоол гарсан. Үүний дагуу тайлант онд сангийн хөрөнгийг үнэт цаасны анхдагч зах зээл, хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор 52 долоо хоногийн хугацаатай, 15 хувийн хүүтэй, 2,5 тэрбум төгрөгийн хямдруулсан үнэтэй 28,459.0 ширхэг Засгийн газрын үнэт цаасыг брокер, диллерийн компаниудаас хамгийн бага арилжааны шимтгэлийн санал өгсөн Новел, Гүүдсек компаниудаар дамжуулан 10 дугаар сарын 22-ны өдрийн Хөрөнгийн биржийн арилжаанд оролцон худалдан авлаа. Хугацааны эцэст 0.4 тэрбум төгрөгийн бондын өгөөж авахаар байна.

Мөн 11 дүгээр сарын 04-ны өдөр 52 долоо хоногийн хугацаатай, 14.8 хувийн хүүтэй, 14,5 тэрбум төгрөгийн хямдруулсан үнэтэй 16,665.0 ширхэг Засгийн газрын үнэт цаасыг Сангийн яамнаас нээлттэй хэлбэрээр худалдан авч, хугацааны эцэст буюу 2016 оны 11 дүгээр сарын 07-нд 2,1 тэрбум төгрөгийн өгөөжийн орлогыг оруулахаар байна. Эрсдэлгүй, найдвартай хөрөнгө оруулалтын хэлбэр болох ЗГҮЦ-нд дүрмийн сангийн хөрөнгийг байршуулснаар 2016 онд нийт 2,5 тэрбум төгрөгийн бондын өгөөж хүртэхээр төлөвлөж байна /Хүснэгт 1/.

2. Хадгаламж

Алдагдлаас хамгаалах сангийн /АХС/-ийн эхний 5 тэрбум төгрөгийг “Давхар даатгагчийн алдагдлаас хамгаалах санг бүрдүүлэх, зарцуулах, түүнд хяналт тавих журам”-ын 3.2-д ... Алдагдлаас хамгаалах сангийн доод хэмжээний 1/3 хэсэг буюу 5 тэрбум төгрөгийг дөрвөөс доошгүй банкинд тараан байршуулна гэж заасан байдаг. Нэг банкинд байршуулах мөнгөн хөрөнгийн дээд хязгаар нь дээрх мөнгөн дүнгийн 25 хувиас хэтэрч болохгүй гэсэн журмыг мөрдлөг болгон байршуулахаар банкуудаас хадгаламжийн хүүгийн санал авсан. ТУЗ-ын 2015 оны 01 дугаар сарын 07-ны өдрийн 02/08 тоот тогтоолын дагуу арилжааны 4 банкинд 1 жилийн хугацаагаар 14,4-16,5 хувийн хүүтэйгээр тэнцүү хэмжээгээр, хүүг сар бүр үйл ажиллагааны дансанд шилжүүлэх нөхцөлтэйгээр байршууллаа.

АХС-ийн 2 дахь 2 тэрбум төгрөгийг хадгаламж хэлбэрээр байршуулахаар хадгаламжийн хүүгийн санал болон бусад үзүүлэлтүүдийн мэдээллийг арилжааны банкуудаас авсан. Тухайн саналыг нэгтгэн ТУЗ-н гишүүдэд хүргүүлэн саналыг авч, Хаан, Төрийн банкинд тэнцүү хэмжээгээр 2015 оны 4 дүгээр сарын 16,17-ны өдрүүдэд 1 жилийн хугацаатай 16,2-16.5 хувийн хүүтэйгээр байршуулав.

Мөн дээд түвшиний сангийн хөрөнгө болох 446,5 сая төгрөгийг Голомт банкинд 16,8 хувийн хүүтэйгээр 9 сарын хугацаатайгаар байршуулж хүүгийн орлогод 52,5 сая төгрөг авахаар байна. АХС болон дээд түвшиний сангийн хөрөнгийг хадгаламж хэлбэрээр байршуулснаар 2016 онд нийт 1,8 тэрбум төгрөгийн хадгаламжийн хүүгийн орлогыг оруулахаар төлөвлөв /2015, 2016 онуудад төсвөөс орж ирэх 5 тэрбум төгрөгийг авахаар тооцов/.

3. Харилцах данс

“Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК нь Төрийн банкинд үйл ажиллагааны харилцах дансаа байршуулан, гэрээний дагуу харилцах дансны доод үлдэгдлээс хамааран сар бүр харилцахын хүүгийн орлогыг төвлөрүүлэн авч байна.

Хүснэгт 1. Харилцах дансанд хүү тооцох хувь, хэмжээ

Харилцах дансны дугаар	Валют	Хүү тооцох доод үлдэгдэл	Хүүгийн хувь /жилийн/
1060000029130	MNT	10,000-100,000,000	4.80%
		100,000,000-500,000,000	5.80%
		500,000,001-1,500,000,000	6.80%
		1,500,000,001-с дээш	7.80%

Манай компани 2015 оны 10 дугаар сарын байдлаар харилцах дансанд 104.5 сая төгрөгийн хүүгийн орлого олсон байна. 2016 онд 28,9 сая төгрөгийн хүүгийн орлого авахаар төлөвлөж тооцлоо.

Цаашид “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК хадгаламж болон бондын хүү, хувьцаа худалдан борлуулсны орлого, хуримтлагдсан ашиг, хөрөнгө оруулалтын бусад арга зам, хуульд заасан бусад эх үүсвэрээр өөрийн хөрөнгөө нэмэгдүүлж, зах зээлийн зарчмаар үр ашигтай ажиллана.

Бонд болон хадгаламжийн хүүгийн тооцооллыг харууллаа.

Хүснэгт1. Бондын өгөөж

	Нээлттэй хэлбэрээр авсан бонд	новел	гүүдсек	
	2015/2016	2015/2016	2015/2016	
төсвөөс өөрийн хөрөнгө ө	17,000,000			Тухайн онд ногдох цэвэр өгөөж
төсвөөс АХС 1				
төлбөрийн зөрүү				
төсвөөс АХС 2				
үлд хөдлөх				
төсвөөс АХС 3				
хямд хүү	14.80%	15.00%	15.00%	
эхлэх	11/9/2015	10/28/2015	10/28/2015	
дуусах	11/7/2016	10/29/2016	10/29/2016	
тоо	16,665	14,230	14,229	
нэгж үнэ	1,000,000	86,988	86,988	
буцаан төлөгдөх	16,665,000,000	1,423,000,000	1,422,900,000	
хямдруулсан дүн	14,521,679,687	1,237,839,240	1,237,752,252	
өгөөж	2,143,320,313	185,160,760	185,147,748	
хөрөнгө оруулалтын/зар	1,669,000	185,676	228,984	
үр дүн	2,141,651,313	184,975,084	184,918,764	
2015	305,950,188	30,998,572	30,989,133	367,937,893
2016	1,835,701,126	153,976,512	153,929,630	2,143,607,268

Хүснэгт 2. Хадгаламжийн хүүгийн орлого

					/мян.төг/
	Байршуулсан банк	мөнгөн дүн	жилийн хүү /%/	2015 оны хүү	2016 оны хүү
1	Төрийн банк	1,250,000	16.20%	175,256	182,246
2	ХХБ	1,250,000	14.40%	155,783	161,996
3	Хаан банк	1,250,000	16.50%	178,502	185,621
4	Хас банк	1,250,000	16.30%	176,338	183,371
5	Хаан банк	1,000,000	16.50%	104,965	148,496
6	Төрийн банк	1,000,000	16.20%	103,056	145,796
7	Голомт банк	446,500	16.80%	8,466	43,984
8	2015 онд орж ирэх 3 тэрбум	3,000,000	16.00%	40,767	479,996
9	2016 онд орж ирэх 2 тэрбум	2,000,000	16.00%		319,996
	НИЙТ	12,446,500		943,133	1,851,502

Хамтын тэтгэврийн сан

Сүүлийн жилүүдэд компаниудын үйл ажиллагаа тогтворжихийн хирээр чадварлаг боловсон хүчнээ тогтвортой ажиллуулах шаардлагатай болж, ажилтан руугаа хандсан санал, санаачлагыг гаргах болсон.

Энэхүү санаачлагын хүрээнд хамтын тэтгэврийн санг компани, аж ахуйн нэгжүүд дэргэдээ байгуулж, энэхүү сангаараа дамжуулан хувьцаа, хөрөнгийн зах зээлд оролцсоноор өөрийн хөрөнгөө өсөн нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой юм. Иргэдийн амьдралын хувьд хангалттай хэмжээний хуримтлал үүсгэж, тогтвор суурьшилтай ажилласнаар цалин орлого нэмэгдэх, амьдрал нь сайжрах боломж бүрдэх, компаниудын хувьд үйл ажиллагаагаа өргөжүүлж, ашигтай ажилласнаар улсад төлөх татварын хэмжээ, цаашлаад ДНБ өснө.

Хамгийн гол нь хамтын тэтгэврийн сангийн хөрөнгийг өвлүүлж болдог нь том давуу тал билээ. Хэрвээ тэтгэвэрт гарахаасаа өмнө ямар нэгэн байдлаар нас барвал хуримтлуулсан хөрөнгө алга болохгүй, тухайн хүний үр хүүхэд, эсвэл гэр бүлд өвлөгдөх боломжтой байх юм. Энэ утгаараа хувийн тэтгэврийн сан иргэдийн амьдрал болон эдийн засгийн хөгжилд маш чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Гэвч хууль эрх зүйн зохицуулалт хэрэгтэй. Зохицуулалтаар тэтгэврийг хадгаламжийн хэлбэррүү оруулан хуримтлалыг хүчээр бий болгож болно. Ер нь олон улсын жишгээр бол тэтгэврийн хадгаламж нь албан журмын шинжтэй байдаг байна.

Хамтын тэтгэврийн сангийн хөрөнгийг төрийн өмчит компани ажилтны нэрийн өмнөөс тэтгэврийн санг удирдаж мөнгөн хөрөнгийг эргэлтэнд оруулснаар урт хугацааны туршид мөнгөн хөрөнгийг үнэ цэнийн уналтаас хамгаалж хадгалалт, өсөлтийг нь хангаж байхын зэрэгцээ нас барсан тохиолдолд өвлөх боломжтой байна

Хамтын тэтгэврийн сан нь дотроо байгууллагын болон хувь хүний гэсэн үндсэн хоёр төрөлтэй бөгөөд төрөл тус бүртээ оролцооноос хамаарч сайн дурын болон заавал оролцох гэсэн төрлүүдэд хуваагдана. Хувийн тэтгэврийн тогтолцоонд ажил олгогчид томоохон үүрэгтэй оролцох бөгөөд хувийн тэтгэврийн санд ажиллагсдынхаа өмнөөс тэтгэврийн хураамж төлдөг тул байгууллагын оролцоотой тэтгэврийн тогтолцоонд иргэдэд илүү их хуримтлалыг бий болгож чаддаг байна.

Одоогоор “Ард Санхүүгийн Нэгдэл”-ийн хувьд “Ард Актив” Хадгаламж Зээлийн Хоршоогоор дамжуулан охин компаниуд болон хамтран ажилладаг байгууллага, хувь хүмүүст уг үйлчилгээг хүргэн амжилттай ажиллаж байна.

Энэ тэтгэврийн хуримтлал хийж буй байгууллагуудын ажилтнууд цалингийн орлогоосоо 1-3 хувийг нь хуримтлуулж байгаа бөгөөд байгууллага нь мөн ажилтны төлж буй хувь хэмжээтэй тэнцүү хэмжээний хуримтлалыг ажилтны хуримтлалын дансанд төвлөрүүлдэг болжээ. Ингэснээр ирээдүйд нийгмийн даатгалын сангаас олгогдох тэтгэвэр, тэтгэмжээс гадна бие даасан орлоготой байж, тэтгэвэрт гарсаны дараа сар бүр улсаас олгох тэтгэврийг хүлээж суулгүй амарч, зугаалж, аялах, өвлүүлэх гэх мэт олон боломжийг тэтгэврийн хуримтлал олгох юм.

Хувийн тэтгэврийн системийг хэрэгжүүлдэг орнуудын хувьд шинэ ажилтан ажилд орохдоо тухайн ажилтны тэтгэврийн дансанд ажил олгогч, ажилтан өөрөө, улсаас тус бүр тодорхой хувиудаар төлж, ажилтны тэтгэврийн хадгаламж нь ийм компанийн харъяанд байна гээд тохирдог. Том үйлдвэрийн газрууд дэргэдээ ийм тэтгэврийн сантай. Тэтгэврийн сангийн хөрөнгийг нь үржүүлж, хөгжүүлж байдаг санхүүгийн байгууллагуудтай гэрээтэй ажилладаг. Аж ахуйн нэгжийн дэргэд ийм сан байхаас гадна хувь хүмүүсийн өөрсдийнх нь сан ч бий. Менежментийг нь улс хийдэг гэсэн үг. Нийгмийн даатгалын сан, төрийн сан зэрэгт иргэд мөнгөө байршуулдаг. Уг мөнгөн хөрөнгийг үнэ цэнийн уналтаас хамгаалж, хадгалалт болон өсөлтийг нь хангаж сангаа өргөжүүлэх боломжтой. Үр дүнд нь ажилчид тухайн байгууллагадаа үнэнч, зүтгэлтэй тогтвортой ажиллах нөхцөл бүрдэж байгаа юм. Нөгөө талаас, хүн бүхэн талын нэг тарж амьдралгүй харин ч хаа нэгтээ ажил олгогчид харъяалагдах хүсэл сонирхол төрүүлснээр тухайн нийгмийг тодорхой хэмжээнд зохион байгуулалтад оруулах хөшүүрэг болдог. Ингэхээр иргэн хүн ганц төрөөс биш, ажил олгогчоос дэмжлэг авдаг, амьдралын баталгаа сайжирна. Хэрэв төр гадаад валютын эх үүсвэр болгон таны мөнгийг хадгалж байгаа бол гадаад валютын ханшийн эрсдэлд оруулахгүй байх хэмжээний хүүг төлж явах ёстой. Гэхдээ зарим улсад сангийн хөрөнгөний арав ч юм уу, хорин хувийг нь арилжааны эргэлтэд оруулах эрх зүйн процедур хийдэг байна.